

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**ΟΙ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ
ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Metropolis(1998) : Πίνακας του Roger Perez de la Rocha

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΔΕΦΝΕΡ ΑΛΕΞΗΣ
ΦΟΙΤΗΤΗΣ : ΛΙΟΥΡΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ**

**ΒΟΛΟΣ,
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2002**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι πόλεις σε όλο τον κόσμο σήμερα αλλάζουν κάτω από την επίδραση ισχυρών δυνάμεων, όπως η ανάπτυξη της τεχνολογίας της πληροφορίας, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας κλπ., και πολλές αστικές έννοιες, όπως και η καθημερινή ζωή σε αυτές, πρέπει να επανεξεταστεί. Σε μια προσπάθεια εξερεύνησης του μέλλοντος των πόλεων επιστήμονες από διάφορους γνωστικούς τομείς διατύπωσαν τις θεωρίες και απόψεις τους για την πόλη. Η εργασία αυτή παρουσιάζει και σχολιάζει αυτές τις απόψεις, καθώς και επιχειρεί τη σύνθεσή τους. Επιπλέον, εξετάζει την ελληνική πόλη σε σχέση με αυτές και καταλήγει στα ανάλογα συμπεράσματα για το μέλλον της πόλης στον 21^ο αιώνα.

ABSTRACT

Influenced by powerful processes, like the development of informational technology, the globalization of economy etc., cities all over the world are being transformed and many urban concepts, as well as every day life in them, must be reconsidered. In an attempt to explore the future of the city, scientists from various scientific sectors have stated their theories and aspects for the city. This project presents and comments on these aspects, and also attempts their synthesis. Furthermore, it examines the Greek city in relation to these theories and comes to the final conclusions about the future of the city in the 21st century.

ΛΕΞΙΚΟ ΟΡΩΝ

ΘΕΩΡΙΑ (ΕΛΛΗΝΙΚΑ)	ΘΕΩΡΙΑ (ΑΓΓΛΙΚΑ)	ΑΤΟΜΟ/Α	ΕΤΟΣ
ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ	URBAN FIELD	FRIEDMAN & MILLER	1965
ΓΕΝΙΚΗ ΠΟΛΗ	GENERIC CITY	REM KOOLHAAS	1995
ΕΞΩΠΟΛΗ	EXOPOLIS	EDWARD SOJA	1992
ΚΟΣΜΟΠΟΛΗ	COSMOPOLIS	LEONIE SANDERCOCK	1997
ΚΥΒΕΡΝΟΠΟΛΗ	CYBERCITY		
ΜΕΣΟ ΤΟΠΙΟ	MIDDLE LANDSCAPE	PETER ROWE	1991
ΜΕΤΑΠΟΛΗ	METAPOLIS	FRANCOIS ASCHER	1995
ΜΗ ΤΟΠΟΙ	NON PLACES	MARC AUGE	1992
ΝΟΜΑΔΙΚΗ ΥΠΑΡΞΗ	NOMADIC EXISTENCE	PAUL VIRILIO	1982
ΟΙΚΟΥΜΕΝΟΠΟΛΗ	ECUMENOPOLIS	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΟΞΙΑΔΗΣ	1969
ΟΙΚΟΥΜΕΝΟΠΟΛΗ	GLOBAL CITY	SASKIA SASSEN	1991
ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΥΜΕΝΗ	GLOBAL ECUMENE	ULF HANNERZ	1992
ΠΟΛΗ 100 ΜΙΛΙΩΝ	100 MILE CITY	DEJAN SUDJIC	1991
ΠΟΛΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	DATATOWN	MVRDV	1999
ΠΟΛΗ ΔΙΚΤΥΩΝ	NETWORK CITY		
ΠΟΛΗ ΚΑΤ' ΕΠΙΛΟΓΗ	CITY A LA CARTE	ROBERT FISHMAN	1990
ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ	EDGE CITY	JOEL GARREAU	1991
ΣΥΜΠΥΚΝΩΜΕΝΗ ΠΟΛΗ	COMPACT CITY	JENKS & BURTON &	1996

		WILLIAMS	
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΑΣΤΙΑ	TECHNOBURB	ROBERT FISHMAN	1987
ΤΕΧΝΟΠΟΛΗ	TECHNOPOLE	CASTELLS & HALL	1994
ΤΗΛΕΠΟΛΗ	TELEPOLIS	JAVIER ETXEBERRIA	1994
ΧΩΡΟΙ ΡΟΩΝ	SPACE OF FLOWS	MANUEL CASTELLS	1989

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	4
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
1.1. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ	8
1.2. ΟΙ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ.....	13
2. ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ.....	15
2.1. Η ΓΕΝΙΚΗ ΠΟΛΗ ΤΟΥ REM ΚΟΟΛΧΑΑΣ	15
2.1.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ.....	16
2.1.2. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ.....	23
2.2. Η ΜΕΤΑΠΟΛΗ ΤΟΥ FRANCOIS ASCHER.....	26
2.2.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ.....	29
2.2.2. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ.....	35
2.3. ΑΛΛΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ.....	36
2.3.1. Η ΠΟΛΗ ΤΩΝ 100 ΜΙΛΙΩΝ ΤΟΥ DEJAN SUDJIC.....	36
2.3.2. ΜΕΤΑΣΙΤΥ – ΔΑΤΑΤΩΝ.....	38
2.3.3. Η ΣΥΜΠΑΓΗΣ ΠΟΛΗ (COMPACT CITY).....	40
3. ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ.....	42
3.1. ΟΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΟΥΠΟΛΕΙΣ.....	42
3.1.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ.....	43
3.1.2. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ.....	46
3.2. Η ΤΗΛΕΠΟΛΗ ΤΟΥ JAVIER ΕΤΧΕΒΕΡΡΙΑ.....	47
3.2.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ.....	48
3.2.2. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ.....	52
3.3. ΑΛΛΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ.....	53
3.3.1. ΟΙ ΚΥΒΕΡΝΟΠΟΛΕΙΣ (CYBERCITIES).....	53
3.3.2. ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ ΔΙΚΤΥΩΝ (NETWORK CITIES).....	56
3.3.3. ΟΙ ΧΩΡΟΙ ΡΟΩΝ (SPACE OF FLOWS) ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΟΠΟΛΕΙΣ (TECHNOPOLES) ΤΟΥ CASTELLS.....	59
4. ΑΝΘΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ.....	63
4.1. ΟΙ ΜΗ – ΤΟΠΟΙ ΤΟΥ MARC AUGE.....	63
4.1.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ.....	64
4.1.2. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ.....	66
4.2. Η ΚΟΣΜΟΠΟΛΗ (COSMOPOLIS) ΤΗΣ LEONIE SANDERCOCK.....	67
4.2.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ.....	68
4.2.2. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ.....	69
4.3. ΑΛΛΕΣ ΑΝΘΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ.....	69
4.3.1. Η ΠΟΛΗ ΚΑΤ’ ΕΠΙΛΟΓΗ (A LA CARTE) ΤΟΥ ROBERT FISHMAN.....	69
4.3.2. Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΥΜΕΝΗ (GLOBAL ECUMENE) ΤΟΥ ULF HANNERZ.....	70
4.3.3. Η ΝΟΜΑΔΙΚΗ ΥΠΑΡΞΗ (NOMADIC EXISTENCE) ΤΟΥ PAUL VIRILIO	70
4.3.4. ΕΤΕΡΟΠΟΛΗ (HETEROPOLIS).....	71
5. ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ.....	73

5.1. ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ (EDGE CITIES) ΤΟΥ JOEL GARREAU	73
5.1.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ	74
5.1.2. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ	75
5.2. ΤΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΑΣΤΙΑ (TECHNOBURBS) ΤΟΥ ROBERT FISHMAN	76
5.2.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ	76
5.2.2. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ	78
5.3. ΑΛΛΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ	79
5.3.1. ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ (URBAN FIELD) ΤΩΝ FRIEDMAN ΚΑΙ MILLER..	79
5.3.2. ΤΟ ΕΝΔΙΑΜΕΣΟ ΤΟΠΙΟ (MIDDLE LANDSCAPE) ΚΑΙ Η ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΠΟΛΗ.....	80
6. ΚΟΙΝΟΣ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ	82
7. ΟΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	91
7.1. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ.....	91
7.2. Η ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ.....	92
7.3. ΟΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ	94
8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	97
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (Βιογραφικά Σημειώματα).....	100
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	105

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1. Οι δέκα μεγαλύτερες μητροπολιτικές περιοχές του πλανήτη.....	10
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1. Κύριες μητροπολιτικές περιοχές των ΗΠΑ σε πυκνότητα domain names.....	57
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2. Σύγκριση των δεικτών διαδικτύου ανάμεσα στις πόλεις δικτύων, τις οικουμενοπόλεις και σε μη δικτυωμένες πόλεις των ΗΠΑ.....	58
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.1. Συνοπτική παρουσίαση των κυριότερων πρόσφατων θεωριών για την πόλη.....	86

ΣΧΗΜΑΤΑ

ΣΧΗΜΑ 1.1. Το διάγραμμα των κεντρικών τόπων του Christaller.....	11
ΣΧΗΜΑ 1.2. Το νέο διάγραμμα του νέου αστικού συστήματος.....	12
ΣΧΗΜΑ 3.1. Πυκνότητες domain name τον Ιανουάριο 1999 ανά (a) μητροπολιτική περιοχή, και (b) ταχυδρομικό κώδικα.....	58
ΣΧΗΜΑ 6.1. Σχέσεις μεταξύ των βασικότερων θεωριών για την πόλη.....	90

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Καταρχήν, όσον αφορά την παρούσα διπλωματική εργασία, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, τον κ. Αλέξη Δέφνερ, για τις πολύτιμες υποδείξεις και παρατηρήσεις του και την, εν γένει, εξαιρετική συνεργασία. Θα ήθελα ακόμη να ευχαριστήσω όλα τα πρόσωπα του φιλικού μου περιβάλλοντος για τη συνεχή ενθάρρυνση κατά την αγχώδη περίοδο της συγγραφής της, καθώς και τον καθηγητή του South Bank University του Λονδίνου κ. Leary Michael, για τις προτάσεις του.

Με την παρούσα εργασία όμως κλείνει και ο κύκλος των προπτυχιακών μου σπουδών στο Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, της Πολυτεχνικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στο Βόλο. Με αυτήν την αφορμή λοιπόν, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές μου στο Τμήμα, τους συμφοιτητές μου και φίλους μου για όλα όσα περάσαμε παρέα αυτά τα 5 χρόνια, και κυρίως τον Αντρέα και το Στέλιο. Ακόμη, την Αφροδίτη που συνέβαλε σημαντικά σε αυτό που είμαι σήμερα ως άνθρωπος και, φυσικά, την οικογένειά μου, και κυρίως τους γονείς μου, για όλες τις δύσκολες στιγμές και τις αγωνίες που πέρασαν αυτά τα χρόνια, και στους οποίους και αφιερώνεται η παρούσα διπλωματική εργασία.

Λιούρης Χρήστος

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Οι αστικοποιημένες κοινωνίες, στις οποίες η πλειοψηφία των ανθρώπων ζει συνωστισμένη στις πόλεις, αντιπροσωπεύει ένα νέο και θεμελιώδες βήμα στην κοινωνική εξέλιξη του ανθρώπου. Αν και οι πόλεις πρωτοεμφανίστηκαν πριν 5.500 χρόνια περίπου, ήταν μικρές και περιβάλλονταν από μια μεγάλη πλειοψηφία κατοίκων της υπαίθρου. Επιπλέον, μετατρέπονταν εύκολα ξανά σε χωριά ή μικρές πόλεις. Αντίθετα, οι σημερινές αστικές κοινωνίες όχι μόνο χαρακτηρίζονται από *αστικά μεγέθη πρωτοφανή*, αλλά συγκεντρώνουν σε αυτά και μια πολύ μεγάλη μερίδα του πληθυσμού. Οι μεγάλες και πυκνές αστικές συγκεντρώσεις συνεπάγονται έναν πρωτόγνωρο βαθμό ανθρώπινης επαφής και κοινωνικής πολυπλοκότητας. Όλα τα ανεπτυγμένα κράτη είναι εξαιρετικά αστικοποιημένα και συνολικά στον κόσμο η διαδικασία της αστικοποίησης επιταχύνεται ραγδαία. Σίγουρα ο πλανήτης στο σύνολο του δεν είναι πλήρως αστικοποιημένος, σύντομα όμως αυτό θα συμβεί. Αυτή η αλλαγή στην ανθρώπινη ζωή είναι τόσο πρόσφατη που οι πλήρεις συνέπειές της για την κοινωνική ανάπτυξη του ανθρώπου μπορούν μόνο να εικάζονται (Davis, 1965/1997, σελ. 2 – 3).

Ο όρος *‘αστικοποίηση’* πρέπει να διευκρινιστεί ότι αναφέρεται στη μερίδα του συνολικού πληθυσμού που είναι συγκεντρωμένη σε αστικούς οικισμούς ή στην αύξηση αυτής της μερίδας. Δεν είναι η ανάπτυξη και μεγέθυνση των πόλεων. Ο πληθυσμός διακρίνεται σε αστικό και αγροτικό. Επομένως, οι πόλεις μπορούν να μεγεθύνονται, χωρίς να υπάρχει αστικοποίηση, αν παράλληλα αυξάνεται στον ίδιο ή και μεγαλύτερο βαθμό και ο αγροτικός πληθυσμός (Davis, 1965/1997, σελ. 3).

Ιστορικά, η αστικοποίηση και η ανάπτυξη των πόλεων συνέπεσαν, για αυτό και υπάρχει αυτή η σύγχυση. Δεν πρέπει να συγχέονται ωστόσο. Η διαδικασία της αστικοποίησης έχει αρχή και τέλος, και κυμαίνεται από την συνολική ζωή στην ύπαιθρο, μέχρι τη συνολική ζωή στις πόλεις. Η μεγέθυνση όμως των πόλεων μπορεί να είναι μια διαδικασία χωρίς τέλος. Ακόμα και όταν όλοι πια θα μένουν σε πόλεις, η μεγέθυνση αυτή μπορεί να συνεχίζεται, για παράδειγμα με την υπέρβαση των θανάτων από τις γεννήσεις (Davis, 1965/1997, σελ. 3).

Είναι περίεργο ότι χρειάστηκε να περάσουν χιλιάδες χρόνια από την πρώτη εμφάνιση μικρών πόλεων μέχρι την ανάδυση αστικοποιημένων κοινωνιών κατά το 19^ο αιώνα. Είναι επίσης περίεργο ότι η περιοχή στην οποία ανήλθαν αυτές οι κοινωνίες ήταν η βορειοδυτική Ευρώπη, η οποία δεν ήταν περιοχή ανάδειξης μεγάλων πόλεων στο παρελθόν. Αντιθέτως, ήταν μια περιοχή στην οποία η αστικοποίηση ήταν μάλλον εξασθενημένη. Ίσως ήταν, λοιπόν, ο αγροτικός χαρακτήρας των κοινωνιών αυτών που διέγραψε την παρασιτική φύση των πόλεων και σταδιακά προετοίμασε μια νέα βάση για αστικοποίηση σε επαναστατικό βαθμό (Davis, 1965/1997, σελ. 4).

Ο τυπικός κύκλος ζωής της αστικοποίησης μπορεί να συμβολιστεί με την καμπύλη ενός S. Ξεκινώντας από τη βάση του S, η πρώτη κλίση εμφανίζεται νωρίς και ακολουθεί μειωμένο ρυθμό ανόδου. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, για παράδειγμα, η πιο γρήγορη άνοδος στο ποσοστό του πληθυσμού που έμενε σε πόλεις με πληθυσμό 100.000 κατοίκων και άνω έλαβε χώρα ανάμεσα στα 1811 και 1851. Στις ΗΠΑ ανάμεσα στα 1820 και 1890, στην Ελλάδα από το 1879 ως το 1921. Καθώς το ποσοστό ξεπερνά το 50%, η καμπύλη αρχίζει να εξασθενεί. Στο 75% αποκλίνει. Είναι χαρακτηριστικό ότι στη Βρετανία, μια από τις πιο αστικές χώρες του κόσμου, το ποσοστό ήταν 78.7% το 1926, μεγαλύτερο δηλαδή από το ποσοστό στα 1961 (78.3%). Κατά μία έννοια, η επιβράδυνση αυτή της αστικοποίησης είναι περισσότερο φαινομενική, παρά αληθινή. Ένα αυξανόμενο μέρος του αστικού πληθυσμού απλά μένει στα προάστια, στην ύπαιθρο, και καταγράφεται στον αγροτικό πληθυσμό. (Davis, 1965/1997, σελ. 5).

Έχουμε, λοιπόν φτάσει σήμερα σε μια κατάσταση κατά την οποία το μεγαλύτερο μέρος του ανθρώπινου πληθυσμού ζει σε αστικές περιοχές, ειδικά στις ανεπτυγμένες χώρες. Σε ορισμένες, μάλιστα, μητροπολιτικές περιοχές ο αριθμός των κατοίκων ξεπερνά τον πληθυσμό ολόκληρων κρατών. Ενδεικτικά, αυτές είναι σήμερα οι δέκα μεγαλύτερες μητροπολιτικές περιοχές του πλανήτη :

Θέση	Πόλη	Πληθυσμός(2000)
1	Τόκιο, Ιαπωνία	28 εκατ.
2	Νέα Υόρκη, ΗΠΑ	20.1 εκατ.
3	Πόλη του Μεξικό, Μεξικό	18.1 εκατ.
4	Βομβάη, Ινδία	18 εκατ.
5	Σάο Πάολο, Βραζιλία	17.7 εκατ.
6	Λος Άντζελες, ΗΠΑ	15.8 εκατ.
7	Σαγκάη, Κίνα	14.2 εκατ.
8	Λάγκος, Νιγηρία	13.5 εκατ.
9	Καλκούτα, Ινδία	12.9 εκατ.
10	Μπουένος Αιρες, Αργεντινή	12.5 εκατ.

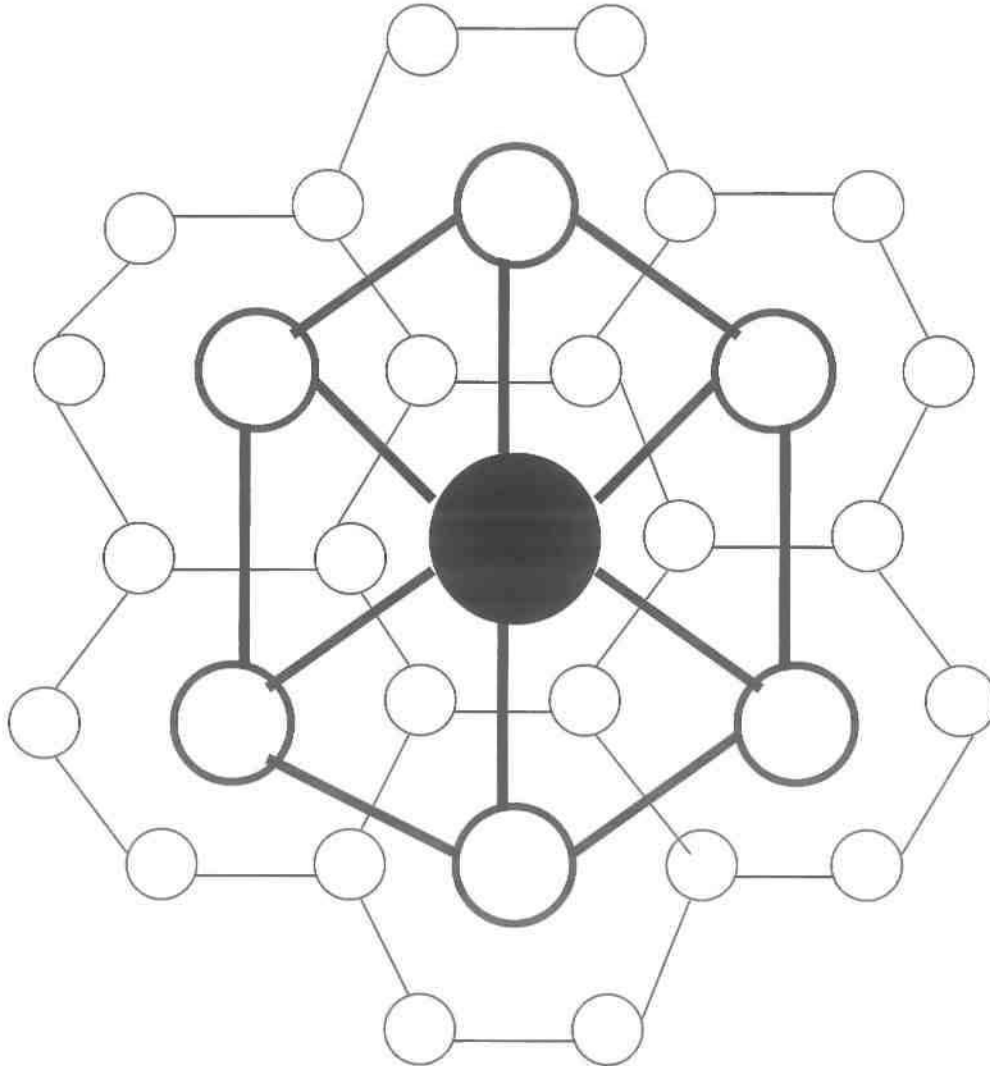
Πίνακας 1.1. Πηγή : geography.about.com/library/weekly/aa072897.htm

Οι πόλεις όμως είναι ‘ζωντανοί οργανισμοί’, και για αυτό μεταβάλλονται συνεχώς. Οι μεταβολές αυτές έχουν διάφορες αιτίες και η έντασή τους ποικίλλει από πόλη σε πόλη. Το σίγουρο είναι ότι το κλασσικό διάγραμμα (Σχήμα 1.1.) της θεωρίας των κεντρικών τόπων του Christaller (1933) έχει ξεπεραστεί και σήμερα ισχύει ένα νέο διάγραμμα (Σχήμα 1.2.), που αναπαριστά την εμφάνιση ενός αστικού συστήματος με σημεία πόλωσης γύρω από τις μητροπόλεις, που λειτουργούν σε δίκτυο και σε διεθνή κλίμακα, με επίκεντρα (hubs) και ακτίνες (spokes), και έκδηλη την επίδραση των ταχέων μέσων μεταφοράς, ιδιαίτερα των αερομεταφορών (Μετάπολις, σελ. 5).

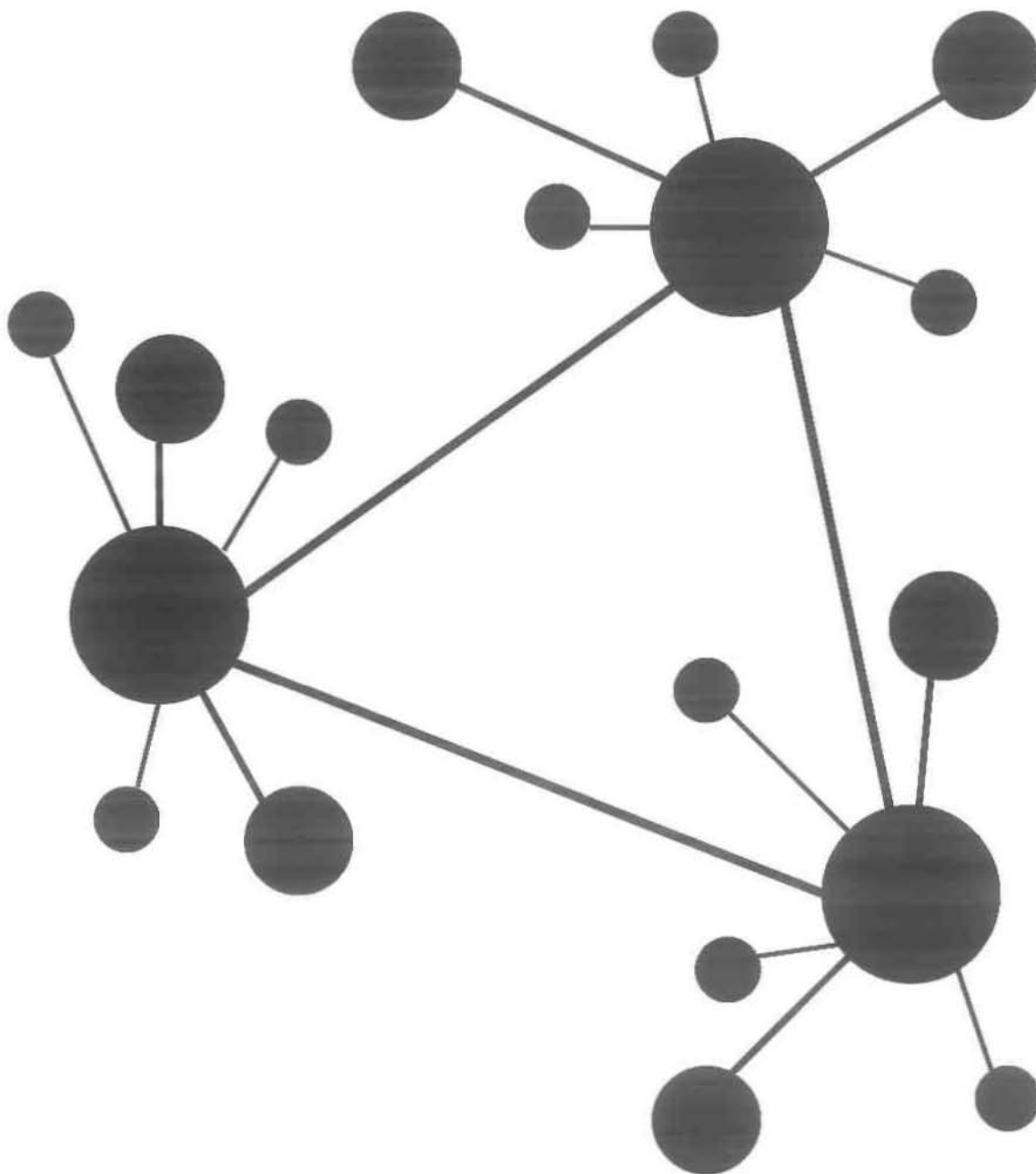
Οι πόλεις, λοιπόν, ξεκίνησαν διστακτικά τη μεγέθυνσή τους από την αρχαιότητα μέχρι το Μεσαίωνα και το 18^ο αιώνα, υπέστησαν τις μεγάλες αλλαγές της βιομηχανοποίησης κατά το 19^ο αιώνα κι έφτασαν στον 20^ο σε πολλές περιπτώσεις στην ιδιότητα της ‘μητρόπολης’ με πληθυσμούς συχνά μεγαλύτερους από ολόκληρα κράτη. Σήμερα συνεχίζουν να μεταβάλλονται, για λόγους που έχουν να κάνουν με τις οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις, αλλά και με την κοινωνική εξέλιξη του ανθρώπου. Ποιο θα είναι άραγε το μέλλον της πόλης στον 21^ο αιώνα; Ποιοι παράγοντες θα επηρεάσουν το μέλλον αυτό και ποια θα είναι η μορφή των νέων πόλεων; Πώς θα

είναι η ζωή του ανθρώπου στις πόλεις του μέλλοντος; Στην Ελλάδα, οι πόλεις υφίστανται τις ίδιες αλλαγές, και αν ναι, σε ποιο βαθμό και με ποιες συνέπειες;

Σχήμα 1.1. Το διάγραμμα των κεντρικών τόπων του Christaller. Πηγή : ΜΕΤΑΠΟΛΙΣ.

Σχήμα 1.2. Το νέο διάγραμμα του νέου αστικού συστήματος. Πηγή : ΜΕΤΑΠΟΛΙΣ.

Όλα τα παραπάνω ερωτήματα περιμένουν απαντήσεις. Η προσπάθεια να δοθούν οι απαντήσεις αυτές δημιούργησε την ανάγκη για σκέψη και έρευνα σχετικά με το μέλλον της πόλης στο σύγχρονο κόσμο, και με τη σειρά της η έρευνα οδήγησε στη διατύπωση και διαμόρφωση των θεωριών για την πόλη. Μάλιστα οι θεωρίες αυτές δεν διατυπώθηκαν μόνο από πολεοδόμους ή αρχιτέκτονες, αλλά από επιστήμονες διαφόρων γνωστικών τομέων, όπως κοινωνιολόγους, ανθρωπολόγους, φιλόσοφους κλπ., καθένας από τους οποίους εξετάζει την πόλη από τη δική του, ιδιαίτερη σκοπιά.

Η ανάλυση και ο σχολιασμός των περισσότερων θεωριών, αλλά και η σχέση τους με την ελληνική πραγματικότητα είναι το θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Πρόκειται για ένα θέμα, με μεγάλη σημασία και εγγενείς δυσκολίες. Η πρωτοτυπία του θέματος έγκειται στο ότι πρόκειται για μια σταχυολόγηση νέων θεωριών – οι περισσότερες διατυπώθηκαν στη δεκαετία του 1990 – που ίσως δεν έχει ξαναγίνει. Η σημασία του έγκειται στο ότι έγινε προσπάθεια καταγραφής όλων των πρόσφατων σημαντικών θεωριών για την πόλη και σύνδεσής τους με την ελληνική πόλη. Τέλος, η δυσκολία του θέματος αφορά το γεγονός ότι, ακριβώς επειδή δεν έχει γίνει ως τώρα ανάλογη προσπάθεια στον ελληνικό χώρο, η εργασία βασίστηκε κυρίως σε ξενόγλωσση βιβλιογραφία και σε εκτενή έρευνα στο διαδίκτυο.

1.2. ΟΙ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ

Αρχιτέκτονες, πολεοδόμοι, κοινωνιολόγοι, ανθρωπολόγοι, σύγχρονοι φιλόσοφοι, ακόμα και δημοσιογράφοι έχουν πρόσφατα διατυπώσει τις απόψεις, τις θεωρίες και τις ιδέες τους για το παρόν και το μέλλον της πόλης, λαμβάνοντας υπόψη τα νέα δεδομένα για τον αστικό χώρο. Κάθε θεωρία εξετάζει την πόλη από διαφορετική σκοπιά ή με διαφορετικό σημείο εκκίνησης.

Στα πλαίσια αυτής της εργασίας οι παραπάνω θεωρίες ταξινομούνται σε τέσσερις ομάδες, κυρίως για λόγους λειτουργικούς. Η ταξινόμηση γίνεται με βάση την οπτική γωνία από την οποία εξετάζει την πόλη η κάθε θεωρία. Οι ομάδες αυτές είναι οι ακόλουθες :

- Θεωρίες σε σχέση με τη μορφή της πόλης. Εξετάζουν το παρόν και το μέλλον της πόλης σε σχέση τόσο με τη μορφολογία, την τοπολογία της πόλης, όσο και με τη ζωή των κατοίκων σε αυτή.
- Θεωρίες σε σχέση με τις τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις. Εξετάζουν την επίδραση που έχουν στη μορφή των πόλεων καθώς και στη ζωή σε αυτές, φαινόμενα όπως η παγκοσμιοποίηση, η ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών και του κυβερνοχώρου κλπ.
- *Ανθρωποκεντρικές* θεωρίες για την πόλη. Επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στη ζωή στις πόλεις, στη συνύπαρξη, στην ταυτότητα, στις επιλογές κλπ.
- Θεωρίες σε σχέση με την *εξάπλωση* των πόλεων. Πρόκειται για πιο εξειδικευμένη μορφή της πρώτης ομάδας θεωριών, η οποία επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στο θέμα της εξάπλωσης των αστικών τοπίων.

2. ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Εξ' αιτίας της συνεχούς εξάπλωσης των επικοινωνιακών δικτύων και των αμέτρητων ιστών δια – σχέσεων που αυτά γεννούν, ο κόσμος έχει αποβάλλει τον αναχρονισμό 'πλανητικό χωριό' και μετασχηματίζεται στην πιο εξελιγμένη κατάσταση της 'μετάπολης'. Όλο και πιο πολλές περιοχές έχουν γίνει λίγο ή πολύ *συνεχή αστικά πεδία* : η Ευρώπη, οι παρυφές της Βόρειας Αμερικής, η Νοτιοανατολική Ασία, η Ινδία, η Ινδονησία. Και καθώς ο πληθυσμός και οι επικοινωνιακές επιλογές συνεχίζουν να πολλαπλασιάζονται, αυτή η μεταμόρφωση μοιάζει να απέχει πολύ από το τέλος της. Αυτή η διαδικασία όχι μόνο έχει αυξήσει τον αριθμό των αστικών ζωνών αλλά έχει , επίσης, εντατικοποιήσει τους 'ενδιάμεσους' χώρους. Ακόμη και πρώην αντί- αστικά στοιχεία έχουν αποικηθεί. Αποτελούν πλέον συγκεντρωμένα μέρη της αστικής κατάστασης. Η φύση έχει γεμίσει με πλήθος ανθρώπων (MVRDV, 1999, σελ. 16).

Η μορφή της πόλης, λοιπόν, αλλάζει. Και εφόσον αλλάζει η πόλη μορφή, αλλάζει σταδιακά και η ζωή των ανθρώπων σε αυτή. Αυτές τις αλλαγές εξετάζουν οι θεωρίες αυτής της ομάδας, κάθε μια από τις οποίες επιλέγει να δώσει στη νέα αυτή πόλη ένα διαφορετικό όνομα. Στις θεωρίες αυτές ανήκουν η Γενική Πόλη του Rem Koolhaas, η Μετάπολη του Francois Ascher, καθώς και η πόλη των 100 μιλίων του Dejan Sudjic, τις οποίες και θα εξετάσουμε αμέσως παρακάτω.

2.1. Η ΓΕΝΙΚΗ ΠΟΛΗ ΤΟΥ REM KOOLHAAS

Αν εξαιρέσουμε τον κεντρικό πυρήνα των ευρωπαϊκών πόλεων, οι υπόλοιπες πόλεις του πλανήτη μας μεταμορφώνονται σε ένα είδος 'καθαρού χώρου', όπως συμβαίνει με το Λος Άντζελες, που λειτουργεί απελευθερωμένο από την έλξη του παραδοσιακού κέντρου και, επομένως, και από την ταυτότητα του κεντρισμού. Η παλαιότερη ιστορία των πόλεων αυτών ελάχιστα μας ενδιαφέρει. Αυτό που μας απασχολεί είναι ότι μετασχηματίζονται σε ευρύχωρα δοχεία για την υπερχειλίζουσα ανθρωπότητα και την παγκόσμια κουλτούρα. Σ' αυτόν τον καθαρό χώρο εμφανίζεται η λεγόμενη Γενική Πόλη. Και υπάρχει μια προφανής αντίφαση ανάμεσα στον τρόπο με τον οποίο διαγιγνώσκεται μια συλλογική και διάχυτα αιωρούμενη αγωνία για την απουσία

της ιστορίας, του κέντρου και του χώρου, και στην πληθώρα ανθρώπων που την ίδια στιγμή δείχνουν ευτυχισμένοι κατοικώντας σε αυτά τα ‘νεόκτιστα’ κτίρια που χαραχτηκαν από το μηδέν στην *tabula rasa*. Αυτή η έκδηλη αγωνία όμως για το χαμένο παρελθόν μας κάνει να παραβλέπουμε το γεγονός ότι *αρχίζει να αναδύεται ένας άλλος κόσμος, μια άλλη πόλη* (Koolhaas, 1998, σελ. 26-27).

2.1.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Η Γενική Πόλη είναι η πόλη που έχει απελευθερωθεί από την αιχμαλωσία του κέντρου, από το ζουρλομανδύα της ταυτότητας. Δεν είναι παρά μια αντανάκλαση της παρούσας ανάγκης και της παρούσας ικανότητας, *Είναι η πόλη χωρίς ιστορία*. Είναι αρκετά μεγάλη για όλους. Είναι εύκολη. Δε χρειάζεται συντήρηση. Αν γίνει πολύ μικρή, απλά επεκτείνεται. Αν παλιώσει, απλά αυτοκαταστρέφεται και ανανεώνεται. Είναι το ίδιο συναρπαστική – ή βαρετή – παντού. Μπορεί να παράγει μια νέα ταυτότητα κάθε Δευτέρα πρωί (Koolhaas, 2001, σελ. 253-254).

Η Γενική Πόλη έχει μεγαλώσει δραματικά κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών. Όχι μόνο ως προς το μέγεθος, αλλά και τα αριθμητικά της δεδομένα. Στις αρχές της δεκαετίας του '70 κατοικείτο από έναν μέσο όρο 2,5 εκατομμυρίων εγγεγραμμένων κατοίκων (+/- 500.000 μη εγγεγραμμένων). Τώρα πλησιάζει το δείκτη των 15 εκατομμυρίων. Η Γενική Πόλη ίσως ξεκίνησε από την Αμερική, υπάρχει όμως τώρα και στην Ασία, την Ευρώπη, την Αυστραλία, την Αφρική. Η οριστική απομάκρυνση από την ύπαιθρο, από τη γεωργία προς την πόλη, δεν είναι μια κίνηση προς την πόλη όπως την ξέραμε. *Είναι μια κίνηση προς τη Γενική Πόλη, την πόλη την τόσο διάχυτη, που έχει έρθει αυτή στην εξοχή*. Μερικές ήπειροι, όπως η Ασία, αποβλέπουν στη Γενική Πόλη. Άλλες ντρέπονται γι' αυτήν. Επειδή τείνει προς το τροπικό – συγκλίνοντας γύρω από τον Ισημερινό – ένα μεγάλο μέρος των Γενικών Πόλεων είναι ασιατικό. Μερικές φορές μια παλιά, μοναδική πόλη, όπως η Βαρκελώνη, με το να υπεραπλουστεύσει την ταυτότητά της, μετατρέπεται σε Γενική. Το αντίστροφο δε συμβαίνει ποτέ. Τουλάχιστον, όχι ακόμα (Koolhaas, 2001, σελ. 254).

Η Γενική Πόλη είναι ό,τι απέμεινε αφότου μεγάλα τμήματα της αστικής ζωής πέρασαν στον *κυβερνοχώρο*. Είναι ένας τόπος αδύναμων και διασταλμένων αισθήσεων,

λίγων και απομακρυσμένων μεταξύ τους συναισθημάτων, ένας τόπος διακριτικός και μυστηριώδης σαν ένας μεγάλος χώρος φωτισμένος από ένα φωτιστικό κομοδίνου. Η Γενική Πόλη είναι αποχυνωμένη, συνήθως ιδωμένη από μια στατική θέση. Τελείως αντίστροφα με αυτό που υποτίθεται πως αποτελεί το χαρακτηριστικό της πόλης – τις επιχειρήσεις – η κυρίαρχη αίσθηση της Γενικής Πόλης είναι μια αλλόκοτη ηρεμία. Όσο πιο ήρεμη είναι, τόσο πλησιάζει την ανόθευτη κατάσταση. Η γαλήνη αυτή της Γενικής Πόλης επιτυγχάνεται με την *εκκένωση του δημόσιου χώρου*, σαν σε μια άσκηση αντιμετώπισης πυρκαγιάς. Το αστικό επίπεδο εξυπηρετεί πια μόνο την αναγκαία κίνηση, ουσιαστικά το αυτοκίνητο. Οι αυτοκινητόδρομοι είναι μια ανώτερη εκδοχή των λεωφόρων και των πλατειών, καταλαμβάνοντας όλο και περισσότερο χώρο. Αυτό που είναι νέο σε αυτόν τον κινητικό δημόσιο χώρο, είναι πως δεν μπορεί να μετρηθεί με διαστάσεις. Η ίδια (ας πούμε δέκα μιλίων) έκταση μπορεί να προκαλέσει έναν τεράστιο αριθμό τελείως διαφορετικών εμπειριών. Μπορεί να διαρκέσει πέντε λεπτά ή σαράντα λεπτά. Μπορεί να μην τη μοιραστεί σχεδόν κανένας ή να τη μοιραστεί ολόκληρος ο πληθυσμός. Η Γενική Πόλη είναι ένα fractal, μια ατέλειωτη επανάληψη του ίδιου δομικού εμβάτη. Έχει εύκολους αριθμούς τηλεφώνων, όχι εκείνα τα δύσκολα δεκαψήφια νούμερα της παραδοσιακής πόλης, αλλά πιο στρωτές εκδοχές (Koolhaas, 2001, σελ. 254).

Τα αεροδρόμια είναι τώρα τα πιο ξεχωριστά χαρακτηριστικά στοιχεία της Γενικής Πόλης, το ισχυρότερο μέσο διαφοροποίησης. Και έτσι πρέπει να είναι, αφού συνιστούν ό,τι ένα μέσο άτομο τείνει να βιώσει από μια συγκεκριμένη πόλη. Σα μια δραστική επίδειξη αρωμάτων, οι φωτοτοιογραφίες, η βλάστηση, οι τοπικές ενδυμασίες δίνουν μια πρώτη ριπή συμπακνωμένης τοπικής ταυτότητας – μερικές φορές είναι επίσης και η τελευταία. Τα αεροδρόμια τείνουν να διαμορφωθούν με ακόμα μεγαλύτερη αυτονομία. Μερικές φορές είναι ουσιαστικά άσχετα με μια συγκεκριμένη Γενική Πόλη. Καθώς γίνονται όλο και μεγαλύτερα, καθώς εφοδιάζονται με όλο και περισσότερες υπηρεσίες, που δε σχετίζονται με το ταξίδι, *βρίσκονται σε μια πορεία αντικατάστασης της πόλης*. Η κατάσταση του τράνσιτ γίνεται παγκόσμια. Όλα μαζί τα αεροδρόμια έχουν πληθυσμό εκατομμυρίων και επιπλέον τη μεγαλύτερη ημερήσια εργατική δύναμη. Στην πληρότητα των υπηρεσιών τους μοιάζουν με συνοικίες της Γενικής Πόλης, μερικές φορές αποτελούν ακόμη και το λόγο ύπαρξής της. Η ηλικία της Γενικής Πόλης μπορεί να

ανακατασκευαστεί μέσα από μια προσεκτική ανάγνωση της γεωμετρίας του αεροδρομίου της. Τα αεροδρόμια προσφέρονται σε δύο μεγέθη : πολύ μεγάλα και πολύ μικρά. Παρ' όλα αυτά το μέγεθός τους δεν έχει καμία επίδραση στην απόδοσή τους (Koolhaas, 2001, σελ. 256).

Η Γενική Πόλη είναι σοβαρά πολυφυλετική, με κατά μέσο όρο 8% μαύρους, 12% λευκούς, 27% ισπανόφωνους, 37% ασιάτες, 6% απροσδιόριστους, 10% λοιπούς. *Όχι μόνο πολυφυλετική, αλλά επίσης πολυπολιτισμική.* Η Γενική Πόλη ιδρύεται πάντα από ανθρώπους εν κινήσει, έτοιμους να προχωρήσουν. Αυτό εξηγεί το ανυπόστατο των θεμελίων της. Η σύγκρουση ή η συμβολή δύο μεταναστευτικών ομάδων ιδρύει, ξαφνικά, έναν οικισμό. Μια Γενική Πόλη γεννιέται (Koolhaas, 2001, σελ. 256).

Η μεγάλη πρωτοτυπία της Γενικής Πόλης είναι ότι απλά εγκαταλείπει αυτό που δεν λειτουργεί -ότι σπάει την άσφαλτο του ιδεαλισμού με τα κομπρεσέρ του ρεαλισμού- και ότι δέχεται αυτό που αναπτύσσεται στη θέση του. Η Γενική Πόλη είναι ό,τι απέμεινε από αυτό που κάποτε ήταν η πόλη. *Είναι η μετά – πόλη που προετοιμάζεται στη θέση της πρώην – πόλης.* Εξάλλου βρίσκεται στην πορεία από το οριζόντιο στο κατακόρυφο. Ο ουρανοξύστης φαίνεται να είναι η τελική, η οριστική τυπολογία. Έχει καταπιεί καθετί άλλο. Μπορεί να υπάρξει οπουδήποτε : σε έναν ορυζώνα ή στο κέντρο της πόλης – δεν έχει πια καμιά διαφορά. Η κατοικία δεν αποτελεί πρόβλημα. Είτε έχει λυθεί τελείως είτε έχει αφεθεί συνολικά στην τύχη. Στην πρώτη περίπτωση είναι νόμιμη, στη δεύτερη παράνομη. Στην πρώτη περίπτωση πύργοι ή συνήθως όγκοι κτιρίων, στη δεύτερη μια στρώση αυτοσχέδιων παραπηγμάτων. Η μια λύση καταναλώνει τον ουρανό, η άλλη το έδαφος. Είναι παράξενο, λοιπόν , πως εκείνοι με τα ελάχιστα χρήματα κατοικούν το ακριβότερο αγαθό – τη γη – ενώ εκείνοι που πληρώνουν, αυτό που είναι δωρεάν – τον αέρα. Σε κάθε περίπτωση πάντως, *η κατοικία αποδεικνύεται εντυπωσιακά προσαρμόσιμη.* Όχι μόνο ο πληθυσμός διπλασιάζεται κάθε μερικά χρόνια, αλλά επιπλέον, ο μέσος αριθμός ενοίκων ανά μονάδα μειώνεται στο μισό – μέσω του διαζυγίου και άλλων φαινομένων που διαιρούν την οικογένεια – με την ίδια συχνότητα που ο πληθυσμός της πόλης διπλασιάζεται. Καθώς τα αριθμητικά της δεδομένα διογκούνται, η πυκνότητα της Γενικής Πόλης μειώνεται συνεχώς (Koolhaas, 2001, σελ. 257).

Όλες οι Γενικές Πόλεις προέρχονται από ένα *tabula rasa*. Αν δεν υπήρχε κάτι, τώρα εκείνες βρίσκονται εκεί. Αν υπήρχε κάτι, το έχουν αντικαταστήσει. Η Γενική Πόλη

είναι η αποθέωση της έννοιας των πολλαπλών επιλογών. Η γραφή της μπορεί να είναι δυσανάγνωστη, ελαττωματική, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι δεν υπάρχει γραφή. Μπορεί να σημαίνει ότι εμείς αναπτύξαμε ένα νέο αναλφαβητισμό, μια νέα τύφλωση. Ο καλύτερος ορισμός της αισθητικής μιας Γενικής Πόλης είναι το *‘ελεύθερο στυλ’*. Υπάρχουν τρία στοιχεία : δρόμοι, κτίρια και φύση. Συνυπάρχουν σε εύκαμπτες σχέσεις, φαινομενικά χωρίς λογική, με θεαματική ποικιλία οργάνωσης. Οποιοδήποτε από τα τρία μπορεί να επικρατήσει: μερικές φορές ο δρόμος χάνεται, για να βρεθεί μετά να περιελίσσεται σε ακατανόητες παρακάμψεις. Μερικές φορές δε βλέπεις κανένα κτίριο, μόνο φύση. Τότε, εξίσου απρόβλεπτα, περιβάλλεσαι μόνο από το κτισμένο (Koolhaas, 2001, σελ. 257).

Υπάρχει οριζοντιότητα στη Γενική Πόλη, αλλά είναι στη διαδικασία εξαφάνισής της. Παρόλο που είναι νέα, περιτριγυρίζεται από έναν αστερισμό νέων πόλεων. Οι νέες πόλεις είναι σαν τους δακτυλίους στον κορμό των δέντρων που φανερώνουν την ηλικία τους. Η Γενική Πόλη παρουσιάζει τον οριστικό θάνατο του σχεδιασμού. Όχι γιατί δεν είναι σχεδιασμένη, στην πραγματικότητα τεράστιες αλληλοσυμπληρούμενες ομάδες γραφειοκρατών και εργολάβων κατευθύνουν αφάνταστες ροές ενέργειας και χρήματος για την ολοκλήρωσή της. Αλλά η πιο επικίνδυνη και πιο ευχάριστη ανακάλυψη είναι πως *ο σχεδιασμός δε φέρνει καμία απολύτως διαφορά*. Κτίρια μπορούν να τοποθετούνται σωστά ή άσχημα. Ανθίζουν και χάνονται απρόβλεπτα. Τα δίκτυα υπερφορτωμένα γερνούν, σαπίζουν, αχρηστεύονται. Πληθυσμοί διπλασιάζονται, τριπλασιάζονται, τετραπλασιάζονται, ξαφνικά εξαφανίζονται. Η επιφάνεια της πόλης εκρήγνυται, η οικονομία επιταχύνεται, επιβραδύνεται, εκτινάσσεται, καταρρέει (Koolhaas, 2001, σελ. 258).

Η Γενική Πόλη είχε ένα παρελθόν άλλοτε. Στη φιλοδοξία της να διακριθεί μεγάλα τμήματά της με κάποιο τρόπο εξαφανίστηκαν. Στην αρχή κανείς δε νοιάστηκε, αργότερα όμως η ανακούφιση μετατράπηκε σε λύπη. Έτσι, μερικά τυχαία παραπήγματα σώζονται, αποκατεστημένα με μια λαμπρότητα που δεν είχαν ποτέ. Παρ’ όλη την απουσία της, *η Ιστορία αποτελεί την κύρια απασχόληση*, τη βιομηχανία της Γενικής Πόλης. Στα απελευθερωμένα εδάφη, γύρω από τα αποκατεστημένα παραπήγματα, ακόμα περισσότερα ξενοδοχεία κατασκευάζονται για να δεχθούν πρόσθετους τουρίστες σε ευθεία ανάλογη με την εξάλειψη του παρελθόντος. Ο τουρισμός είναι τώρα ανεξάρτητος από τον προορισμό (Koolhaas, 2001, σελ. 260).

Αντί για συγκεκριμένες μνήμες, οι συσχετισμοί που η Γενική Πόλη θέτει σε κίνηση είναι μνήμες γενικές, μνήμες από μνήμες: αν όχι όλες οι μνήμες ταυτόχρονα, τότε τουλάχιστον μία αφηρημένη, ενδεικτική μνήμη, *μια γενική μνήμη*. Μόνο η μνήμη της αλλοτινής υπερβολής είναι αρκετά δυνατή. Οι πιο δημοφιλείς τοποθεσίες είναι εκείνες που κάποτε ήταν πιο στενά συσχετισμένες με το σεξ και την ανάρμοστη συμπεριφορά. Αθώοι εισβάλλουν στα πρώην στέκια προαγωγών, πορνών, απατεώνων, τραβεστί και σε μικρότερο βαθμό, καλλιτεχνών. Παραδόξως, την ίδια στιγμή που η λεωφόρος της πληροφορικής είναι έτοιμη να παραδώσει πορνογραφία σωρηδόν στο καθιστικό τους, μοιάζει πως η εμπειρία του να περπατήσουν πάνω σε αυτήν την ξαναξεσταμένη θράκα της παράβασης και της αμαρτίας, τους κάνει να αισθάνονται ζωντανοί, ξεχωριστοί (Koolhaas, 2001, σελ. 260).

Κάθε Γενική Πόλη έχει μια προκυμαία, όχι απαραίτητα στο νερό, αλλά τουλάχιστον μια άκρη όπου συναντά κανείς μιαν άλλη κατάσταση, σαν μια θέση εύκολης απόδρασης να αποτελεί την καλύτερη εγγύηση για την απόλαυσή της. Εδώ οι τουρίστες συναθροίζονται σε κοπάδια γύρω από ένα σύμπλεγμα υπαίθριων πάγκων. Ορδές πλανόδιων πωλητών προσπαθούν να τους πουλήσουν τις ‘μοναδικές’ απόψεις αυτής της πόλης. Τα μοναδικά τμήματα όλων των Γενικών Πόλεων μαζί έχουν δημιουργήσει ένα παγκόσμιο σουβενίρ, μια επιστημονική διασταύρωση μεταξύ Πύργου του Άιφελ, εκκλησίας της Sacre Coeur και Αγάλματος της Ελευθερίας : ένα ψηλό κτίριο (συνήθως μεταξύ 200 και 300 μέτρων) πνιγμένο σε μια μικρή σφαίρα νερού με χιόνι ή, αν βρίσκεται κοντά στον ισημερινό, με χρυσές νιφάδες. Έπειτα οι τουρίστες κάθονται σε εξωτικά φαγάδικα κατά μήκος της προκυμαίας που προσφέρουν όλη την γκάμα του φαγητού σήμερα (Koolhaas, 2001, σελ. 260-261).

Γραφεία υπάρχουν ακόμα, για την ακρίβεια σε όλο και μεγαλύτερους αριθμούς. Οι άνθρωποι λένε πως δεν είναι πια απαραίτητα. Σε πέντε με δέκα χρόνια θα δουλεύουμε όλοι στο σπίτι. Αλλά τότε θα χρειαζόμαστε μεγαλύτερα σπίτια, τόσο μεγάλα ώστε να χρησιμοποιούνται για συναντήσεις, Τα γραφεία θα πρέπει να μετατραπούν σε κατοικίες. Τα ξενοδοχεία γίνονται το γενικό κατάλυμα της Γενικής Πόλης, ο πιο κοινός κτιριακός όγκος. Ως τώρα, αυτό ήταν το γραφείο – το οποίο τουλάχιστον υπονοούσε ένα πήγαινε – έλα, προϋπόθετε την παρουσία άλλων σημαντικών καταλυμάτων αλλού. Τα ξενοδοχεία είναι τώρα δοχεία που, με την επέκταση και την πληρότητα των υπηρεσιών τους, κάνουν

σχεδόν όλα τα άλλα κτίρια περιττά. Ακόμα και όταν υποδύονται τα εμπορικά κέντρα είναι ό,τι πλησιέστερο έχουμε στην αστική ύπαρξη σε στυλ 21^{ου} αιώνα (Koolhaas, 2001, σελ. 261).

Υπάρχουν ενδιαφέροντα και βαρετά κτίρια στη Γενική Πόλη, όπως σε όλες τις πόλεις. *Η αρχιτεκτονική της Γενικής Πόλης είναι εξ' ορισμού όμορφη.* Χτισμένη με απίστευτη ταχύτητα, και έχοντας συλληφθεί με ακόμα πιο απίστευτους ρυθμούς, παρουσιάζει έναν μέσο όρο 27 εκδοχών που έχουν απορριφθεί για κάθε μια πραγματοποιημένη κατασκευή. Υπάρχει μια συνδυασμένη συνολική επένδυση 300 δις δολαρίων (30.000\$ μέσο κόστος x 100 μέσος αριθμός εργαζόμενων ανά γραφείο x 100.000 αριθμός γραφείων παγκοσμίως) που εργάζεται για τις Γενικές Πόλεις και παράγει Γενικές Πόλεις κάθε στιγμή. Όπως και το καθετί άλλο στη Γενική Πόλη, η αρχιτεκτονική της είναι το αντιστεκόμενο που έγινε εύπλαστο, μια επιδημία της υποχώρησης όχι πια μέσω της εφαρμογής μιας αρχής αλλά μέσω της συστηματικής εφαρμογής του άναρχου (Koolhaas, 2001, σελ. 261-262).

Η φαινομενικά συμπαγής ουσία της Γενικής Πόλης είναι απατηλή. 51% του όγκου της αποτελείται από αίθρια. Το αίθριο (atrium) είναι ένα διαβολικό τέχνασμα στην ικανότητά του να δίνει ουσία στο ανούσιο. Το αίθριο είναι ένας κενός χώρος. *Τα κενά είναι ο ουσιαστικός κτιριακός όγκος της Γενικής Πόλης.* Παραδόξως, η κοιλότητά του εξασφαλίζει την ίδια την υλικότητά του. Όσο πιο πλήρη και επαναλαμβανόμενα τα εσωτερικά του, τόσο λιγότερο η ουσιαστική επανάληψή τους γίνεται αντιληπτή (Koolhaas, 2001, σελ. 262).

Το προτιμώμενο στυλ είναι το μεταμοντέρνο κι έτσι θα παραμείνει πάντα. Ο μεταμοντερνισμός είναι το μόνο κίνημα που πέτυχε να συνδέσει την εξάσκηση της αρχιτεκτονικής με την εξάσκηση του πανικού. Ο *μεταμοντερνισμός* δεν είναι ένα δόγμα βασισμένο σε μια υπερ – πολιτισμένη ανάγνωση της αρχιτεκτονικής ιστορίας αλλά μια μέθοδος, μια μετάλλαξη της επαγγελματικής αρχιτεκτονικής που παράγει αποτελέσματα με τέτοια ταχύτητα ώστε να μπορεί να συμβαδίζει με την ανάπτυξη της Γενικής Πόλης. Αντί για συνειδητοποίηση όμως, όπως μπορεί να είχαν ελπίσει οι αρχικοί δημιουργοί του, δημιουργεί ένα νέο ασυνείδητο. Η ποικιλία δε μπορεί να είναι πληκτική. Η πλήξη δεν μπορεί να έχει ποικιλία. Αλλά η άπειρη ποικιλία της Γενικής Πόλης πλησιάζει, τουλάχιστον, στο να κάνει την ποικιλία κάτι το σύνηθες. Σε μια αντιστροφή του

αναμενόμενου, είναι η επανάληψη που έχει γίνει ασυνήθιστη, επομένως, ενδεχόμενα, τολμηρή και συναρπαστική (Koolhaas, 2001, σελ. 262).

Η Γενική Πόλη βρίσκεται σε ένα κλίμα πιο ζεστό από το συνηθισμένο. Είναι στο δρόμο προς το νότο – προς τον ισημερινό -, μακριά από την ακαταστασία που ο βορράς δημιούργησε με τη δεύτερη χιλιετία. Είναι μια έννοια σε κατάσταση μετανάστευσης. *Το τελικό πεπρωμένο της είναι να είναι τροπική* – καλύτερο κλίμα, πιο όμορφοι άνθρωποι. Κατοικείται από εκείνους που δεν τους αρέσει αλλού. Στη Γενική Πόλη, οι άνθρωποι δεν είναι μόνο πιο όμορφοι από τους συνανθρώπους τους, φημίζονται πως είναι πιο ευδιάθετοι, λιγότερο αγχωτικοί με την εργασία, λιγότερο εχθρικοί, πιο ευχάριστοι – απόδειξη, με άλλα λόγια, πως υπάρχει σχέση μεταξύ αρχιτεκτονικής και συμπεριφοράς, πως η πόλη μπορεί να φτιάξει καλύτερους ανθρώπους μέσα από ως τώρα απροσδιόριστες μεθόδους. Εξάλλου, ένα από τα πιο ισχυρά χαρακτηριστικά της Γενικής Πόλης είναι η σταθερότητα του καιρού της. Δεν υπάρχουν εποχές, η πρόβλεψη είναι για ηλιοφάνεια. Παρ' όλα αυτά όλες οι καιρικές προγνώσεις παρουσιάζονται με όρους επικείμενης αλλαγής και μελλοντικής χειροτέρευσης. Από το χώρο της ηθικής και της θρησκείας, το ζήτημα του θανάτου έχει μετατοπιστεί στον αναπόφευκτο χώρο της μετεωρολογίας. Ο κακός καιρός είναι λίγο – πολύ το μόνο άγχος που αιωρείται πάνω από τη Γενική Πόλη (Koolhaas, 2001, σελ. 264).

Υπάρχει ένας υπολογισμένος πλεονασμός στην εικονογραφία που η Γενική Πόλη υιοθετεί. Αν κοιτάζει προς το νερό, τότε σύμβολα βασισμένα στο νερό διασκορπίζονται σε ολόκληρη την επικράτειά της. Αν είναι λιμάνι, τότε πλοία και γερανοί εμφανίζονται βαθιά μέσα στην ενδοχώρα. Αν είναι ασιατική, τότε λεπτεπίλεπτες, αισθησιακές, μυστηριώδεις γυναίκες εμφανίζονται σε ελαστικές πόζες, υποδηλώνοντας (θρησκευτική, σεξουαλική) υποταγή παντού. Αν έχει ένα βουνό, κάθε φυλλάδιο, μενού, εισιτήριο, διαφημιστική πινακίδα θα επιμένει στο λόφο αυτό, σαν τίποτα λιγότερο από μια χωρίς ραφές ταυτολογία δε θα έπειθε (Koolhaas, 2001, σελ. 264).

Η λύπη για την απουσία της Ιστορίας είναι ένα πληκτικό αντανακλαστικό. Εκθέτει μια ανομολόγητη κοινή συναίνεση πως *η παρουσία της Ιστορίας είναι επιθυμητή*. Αλλά τα πράγματα δεν είναι ακριβώς έτσι. Η πόλη είναι ένα πεδίο που κατοικείται με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο από ανθρώπους και διαδικασίες, και στις περισσότερες περιπτώσεις, η παρουσία της Ιστορίας απλά μειώνει την απόδοσή της. Σε όλη τη

διάρκεια της Ιστορίας της ανθρωπότητας, οι πόλεις έχουν αναπτυχθεί μέσα από μια διαδικασία παγιοποίησης. Οι αλλαγές γίνονται επιτόπου. Τα πράγματα βελτιώνονται. Πολιτισμοί ανθίζουν, παρακμάζουν, ξαναζωντανεύουν, εξαφανίζονται, λεηλατούνται, εισβάλλονται, ταπεινώνονται, βιάζονται, θριαμβεύουν, αναγεννιούνται, έχουν χρυσούς αιώνες, σιγούν ξαφνικά – όλα στην ίδια τοποθεσία. *Η Γενική Πόλη, σαν ένα σκίτσο διαρκώς ανεπεξέργαστο, δε βελτιώνεται αλλά εγκαταλείπεται.* Η ιδέα της διαστρωμάτωσης, της εντατικοποίησης, της ολοκλήρωσης είναι ξένη σε αυτήν : δεν έχει στρώσεις. Η επόμενη στρώση της λαμβάνει χώρα κάπου αλλού. Ο αρχαιολόγος του 20^{ου} αιώνα χρειάζεται απεριόριστα αεροπορικά εισιτήρια, όχι ένα φτυάρι. Έτσι, εξάγοντας ή αποβάλλοντας τις βελτιώσεις της, η Γενική Πόλη διαιώνίζει την αμνησία της. Η αρχαιολογία της θα είναι επομένως η απόδειξη της σταδιακής λήθης, η τεκμηρίωση της εξαφάνισής της (Koolhaas, 2001, σελ. 264).

Οι υποδομές, που ήταν αμοιβαία ενισχυτικές και συγκεντρωτικές, γίνονται όλο και περισσότερο ανταγωνιστικές και τοπικές. Δεν παριστάνουν πλέον ότι δημιουργούν σύνολα που λειτουργούν, αλλά τώρα πια γεννούν λειτουργικές οντότητες. Η υποδομή δεν είναι πια μια περισσότερο ή λιγότερο καθυστερημένη απάντηση σε μια περισσότερο ή λιγότερο επείγουσα ανάγκη, αλλά ένα στρατηγικό όπλο, μια πρόβλεψη (Koolhaas, 2001, σελ. 264).

2.1.2. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Ο Koolhaas δηλώνει ότι κατέληξε στη διατύπωση της θεωρίας για τις Γενικές Πόλεις κάπως έτσι : ‘Παρατήρησα κάτι το παράδοξο. Από τη μία, η συντριπτική πλειονότητα των ανθρώπων κατοικεί σε περιοχές δίχως ταυτότητα και από την άλλη η συζήτηση αφορά κυρίως τη διατήρηση της ταυτότητας, τη δημιουργία ταυτότητας και την προώθηση της ταυτότητας. Έτσι, αντέστρεψα το ζήτημα και αποφάσισα να μιλήσω για τη «Γενική Πόλη», την πόλη χωρίς ιδιότητες, την πόλη χωρίς ταυτότητα, που είναι απλά ένα δημιούργημα της νέας αστικής πραγματικότητας και το οποίο έχει την ίδια διεισδυτικότητα στην Ασία, στην Αμερική και στην Ευρώπη, και προσπάθησα να

εξηγήσω καταρχήν ποιες μπορεί να είναι οι αρετές αυτού του δίχως ταυτότητα χώρου. Προφανώς μια από τις μεγαλύτερες αρετές του είναι ότι αφού δεν υπάρχει ταυτότητα ο άνθρωπος είναι απαλλαγμένος από μια σειρά υποχρεώσεων, αξιώσεων και μοντέλων.’ (Koolhaas, 1997).

Ο Koolhaas κατευθύνει τη σκέψη του στον πραγματικό χώρο και σε πραγματικά έργα. Ως σχεδιαστής δεν περιορίζεται μόνο στο αφηρημένο ή μόνο στο πραγματικό, και ως συγγραφέας δεν περιορίζεται μόνο στο ακαδημαϊκό ή διανοητικό πλαίσιο αναφοράς (Moeller, 2000). Για τη διατύπωση της θεωρίας της Γενικής Πόλης εξετάζει κάποιες μεγάλες μητροπόλεις, στρέφοντας το ενδιαφέρον του σε μεγάλο βαθμό στην Ασία. Εκεί θεωρεί ότι υπάρχουν πολλές Γενικές Πόλεις, πόλεις που έχουν εξοστρακίσει την ταυτότητά τους. Συγκρίνοντάς τις με πόλεις του δυτικού πολιτισμού – ευρωπαϊκές και, κυρίως, αμερικανικές – συμπεραίνει ότι θέλουν να μοιάσουν σε αυτές.

Σύμφωνα με τον Koolhaas μια από τις πιο χαρακτηριστικές Γενικές Πόλεις είναι η Σιγκαπούρη. ‘Είχα γιορτάσει τα γενέθλιά των οκτώ μου χρόνων πάνω σε ένα πλοίο στο λιμάνι της Σιγκαπούρης...Θυμάμαι τη γλυκερή μυρωδιά της σαπίλας να με κυριεύει. Πέρυσι ξαναπήγα. Η μυρωδιά είχε φύγει. Πράγματι, η Σιγκαπούρη είχε εξαφανιστεί. Είχε κατεδαφιστεί και ξαναχτιστεί. Στη θέση της βρισκόταν μια εντελώς καινούρια πόλη. Όλη η Σιγκαπούρη είναι σήμερα λιγότερο από 30 ετών!’ (Koolhaas, 1998, σελ. 27).

Ένα σημαντικό μάθημα που μας δίνει ο Koolhaas είναι ότι *η πόλη πρέπει να κάνει την αυτοκριτική της και δεν πρέπει να είναι τυφλή ως προς τα αποτελέσματα των ιδίων της των πράξεων*. Η Γενική Πόλη δείχνει αποτελεσματικά τις συνέπειες της τρέχουσας διεθνούς κατάστασης της ταχείας και επιπόλαιης αστικής μεγέθυνσης, που προέρχεται από την επιτάχυνση του καπιταλισμού και του πολιτισμού της κατανάλωσης. *Το τίμημα των ανέσεων στην καθημερινή ζωή και της οικονομικής ανάπτυξης είναι ότι η ταυτότητα μιας πόλης μπορεί να αντικατασταθεί από μια γενική κενότητα*. Η πόλη καθίσταται μια εικονική αναπαράσταση των πλέον προφανών της ιδιοτήτων, και οι εμπειρίες μέσα στην πόλη περιορίζονται σε αυτές που δημιουργεί το οικονομικό πρόγραμμα (Moeller, 2000).

Ο Koolhaas, λοιπόν, αντιλαμβάνεται τη σύγχρονη πόλη ως γενική. Η λέξη ‘γενική’ έχει τουλάχιστον διπλό νόημα όμως στα περισσότερα λεξικά. Ο ορισμός είναι επομένως σχετικά ασαφής. Ο Koolhaas μάλλον εννοεί ότι η αστική κατάσταση έχει διεισδύσει πλέον τόσο παντού, που οι παλαιοί τρόποι σκέψης για τις πόλεις δεν είναι πια

κατάλληλοι. Η Γενική Πόλη είναι έτσι μια έκφραση για τη γενική αστικοποίηση. Επίσης, θεωρεί τη Γενική Πόλη σαν ένα παγκόσμιο κίνημα απελευθέρωσης από το συγκεκριμένο χαρακτήρα. Χαρακτηριστικά αναφέρει (Wired, 1996:7): 'Οι άνθρωποι μπορούν να κατοικήσουν παντού. Και μπορούν να είναι δυστυχισμένοι παντού. Όλο και πιο πολύ πιστεύω ότι η αρχιτεκτονική δεν έχει να συνεισφέρει σε τίποτα. Φυσικά αυτό είναι και ανακουφιστικό, αλλά και προειδοποιητικό ταυτόχρονα. Αλλά η Γενική Πόλη, η γενική αστική κατάσταση, συμβαίνει παντού, και από μόνο του το γεγονός ότι συναντάται σε τόσο σημαντικούς αριθμούς πρέπει να σημαίνει ότι είναι κατοικήσιμη. Όλοι παραπονούμαστε ότι έχουμε να κάνουμε με αστικά περιβάλλοντα που είναι εντελώς παρόμοια. Λέμε ότι θέλουμε να δημιουργήσουμε ομορφιά, ταυτότητα, ποιότητα, μοναδικότητα. Κι όμως, *ίσως τελικά οι πόλεις που έχουμε είναι οι πόλεις που επιθυμούμε.* Ίσως αυτή η ίδια η έλλειψη χαρακτήρα τους, να παρέχει το καλύτερο περιβάλλον ζωής.' (Gronlund, 1999).

Η Γενική Πόλη *σημαίνει και το θάνατο του σχεδιασμού*, σύμφωνα με τον Koolhaas, αφού ο σχεδιασμός δεν κάνει πια καμία διαφορά. Παραδόξως, λοιπόν, η αστικοποίηση ως πρακτική του σχεδιασμού εξαφανίζεται με την εμφάνιση της γενικής αστικοποίησης. Αυτό συμβαίνει γιατί ο σχεδιασμός δεν έχει τη δυνατότητα να επινοήσει και να εκτελέσει έργο στην νέα κλίμακα που απαιτεί η αστική μεγέθυνση και οι δημογραφικές αλλαγές (Gronlund, 1999).

Οι αναλύσεις του Koolhaas είναι γενικά πολύ επιφανειακές και τολμηρά γενικευμένες. Ορισμένες φορές μάλιστα εξαιρετικά μονόπλευρες. Μια προσεκτική ανάλυση θα έπρεπε να λάβει υπόψη της και τις εθνικές, περιφερειακές και τοπικές διαφορές, για παράδειγμα, οι οποίες προφανώς παραβλέπονται από τον Koolhaas. Βέβαια, η Γενική Πόλη ως έννοια, μπορεί να περιλαμβάνει ένα ευρύ πεδίο διαφορών (Gronlund, 1999). Ωστόσο, ο Koolhaas έχει το ελαφρυντικό ότι σε αντίθεση με τον Le Corbusier, τον Wright και τους περισσότερους άλλους θεωρητικούς της πόλης, δεν ενδιαφέρεται τόσο να διατυπώσει ένα παγκόσμιο μοντέλο όσο να περιγράψει τη μη εφαρμοσιμότητα των παγκόσμιων μοντέλων. Ανήκει σε ένα είδος αστικού σχεδιασμού για την εποχή της θεωρίας του χάους, και έχει συνεισφέρει αρκετά στην αντίληψη ότι στην εποχή του κυβερνοχώρου, τα συμβατικά είδη αστικής μορφής και αρχιτεκτονικής,

δεν μπορούν να λειτουργήσουν όπως κάποτε, και επομένως δεν μπορούν να έχουν και το νόημα που κάποτε είχαν επίσης (Goldberger, 2000).

2.2. Η ΜΕΤΑΠΟΛΗ ΤΟΥ FRANCOIS ASCHER

Οι δείκτες της αστικής ανάπτυξης των χωρών είναι ανόμοιες αλλά ακόμα και στις πιο αστικοποιημένες χώρες οι πληθυσμοί συνεχίζουν να συγκεντρώνονται σε μεγάλα κέντρα. *Το κομμάτι του πληθυσμού που καθημερινά ζει μια μητροπολιτική ζωή αυξάνει*, είτε αυτό εργάζεται, ψωνίζει, μορφώνεται, διασκεδάζει (Ascher, 1996).

Αντίθετα με τις προβλέψεις η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών πληροφορικής, που είναι μακριά από την διαδικασία της αστικής συγκέντρωσης, συμμετέχει ενεργά σε αυτή. Στην πραγματικότητα η αστική ανάπτυξη και οι τεχνικές των επικοινωνιών και συναλλαγών πήγαιναν πάντα μαζί. Τέτοιες νέες τεχνολογίες συμμετέχουν ενεργά στην οικονομική, κοινωνική και αστική αναδόμηση. Έτσι σταθμοί υψηλής ταχύτητας τρένων, μεγάλα αεροδρόμια και 'αγωγοί πληροφοριών' συγκεντρώνονται κυρίως στις πλουσιότερες πόλεις και περιοχές. Επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν τις αυξανόμενες επιλογές μεταφορών και επικοινωνιών συγκεντρώνουν τις στρατηγικές τους λειτουργίες (διοίκηση, εμπόριο, έρευνα) σε ένα περιορισμένο αριθμό μητροπόλεων ή μεγαπόλεων, ακόμα και αν αυτό σημαίνει αποκεντροποίηση των μικρών και περισσότερο ειδικών παραγωγικών μονάδων σε αντίθεση με τις λιγότερο πλούσιες περιοχές και μικρές πόλεις. Το ειδικευμένο προσωπικό που απαιτείται είναι συγκεντρωμένο στις μεγάλες πόλεις με συνέπεια να διαθέτουν καλύτερες υποστηρικτικές εγκαταστάσεις (εκπαίδευσης, εμπορίου, διασκέδασης) (Ascher, 1996).

Η αστικοποίηση δεν έχει ολοκληρωθεί, μα συνεχίζεται υπό τη μορφή της ανάπτυξης των σημαντικότερων πόλεων (το λεγόμενο φαινόμενο της *μητροπολιτικοποίησης*). Διαμορφώνονται έτσι πόλεις νέου τύπου, οι *μεταπόλεις*, οι οποίες αποτελούν διευρυμένα και ασυνεχή, αποσπασματικά και πολυκεντρικά πολεοδομικά συμπλέγματα. Τα παραδοσιακά σύνορα μεταξύ των πόλεων και της υπαίθρου εξαφανίζονται σε μεγάλο βαθμό και αντικαθίστανται από μια διαφοροποίηση ανάμεσα σε νέες αστικοποιημένες περιοχές (δηλαδή περιοχές συνδεδεμένες με σημαντικές πόλεις

που έχουν παγκοσμιοποιηθεί) και περιοχές προγενέστερης αστικοποίησης, πιο εσωστρεφείς, με έμφαση στις παραδοσιακές, αστικές και αγροτικές κληρονομίες. *Οι πόλεις λοιπόν αλλάζουν και οι αστικοί τρόποι ζωής μεταμορφώνονται.* Έτσι, η ιδιότητα του πολίτη, του κατοίκου της πόλης, η αστικότητα αποκτά και πρέπει να αποκτήσει νέο περιεχόμενο (Ascher, 1998, σελ. 120).

Μια νέα κατάσταση επιχειρεί, λοιπόν, να κυριαρχήσει σε παγκόσμιο επίπεδο. Μια κατάσταση πέρα από σύνορα χωρών και γεωφυσικά εμπόδια, όπου το τεχνητό, το ηλεκτρονικό και το άυλο συμπληρώνουν και τείνουν να αντικαταστήσουν το φυσικό και το υλικό. Η πόλη – στην παραδοσιακή της μορφή ως ορισμένο δομημένο σύνολο – δεν υπάρχει πια. Έχει διασκορπιστεί σε πολλαπλά αστικά αποσπάσματα. Οι συσχετισμοί, οι κλίμακες και οι αξίες έχουν αλλάξει (Μετάπολις, 1997, σελ. 4).

Τα μέσα μεταφοράς – κυρίως το αυτοκίνητο και το αεροπλάνο – συντόμευσαν τις αποστάσεις. Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και τα μέσα τηλεπικοινωνίας τις εκμηδένισαν. Η κινητικότητα συμβάλλει στη διαμόρφωση της προσωπικότητας, υποκαθιστώντας τη σημασία του τόπου διαμονής. *Η απόσταση μεταξύ δύο σημείων είναι πια μια συνάρτηση του χρόνου.* Ένα σημείο δεν μπορεί να ιδωθεί από μόνο του. Αντίθετα, αποτελεί μέρος ενός ή περισσότερων δικτύων – υλικών ή άυλων – που συχνά ξεπερνούν τοπικά, κρατικά ή άλλα όρια. Η θέση του σημείου πάνω στο δίκτυο αποτελεί το ουσιαστικό χαρακτηριστικό του. Οι δυνατότητες πρόσβασης καθορίζουν τις διαφορές και τη σημασία ενός τόπου περισσότερο από κάθε άλλο στοιχείο. Οι πόλεις είναι πια σημεία ενός διεθνούς δικτύου και ανταγωνίζονται η μια την άλλη σε πολλαπλά και διαφορετικά επίπεδα (Μετάπολις, 1997, σελ. 4-5).

Οι τηλεπικοινωνιακές τεχνολογίες έχουν συγκλονιστικά μεταλλάξει – και θα συνεχίσουν αδιάλειπτα να μεταλλάζουν – το φυσικό χώρο σε νέες, ως τώρα αδιανόητες, κλίμακες. Βρισκόμαστε πια σε μια νέα κατάσταση που χαρακτηρίζεται από μια διαρκώς *εκτεινόμενη οικονομική και πολιτισμική παγκοσμιοποίηση* του ‘δυτικού’ οικονομικού μοντέλου του ύστερου καπιταλισμού, που συμπορεύεται με την εξάπλωση της αστικής κατάστασης πέρα από τα δεδομένα όρια της πόλης. Δράσεις και αντιδράσεις στο νέο αυτό τοπίο δεν έχουν πια τοπικό χαρακτήρα, αλλά μπορούν να επηρεάσουν πληθυσμιακά μεγέθη σε αφάνταστο ως τώρα βαθμό, να ομογενοποιήσουν περιοχές, να εξαφανίσουν

έθιμα και συνήθειες, να ισοπεδώσουν διαφορές, να προβάλλουν νέα πρότυπα (Μετάπολις, 1997, σελ. 5).

Η καθησυχαστική γνώση της ως τώρα υπάρχουσας κατάστασης αντικαθίσταται από την ανασφάλεια του νέου. Παλιές βεβαιότητες καταρρίπτονται, νέες συμμαχίες δημιουργούνται. Όσο όμως η οικονομική και πολιτισμική παγκοσμιοποίηση εξαπλώνεται, τόσο βρισκόμαστε σε μίαν αντιφατική και, ταυτόχρονα, συναρπαστική κατάσταση : αισθανόμαστε οικείοι με τα διεθνή δεδομένα και, ταυτόχρονα, αμήχανοι με τις τοπικές ιδιαιτερότητες, *γνώστες και ανίδεοι την ίδια στιγμή* (Μετάπολις, 1997, σελ. 5).

Είναι, λοιπόν, αναγκαία η επανεξέταση της έννοιας της μητρόπολης, όπως και των σχέσεων ανάμεσα στη μητρόπολη και τις διαδικασίες μητροπολιτικοποίησης. Η κλασική έννοια της μητρόπολης περιγράφει τα μεγάλα αστικά συγκροτήματα και τη μεγάλη πόλη που αναλαμβάνει τις πιο υψηλές λειτουργίες στα πλαίσια της περιφερειακής ή της τοπικής αστικής ιεράρχησης. *Αδυνατεί παρ' όλα αυτά να δηλώσει τη νέα διάρθρωση των αστικών χώρων και την εμφάνιση ενός νέου χώρου οικονομικών και κοινωνικών καθημερινών δραστηριοτήτων, και να συγκρατήσει την έκρηξη και την εξάπλωση του αστικού σε παγκόσμια κλίμακα.* Η μητροπολιτικοποίηση, αντίθετα, υποδηλώνει τους σημαντικούς μετασχηματισμούς των μεγάλων πόλεων, των περιφερειών και των ευρύτερων περιοχών τους, περιοχών αστικοποίησης όλο και πιο διευρυμένων, ετερογενών, ασυνεχών, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται συχνά και ολόκληρες πόλεις, συνδεδεμένες με μια τοπική οικονομία, αλλά και με την ανάπτυξη περιοχών για υπηρεσίες και αναψυχή (Μετάπολις, 1997, σελ. 5).

Στα πλαίσια αυτά η αποδοχή του όρου 'μετάπολη' δηλώνει μια πραγματικότητα που, ταυτόχρονα, *ενσωματώνει και υπερβαίνει την κλασική έννοια της μητρόπολης.* Σύμφωνα με τον ορισμό του Francois Ascher 'μια μετάπολη είναι το σύνολο των χώρων όπου το σύνολο ή τμήμα των κατοίκων, των οικονομικών δραστηριοτήτων ή των περιοχών βρίσκεται ενσωματωμένο στην καθημερινή λειτουργία μιας μητρόπολης. Μια μετάπολη αποτελεί συνήθως ένα λεκανοπέδιο εργασίας, κατοίκησης και δραστηριοτήτων. Οι χώροι που συνθέτουν μια μετάπολη, είναι κατ' ουσία ετερογενείς και όχι εξ ανάγκης συνεχείς. Μια μετάπολη περιλαμβάνει το λιγότερο μερικές εκατοντάδες χιλιάδες κατοίκους' (Μετάπολις, 1997, σελ. 5).

2.2.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Η *αύξηση των ταχυτήτων μετακίνησης* αποτελεί μίαν από τις μεταβλητές - κλειδιά της σύγχρονης αστικής εξέλιξης. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στα ιδιωτικής χρήσεως αυτοκίνητα αλλά και στις συλλογικές μεταφορές, όπως οι προαστιακοί σιδηρόδρομοι, το μετρό και άλλα μέσα μεταφοράς με ειδική χάραξη. Όσον αφορά τη διάρκεια των καθημερινών αστικών μετακινήσεων, είναι περίπου σταθερή και κατά μέσο όρο λίγο μικρότερη από μία ώρα ημερησίως. Από τα παραπάνω επομένως προκύπτει ότι *οι καλυπτόμενες αποστάσεις μεγαλώνουν*, πράγμα που συνιστά μια από τις ίδιες τις διαστάσεις της μεταπολιτικής κλίμακας. Αυτή η σταθερότητα των χρόνων μετακίνησης πάντως ίσως κρύβει εν μέρει αυξανόμενες αποκλίσεις των χρόνων μετακίνησης ορισμένων κοινωνικών ομάδων ή και να εκφράζει κατά κάποιον τρόπο ένα είδος προτίμησης για το χώρο. Χρήζει λοιπόν προσεκτικότερης ανάλυσης. Εν πάση περιπτώσει, η αύξηση των καθημερινά καλυπτόμενων αποστάσεων σημαίνει μια σχετικά γενικευμένη αλλαγή κλίμακας, η οποία θέτει υπό αμφισβήτηση πολλά από τα σημερινά αστικά γνωρίσματα. *Τίθενται έτσι διάφορα ερωτήματα* όπως για την ορθότητα της κλίμακας των κοινοτήτων, για τις αστικές συνθήκες ζωής των πληθυσμών τους, για τη βιωσιμότητα των συνοικιών και των σχέσεων γειτονιάς που δείχνουν καταδικασμένες από την επιμήκυνση των αποστάσεων που καλύπτονται κλπ. Η εισαγωγή της ταχύτητας στην αναπαράσταση των αστικών φαινομένων μας υποχρεώνει επίσης να αναθεωρήσουμε τα κριτήρια και τα εργαλεία μέτρησης της πόλης. Έτσι, *η έννοια της πυκνότητας πρέπει να συμπληρωθεί με εκείνη της προσπελασιμότητας*. Για παράδειγμα, μια πόλη Β, η οποία είναι τρεις φορές λιγότερο πυκνοκατοικημένη από μια άλλη πόλη Α, αλλά όπου μετακινείται κανείς τρεις φορές πιο γρήγορα, προσφέρει θεωρητικά τις ίδιες δυνατότητες κοινωνικοοικονομικών σχέσεων και συναλλαγών με την πόλη Α. Άρα η έννοια της αστικής πυκνότητας θα έπρεπε να συμπληρωθεί με μια έννοια έντασης ή *αστικού δυναμικού*. Κατά τον ίδιο τρόπο θα πρέπει να προσεγγίσουμε κάπως διαφορετικά το ζήτημα της αστικότητας. Πράγματι η διαφύλαξη μιας ευρωπαϊκής αστικότητας, αποτελούμενης από εγγύτητα, πυκνότητα, επαφές, θ' απαιτήσει να λάβουμε υπόψη την αύξηση των ταχυτήτων πρόσβασης (Ascher, 1998, σελ. 120-122).

Οι αλλαγές κλίμακας θα πρέπει επίσης να έχουν επιπτώσεις πάνω στους αστικούς θεσμούς ή τις αστικές πολιτικές. Το *διοικητικό σύστημα* θα πρέπει να οργανωθεί στο επίπεδο του ευρύτερου αστικού συγκροτήματος, γιατί η πολεοδομία, οι μεταφορές, η στέγαση, η οικονομική ανάπτυξη και εν πολλοίς οι δημόσιες υπηρεσίες και τα συλλογικά δίκτυα, δεν μπορούν πια να αποτελέσουν αντικείμενο σχεδιασμού, διαχείρισης και διοίκησης παρά μόνο σ' αυτή την κλίμακα και με πολυκλαδική προσέγγιση (Ascher, 1998, σελ. 122).

Αντίθετα με τους συνήθεις ισχυρισμούς, η ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών δεν αναστέλλει την αστικοποίηση και δεν μπορεί να εμποδίσει την ανάπτυξη των μεγάλων πόλεων. Αντίθετα, οι νέες τεχνολογίες της πληροφόρησης και της επικοινωνίας συμμετέχουν στις δυναμικές τάσεις ανάπτυξης της μετάπολης και συμβάλλουν στην τελειοποίηση των μέσων μεταφοράς. Οι τηλεπικοινωνίες επιτρέπουν την ανάπτυξη των πόλεων, Έτσι, όχι μόνο δεν υποκαθιστούν τις φυσικές μεταφορές, αλλά και προκαλούν την αύξησή τους, παρά τη μείωση των μετακινήσεων (Ascher, 1998, σελ. 122).

Οι τηλεπικοινωνίες επιτρέπουν σήμερα στις επιχειρήσεις πολλαπλές χωρικές αναδομήσεις και μετεγκαταστάσεις. Το κινητό τηλέφωνο καθιστά πολυλειτουργικό το χρόνο μεταφοράς και, επομένως, μειώνει το οικονομικό και ψυχολογικό κόστος του. Πράγματι, οι πόλεις που αναπτύσσονται περισσότερο είναι εκείνες που «τηλεπικοινωνούν» περισσότερο, και αντίστοιχα, οι άνθρωποι που ταξιδεύουν περισσότερο είναι εκείνοι που χρησιμοποιούν περισσότερο τις νέες τεχνολογίες επικοινωνίας. Αυτό βέβαια δεν αποκλείει τον *επαναπροσδιορισμό σε σημαντικό βαθμό των λόγων και των συνθηκών μετακίνησης*. Δε θα μετακινούμαστε λιγότερο – κάθε άλλο. Αλλά θα μετακινούμαστε για άλλους λόγους, με άλλα μέσα, σε άλλες ώρες και σύμφωνα με άλλες περιοδικότητες (Ascher, 1998, σελ. 122-123).

Οι τηλεπικοινωνίες καθώς γίνονται κοινό αγαθό, αναβαθμίζουν όλο και περισσότερο ό,τι δεν μπορούν να μεταβιβάσουν, ό,τι δεν αποθηκεύεται και δεν μεταφέρεται άνετα, όπως τις δραστηριότητες και τις συνθήκες που απαιτούν την «άμεση επαφή», την όσφρηση, το άγγιγμα, τη γεύση, ή ακόμη που συσχετίζονται με το γεγονός, το ζωντανό, το live. Το παράδοξο λοιπόν των τηλεπικοινωνιών είναι ότι *προσδίδουν οικονομική, συμβολική και πολιτιστική αξία σε ό,τι δεν μπορούν να μεταδώσουν*. Αυτό απαιτεί μια προσπάθεια ανανέωσης του αρχιτεκτονικού και πολεοδομικού

προβληματισμού, καθώς και νέες προσεγγίσεις των δημόσιων χώρων, όπου θα λαμβάνονται υπόψη όλες οι αισθητηριακές διαστάσεις στην αντίληψη των διαφόρων τόπων της κοινωνικής ζωής (Ascher, 1998, σελ. 123).

Οι χρόνοι της οικονομίας και της εργασίας εξελίσσονται λόγω των απαιτήσεων της ευελιξίας, της παγκοσμιοποίησης, της αναζήτησης μιας καλύτερης χρήσης των παραγωγικών εξοπλισμών, καθώς και της δυναμικής διεύθετης του χρόνου εργασίας. Σ' αυτά τα πλαίσια οι έννοιες της διάρκειας, του ωραρίου, του ρυθμού, της σειράς, της ομαλότητας της εργασίας, καθώς και της καθημερινής ζωής, μεταλλάσσουν και τείνουν προς ευέλικτα ωράρια, προς την αύξηση της *τηλεργασίας* και των εκτός συνηθισμένων ωραρίων επαγγελματικών δραστηριοτήτων (τη νύχτα ή το Σαββατοκύριακο π.χ.) και γενικότερα προς μη ομαλές (καθημερινές, εβδομαδιαίες, ενδεχομένως και εποχιακές ή ετήσιες), πιο ποικίλες και πολυάριθμες λύσεις (Ascher, 1998, σελ. 123).

Αυτή η δυναμική προστίθεται σε άλλους κοινωνικοοικονομικούς, δημογραφικούς και πολιτιστικούς παράγοντες (έμμισθη γυναικεία εργασία, αυτονομία των παιδιών κλπ) που καθιστούν απαραίτητη τη λειτουργία των δημόσιων και ιδιωτικών υπηρεσιών σε ολοένα ευρύτερα χρονικά διαστήματα και, ειδικότερα, το βράδυ και τα Σαββατοκύριακα. Αυτό φυσικά θέτει πολλά κοινωνικά προβλήματα (συνδικαλιστικές παραδόσεις, οικογενειακοί τρόποι ζωής) αλλά και αστικά, γιατί η κατοικία και τα προάστια δεν έχουν σχεδιαστεί για να συνυπάρχουν εύκολα η κοιμώμενη πόλη, η εργαζόμενη πόλη, η ψυχαγωγούμενη πόλη και η κινούμενη πόλη (Ascher, 1998, σελ. 123-124).

Όμως η διεύρυνση των εργάσιμων ωρών στην πόλη είναι μάλλον αναπόφευκτη. Η έννοια της ώρας αιχμής χάνει σιγά - σιγά μέρος της σημασίας της. Αυτό, σε συνδυασμό με τη διαφοροποίηση των διαδρομών και την εξισορρόπηση των εισερχόμενων και εξερχόμενων ροών από τα κέντρα, απαιτεί νέες προσεγγίσεις για τη *ρύθμιση της κυκλοφορίας*. Καθίσταται επίσης απαραίτητη η αναθεώρηση πολλών αντιλήψεων για τον κοινωνικό εξοπλισμό και τις δημόσιες υπηρεσίες, για την αρχιτεκτονική (λαμβάνοντας υπόψη το νέο καταμερισμό μέρα - νύχτα, αλλά και με σκοπό την ανάπτυξη ενός προβληματισμού γύρω απ' τη νυχτερινή αισθητική και λειτουργικότητα), για την πολεοδομία και τον αστικό σχεδιασμό. Πράγματι, εμφανίστηκαν σε ορισμένες ξένες πόλεις *χρονικά ρυθμιστικά σχέδια και υπηρεσίες διεύθετης του χρόνου*. Θα πρέπει να πιθανώς ν' αναπτυχθεί μια γενικότερη προσέγγιση

με όρους χρόνο – πολεοδομίας και ν' ανανεωθούν πολλές αντιλήψεις, καθώς και ο τρόπος επιλογής, τα κριτήρια επιλογής, οι συνθήκες επεξεργασίας και εφαρμογής των επιλογών αυτών, και οι αρχές οργάνωσης και διαχείρισης των δημοσίων υπηρεσιών (Ascher, 1998, σελ. 124-125).

Είναι γεγονός ότι η ζωή στην μετάπολη μεταμορφώνεται. Η καθημερινή ζωή γίνεται εντονότερη και πολυπλοκότερη. Παλαιότερα ήταν ευκολότερος ο έλεγχος ενός νοικοκυριού ενώ σήμερα είναι δυσκολότερος λόγω της γυναικείας εργασίας, την αυξανόμενη αυτονομία των παιδιών και την αύξηση των ταξιδιών εργασίας. Σκοπός των νοικοκυριών, που έχουν την οικονομική δυνατότητα να κάνουν αλλαγές, είναι να έχουν πρόσβαση σε όλο τον μητροπολιτικό χώρο και γενικότερα στην αγορά εργασίας. *Η οικονομική και κοινωνική αξία των νοικοκυριών αυξάνει.* Η οικογένεια ξοδεύει ένα μεγάλο μέρος του προϋπολογισμού της στο σπίτι. Μεγάλο μέρος του ελεύθερου χρόνου αναλώνεται εντός αυτού. Παράλληλα είναι και χώρος εργασίας, επικοινωνίας και συναλλαγών (χάρη στις νέες τεχνολογίες και τηλεπικοινωνίες).

Ιστορικά η αστικοποίηση μπορεί να χαρακτηριστεί ως ο συνδυασμός μιας αυξανόμενης εξατομίκευσης και μιας επιδιωκόμενης εξειδίκευσης όλων των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων. Έτσι οι τάσεις των αστικών μετασχηματισμών χαρακτηρίζονται, ταυτόχρονα, από μian αυξανόμενη πολυπλοκότητα και από την αναζήτηση μεγαλύτερου ατομικού ελέγχου του χωροχρονικού στοιχείου. Σ' αυτά τα πλαίσια, οι κάτοικοι των πόλεων υιοθετούν όλες τις τεχνολογίες που τους επιτρέπουν ν' αυξήσουν την αυτονομία τους, να ελέγχουν το πρόγραμμά τους, ν' αποσυγχρονίσουν ή να συγχρονίσουν τις δραστηριότητές τους και τις συναντήσεις τους, όπως το βίντεο, ο αυτόματος τηλεφωνητής, ο φούρνος μικροκυμάτων, τα τηλεχειριστήρια και οι χρονοδιακόπτες, τα κινητά τηλέφωνα κλπ (Ascher, 1998, σελ. 125).

Αυτονομία, εξειδίκευση, αποσυγχρονισμός και υπερεπιλογή, θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μια μορφή εξατομίκευσης της αστικής κοινωνίας. Στη διάσπασή της. Όμως διαπιστώνουμε το αντίθετο, δηλαδή την *αύξηση των κοινωνικοτήτων.* Στα μεγάλα αστικά συγκροτήματα οι άνθρωποι βγαίνουν όλο και περισσότερο, για να πάνε σ' ένα εστιατόριο, να βρεθούν με συγγενείς ή φίλους, να κάνουν μια εκδρομή το Σαββατοκύριακο, να πάνε διακοπές, να επισκεφτούν μουσεία και να πάνε στον κινηματογράφο, όπως το μαρτυρεί η επιτυχία των πολυσυγκροτημάτων κινηματογράφου

που προσελκύουν μια καινούρια πελατεία. Επειδή, από την άλλη, ο χρόνος και η κοινωνικότητα δεν είναι απεριόριστα, οι μη επιλεχθείσες κοινωνικές σχέσεις και δραστηριότητες που οφείλονται μόνο στη γειτνίαση, τείνουν να υποχωρήσουν (Ascher, 1998, σελ. 125).

Πορευόμαστε έτσι προς μία κοινωνία που προσφέρει τη δυνατότητα για νέες μορφές κοινωνικότητας, περισσότερο θεμελιωμένες πάνω στην επιλογή και λιγότερο καθορισμένες από πριν. Αυτή η εξέλιξη προς μια μεγαλύτερη αυτονομία των ατόμων, προς μια πολυσύνθετη κοινωνική πραγματικότητα, προς μεγαλύτερες και πιο απρόβλεπτες διακυμάνσεις, καθιστά προφανώς πιο περίπλοκο το δημοκρατικό βίο. Η διαμόρφωση συλλογικών επιλογών θα είναι πιο δυσχερής και περιορισμένης διάρκειας, διαταράσσοντας τις πολιτικές κατηγορίες που, σε μεγάλο βαθμό, βασίζονται στην αρχή των ομάδων μόνιμων κοινών συμφερόντων (Ascher, 1998, σελ. 125-126).

Η εξέλιξη αυτή θα έχει ακόμα σημαντικές επιπτώσεις στις ανάγκες και τις πρακτικές της μετακίνησης, καθώς και στην αντίληψη των μεταφορών. Είναι προφανές ότι οι αστικές διαδρομές θα διαφοροποιούνται και θα μεταβάλλονται όλο και περισσότερο, όχι μόνο στην κλίμακα της πόλης, αλλά και σε ατομικό επίπεδο. Θα είναι λιγότερο μονο – αξονικές, σύμφωνα με τον άξονα κατοικία – εργασία, όχι μόνο επειδή το ποσοστό των επαγγελματικών μετακινήσεων μειώνεται, αλλά και επειδή οι μετακινήσεις που σχετίζονται με την εργασία, όπως και οι άλλες, μεταβάλλονται όλο και περισσότερο. Καθώς συντελούνται για πολλαπλούς λόγους και σκοπούς, ακολουθούν πολλαπλές κατευθύνσεις. Αυτό θέτει *σοβαρά προβλήματα στις συλλογικές μεταφορές*. Οι φορείς των συλλογικών μεταφορών θ' αναγκαστούν μάλλον να αναπτύξουν νέες παραγωγικές προσεγγίσεις, ώστε να είναι σε θέση να παράγουν μαζικές (αλλά και ποικίλες και ευέλικτες) λύσεις (Ascher, 1998, σελ. 126).

Η ίση και δίκαιη μεταχείριση στον αστικό τομέα θα περάσει αναγκαστικά μέσω μιας αναθεώρησης της έννοιας της δημόσιας υπηρεσίας. Σε ό,τι αφορά στις μεταφορές θα πρέπει να παρέχεται σε όλους η δυνατότητα μετακίνησης μέσα στην πόλη, παντού και όλες τις ώρες, πράγμα που δεν συνεπάγεται αναγκαστικά κλασικές γραμμές συλλογικών μεταφορών. Αυτό δεν σημαίνει όμως ότι οι κλασικές συλλογικές μεταφορές έχουν ξεπεραστεί. Είναι προφανώς πιο χρήσιμες από ποτέ στις πυκνοδομημένες και πυκνοκατοικημένες περιοχές, με έντονες ροές μετακίνησης και σε μακρά χρονικά

διαστήματα. Εξάλλου οι περιβαλλοντικές απαιτήσεις θα ενισχύσουν αυτή τη δυναμική επιβάλλοντας όλο και πιο αυστηρούς περιορισμούς στην κυκλοφορία των ιδιωτικής χρήσεως αυτοκινήτων. Τέλος, άλλο ένα σοβαρό θέμα είναι η *στάθμευση και η σχέση αυτοκινήτου – κατοικίας*, γιατί οι αστικές δομές και οι δομές κατοικίας δεν είναι κατάλληλες για να φιλοξενήσουν έναν ολοένα αυξανόμενο αριθμό αυτοκινήτων, καθώς προς το παρόν η κατασκευή υπόγειων χώρων στάθμευσης σπάνια αποβαίνει αποδοτική (Ascher, 1998, σελ. 126-127).

Η αντιμετώπιση του χρόνου μεταμορφώνεται. Τα νέα αυτά δεδομένα ευνοούν το στρες, που προκύπτει από τον πολλαπλασιασμό των γεγονότων, σε συνδυασμό με την επιθυμία ελέγχου και αυτοοργάνωσης. *Η νέα αντιμετώπιση του χρόνου εκφράζεται επίσης με πρακτικές ανταλλαγής χρόνου ή αντικειμένων και υπηρεσιών που ισοδυναμούν με μια δεδομένη οικονομία του χρόνου (π.χ. όταν παραγγέλνει κανείς μια πίτσα κατά κάποιο τρόπο αγοράζει χρόνο)*. Συμφωνίες στα πλαίσια των επιχειρήσεων προβλέπουν την αμοιβή ορισμένων ωρών εργασίας με ώρες μη εργασίας! (Ascher, 1998, σελ. 128).

Γενικότερα *η αντιμετώπιση του χρόνου αλλάζει*. Η αναμονή γίνεται ιδιαίτερα αφόρητη όταν η διάρκειά της είναι απροσδιόριστη. Τα άτομα μετράνε όλο και περισσότερο τη διάρκεια των διαφόρων δραστηριοτήτων τους, τη διαχειρίζονται, την προγραμματίζουν, πράγμα που καθιστά απαραίτητες τις ατζέντες. Η επιτάχυνση της καθημερινής ζωής, ο υπολογισμός και η διαχείριση των χρόνων που συνεπάγεται, παράγουν αντίθετες αντιδράσεις και γεννούν την επιθυμία ανάκτησης του χρόνου, κάποιου χρόνου, με διάφορες μορφές. Αναδεικνύοντας την αξία του χρόνου, η ταχύτητα αναβαθμίζει, συμβολικά και οικονομικά, οτιδήποτε απαιτεί πολύ χρόνο (Ascher, 1998, σελ. 128).

Μερικές νέες μορφές κοινωνικής ρύθμισης προαναγγέλλουν ίσως νέους τρόπους διάρθρωσης ανάμεσα στις ατομικές επιλογές και τα συλλογικά συστήματα. Η παραγωγή της πληροφορίας και η διάδοσή της επιτρέπουν ένα νέο τρόπο διάρθρωσης μεταξύ των ατομικών επιλογών και των συλλογικών συστημάτων, αρκεί να γίνει η σωστή επιλογή του τρόπου πληροφόρησης. Είναι αναγκαίο λοιπόν να ανανεωθούν οι προσεγγίσεις με μια διαφορετική αντίληψη των δεσμών μεταξύ ατόμων και κοινωνίας, και των σχέσεων μεταξύ χώρου και χρόνου. Πράγματι είναι πιθανό το ζήτημα της χρονικότητας να γίνει

στο μέλλον όλο και πιο καθοριστικό. *Οι πόλεις θα αλλάξουν περισσότερο χρονικά παρά χωρικά* στα επόμενα 15-20 χρόνια (Ascher, 1998, σελ. 128-129).

2.2.2. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Το σύνθετο σύμπαν των μεταπόλεων *θέτει υπό αμφισβήτηση* ορισμένες αστικές έννοιες και μέσα παρέμβασης. Αν η πόλη ανοίγει ένα κενό ανάμεσα στο μεταπολιτικό χώρο και την κατοικία, οι ιεραρχικές προσεγγίσεις που κυριάρχησαν μέχρι πρόσφατα στον αστικό σχεδιασμό πρέπει να απορριφθούν. Αν και η κριτική αυτών των προσεγγίσεων είναι παλιά – ‘η πόλη δεν είναι δέντρο’ (Alexander, 1965) – συνέχισαν να σηματοδοτούν το σχεδιασμό των μεταφορικών υποδομών, των υπηρεσιών, των καταστημάτων, των σχολείων, των δημόσιων κοινόχρηστων χώρων κλπ (Ascher, 1996).

Πλέον δεν έχει νόημα, για παράδειγμα, ο προγραμματισμός ανεπαρκών εμπορικών κέντρων γειτονιάς, που καταλήγουν να είναι άχρηστη γη, τοίχοι καλυμμένοι με γκράφιτι και γεμάτοι τρύπες από περαστικούς. Αυτοί οι χώροι πρέπει να αντιμετωπιστούν ξανά, όμως ως χώροι κεντρικότητας. Έτσι θα προκύψει και *το ζήτημα της μεταπολιτικής κεντρικότητας* : ποια είναι η βιωσιμότητα των εξειδικευμένων ή δευτερευόντων κέντρων όταν η κλίμακα της κινητικότητας αυξάνεται; (Ascher, 1996).

Το ζήτημα των ιεραρχιών αντανακλάται επίσης και στις *πυκνότητες*. Η κυρίαρχη μορφή ήταν αυτή της μείωσης των πυκνοτήτων από το κέντρο της πόλης προς τα προάστια, κάτι που δικαιολογούνταν τόσο από τις αξίες γης, όσο και από τη μέγιστη χρήση των υπηρεσιών του κέντρου. Σήμερα όμως η ανάπτυξη των μεταπόλεων είναι όλο και λιγότερο ομαλή, και παράγει ετερογενείς και τμηματικούς χώρους. Η πυκνότητα δεν μπορεί πλέον να είναι μια λειτουργία αντιστρόφως ανάλογη της απομάκρυνσης από το κέντρο. Υψηλές πυκνότητες μπορεί να βρίσκονται δίπλα σε χαμηλές πυκνότητες. Η πόλη αναπτύσσεται με ένα μη συνεχή τρόπο (Ascher, 1996).

Πέρα από την ανάγκη αλλαγής στον τρόπο αντιμετώπισης ορισμένων αστικών χαρακτηριστικών, όπως η πυκνότητα και η κεντρικότητα, ο Ascher προτείνει και νέα χαρακτηριστικά για τον νέο αστικό χώρο, όπως η προσπελασιμότητα. Πράγματι, η έννοια του αστικού δυναμικού ως σύνθεσης πυκνότητας και προσπελασιμότητας που

προτείνει θα μπορούσε να φανεί χρήσιμη στο σχεδιασμό της μελλοντικής πόλης, στις νέες συνθήκες της αύξησης των ταχυτήτων.

Τέλος, κάνει ορισμένες παρατηρήσεις από κοινωνιολογική σκοπιά, κυρίως, για τις μεταβολές στην καθημερινότητα του πολίτη. Οι παρατηρήσεις αυτές είναι σωστές και αφορούν φαινόμενα που ήδη έχουν αρχίσει να εμφανίζονται στην αστική ζωή.

2.3. ΑΛΛΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

2.3.1. Η ΠΟΛΗ ΤΩΝ 100 ΜΙΛΙΩΝ ΤΟΥ DEJAN SUDJIC

Η βασική ιδέα της θεωρίας για την πόλη των 100 μιλίων είναι η θέση ότι, ανάμεσα στο 1970 και το 1990, κάποιες μεγαλουπόλεις αποτίναξαν και τα τελευταία ίχνη της, βασισμένης στην μαζική βιομηχανική παραγωγή, οικονομίας τους του 19^{ου} αιώνα (De Klerk, 1999). Επικεντρώνεται στη σειρά των *θεμελιωδών αστικών αλλαγών που έλαβαν χώρα στη δεκαετία του 1980*. Ασχολείται με την ανάπτυξη και διαμόρφωση πόλεων της δυτικής κουλτούρας, και πιο συγκεκριμένα αναφέρεται στο Λονδίνο, το Παρίσι, το Λος Άντζελες, τη Νέα Υόρκη και το Τόκιο, και μελετά τα προβλήματα και τις λύσεις τους στους τομείς της *νοοτροπίας, της μορφής της πόλης και της ζωής σε αυτήν* (Bide, 1992). Ο χαρακτήρας αυτών των πόλεων μετασηματίστηκε, κυρίως όσον αφορά το νόημα και την ταυτότητα νέων τύπων κτιρίων, που αντιπροσωπεύουν την παγκοσμιοποίηση των αστικών οικονομιών. Ήταν *οικονομικές οι δυνάμεις που προετοίμασαν το δρόμο για την παγκοσμιοποίηση των αστικών οικονομιών* : η πρώτη και δεύτερη πετρελαϊκή κρίση στη δεκαετία του 1970, αλλά κυρίως νέοι κανονισμοί για την ελεύθερη συναλλαγή χρήματος και αγαθών στη δεκαετία του 1980 και η τρίτη βιομηχανική επανάσταση, η βιομηχανία ηλεκτρονικών δεδομένων και τηλεπικοινωνιών στη δεκαετία του 1990. Αυτή η τρίτη επανάσταση είναι ακόμη εν τω γίγνεσθαι (De Klerk, 1999).

Ο κόσμος της εργασίας είναι *η κύρια δύναμη που διαμορφώνει και αναμορφώνει τα μοτίβα της αστικοποίησης*, και επομένως το νόημα και την ταυτότητα των αστικών περιοχών. Ο κόσμος της εργασίας είναι ένας κόσμος συνεχούς εξειδίκευσης και

διαφοροποίησης της παραγωγής και της κατανάλωσης, ένας κόσμος γένεσης και θανάτου εταιριών. Στην ουσία, αυτός είναι ο κόσμος που υποκαθιστά το χώρο, το χρόνο και το χρήμα. Η ανάλυση και η πρόβλεψη αυτής της διαδικασίας είναι η μεγάλη πρόκληση για την επιστήμη του σχεδιασμού (De Klerk, 1999).

Η παγκόσμια μετακίνηση του χρήματος, κατά τη δεκαετία του 1980, ανασχημάτισε τις πόλεις σε όλο τον κόσμο. Έτσι, κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, κάποιες πόλεις ήκμασαν και άλλες παρήκμασαν. Αυτή η αλλαγή ακολούθησε μεγάλα οικονομικά προβλήματα της δεκαετίας του 1970. Αυτά τα προβλήματα προκάλεσαν μια μεγάλη μετακίνηση κατοίκων και επιχειρήσεων σε φτηνότερα και πιο ευχάριστα προάστια και σε νέες, ακμαίες πόλεις. Οι πολεοδόμοι, προσπαθώντας να ελέγξουν αυτήν την αναστάτωση, συνεχώς διαφωνούσαν για το αν χαμηλής ή υψηλής πυκνότητας κτίρια ήταν η καλύτερη επιλογή για τη λύση των προβλημάτων κατοικίας (Bide, 1992).

Κάθε μεγάλη πόλη έχει διαφορές στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι ζουν σε αυτήν, ωστόσο οι πόλεις του κόσμου συνδέονται όλες σε ένα μοναδικό σχήμα. Αυτό το σχήμα πάντα μεταβάλλεται ωστόσο, καθώς κάθε πόλη αγωνίζεται να γίνει η πιο ακμάζουσα, η καλύτερη. *Κάθε πόλη θέλει να είναι επικεφαλής.* Παρ' όλο που οι πόλεις απλώνονται σε όλο και μεγαλύτερες επιφάνειες απ' ό,τι παλαιότερα, η εξουσία συγκεντρώνεται σε όλο και λιγότερες από αυτές. Αυτές οι ισχυρές πόλεις ακμάζουν συγκεντρώνοντας ανθρώπους και χρήματα από όλον τον κόσμο. (Bide, 1992).

Τα αεροδρόμια παρέχουν σε κάθε μεγάλη πόλη μία πύλη στον υπόλοιπο κόσμο και την αίσθηση του ότι βρίσκεται στην καρδιά των πραγμάτων. Αυτό το πάντα δημοφιλές και εκτεινόμενο πεδίο παρέχει επίσης εργασίες και βοηθάει την οικονομική ανάπτυξη. *Ένα αεροδρόμιο πρέπει να κουβαλά μαζί του κάτι από την κουλτούρα της πόλης και της χώρας στην οποία βρίσκεται, γιατί για τους ταξιδιώτες μπορεί να είναι ίσως το μόνο μέρος που θα δουν.* Μια χώρα πρέπει να προσέχει τις δημόσιες σχέσεις της, ώστε να συνεχίσει να έλκει επιχειρήσεις και χρήματα (Bide, 1992).

Ο τουρισμός φέρνει επίσης πολλά χρήματα στις οικονομίες των μεγάλων πόλεων, κάποιες από τις οποίες δε θα είχαν καν τον μισό από τον πλούτο τους χωρίς αυτό το εισόδημα. Ένα ξενοδοχείο με αποτελεσματική διαχείριση μπορεί να αποκομίζει μεγάλα κέρδη όχι μόνο με το να παρέχει κρεβάτια, αλλά και άλλες υπηρεσίες, όπως εστιατόρια και εγκαταστάσεις για αγορές. Οι αγορές πλέον υπάρχουν σε βιομηχανική κλίμακα, με

κάθε νέα επιχείρηση να προσπαθεί να είναι μεγαλύτερη και καλύτερη από την αμέσως προηγούμενη, ιδίως στην Αμερική. Ενώ οι πόλεις εξαπλώνονται με όλο και πιο γρήγορους ρυθμούς, οι αγορές γίνονται όλο και πιο συγκεντρωμένες χωρικά (Bide, 1992).

Οι μεγάλες πόλεις υποφέρουν από το *πρόβλημα των αυτοκινήτων*. Ένα επιτυχημένο σύστημα μαζικών μεταφορών είναι η πιο οικολογική και πιο προφανής λύση για τις παραγεμισμένες πόλεις και λεωφόρους. Φυσικά η μορφή κάθε πόλης υπαγορεύει τι είδους σύστημα μαζικών μεταφορών είναι εφικτό (Bide, 1992).

Τέλος, όσο ο πληθυσμός θα συνεχίσει να μεγαλώνει, η αγορά δεν θα μπορέσει ποτέ να αντεπεξέλθει στο πρόβλημα των αστέγων. Κάθε μεγάλη πόλη θα συνεχίσει να έχει οικιστικά προβλήματα, εκτός αν γίνει κάτι δραστικό για τη λύση τους (Bide, 1992).

Ο Sudjic λοιπόν επικεντρώνεται στην τεράστια αλλαγή και καινοτομία που συνέβη κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980. Αναδεικνύει, επίσης, το *ρόλο του σχεδιασμού* στο κατά πόσο θα είναι επιτυχημένη μια πόλη ή όχι και πως μπορούν κάποιες σημαντικές αλλαγές, η ανάπτυξη και οι διεθνείς συνδέσεις να βοηθήσουν μια πόλη να μην παρακμάσει. Οι πόλεις εξαπλώνονται τόσο χωρικά, όσο και τεχνολογικά, με τέτοιο τρόπο που ίσως στη δεκαετία του 1970 δεν θα ήταν κατανοητός ή δεν θα μπορούσε κανείς καν να φανταστεί. *Η εργασία είναι αυτή που διαμορφώνει τις πόλεις*. Κανείς δε μπορεί να γνωρίζει τις αλλαγές που θα υποστούν οι μεγάλες πόλεις και τα προάστιά τους στα επόμενα δέκα χρόνια. Πάντως με την πρόοδο που γίνεται τώρα σε πολλά διαφορετικά πεδία της αστικής ζωής, σίγουρα είναι μια ενδιαφέρουσα εποχή για να ζει κανείς (Bide, 1992).

2.3.2. METACITY – DATATOWN

Η νέα, αναδύομενη μετάπολη (metacity) εμφανίζεται σε κάθε γωνιά του πλανήτη. Αρχικά, η απεραντοσύνη της μπορεί να περιγραφεί –και το περιεχόμενό της να εξερευνηθεί – μόνο με αριθμούς ή δεδομένα (data). Το δίκτυο των δυνατοτήτων της δείχνει τόσο σύνθετο που οι στατιστικές τεχνικές φαίνεται να είναι ο *μόνος τρόπος για την κατανόηση των διαδικασιών της*. Επιλέγοντας ή συνδέοντας τα δεδομένα σύμφωνα με

υποθετικές διαδικασίες, ένας κόσμος από νούμερα μετατρέπεται σε διαγράμματα. Αυτά τα διαγράμματα χρησιμεύουν ως εμβλήματα για επιχειρήσεις, ατζέντες, αποστολές. Η πόλη των δεδομένων φαίνεται να ανθίσταται στον αντικειμενικό σκοπό του στυλ. Ένας τρόπος να μελετήσει κανείς τον κόσμο των αριθμών είναι μέσα από τη χρήση εξτρεμιστικών σεναρίων. Αυτά οδηγούν σε σύνορα, όρια και επομένως σε επινοήσεις. Αν φανταστούμε την πιο ακραία περίπτωση μεγέθυνσης της αστικής κατάστασης της μετάπολης, κι έτσι τη μείωση του διαθέσιμου χώρου, νέες αστικές επινοήσεις μπορεί να αρχίσουν να αναδύονται. Ρίχνοντας μια ματιά στις διαθέσιμες περιοχές του κόσμου, μόνο ένα ελάχιστο ποσοστό της συνολικής επιφάνειας της γης μπορεί να ιδωθεί ως χρήσιμος αστικός χώρος. Οι θάλασσες, οι ωκεανοί (που αυξάνονται λόγω της παγκόσμιας ανόδου της θερμοκρασίας), τα βουνά, οι ζούγκλες, οι έρημοι, οι πολικές ζώνες αντιπροσωπεύουν μειώσεις του χρήσιμου χώρου της Μετάπολης. Μήπως όμως μπορούμε με έξυπνο τρόπο να μεγαλώσουμε τη χωρητικότητα της υπάρχουσας κτίσης μας, ώστε να επιβιώσουμε χωρίς να χρειαστεί να αποικήσουμε τους ωκεανούς; Αυτή η ακολουθία των σκέψεων οδηγεί σε μία πόλη από δεδομένα (MVRDV, 1999, σελ. 18 – 19).

Η πόλη των δεδομένων επομένως δεν είναι ένα σχέδιο. Μπορεί να ιδωθεί ως προοίμιο για απώτερες εξερευνήσεις στο μέλλον της μετάπολης, εξερευνήσεις που θα μπορούσαν να προτρέψουν έναν απαραίτητο γύρο αυτοκριτικής της αρχιτεκτονικής και του σχεδιασμού, και ίσως ακόμη και επανακαθορισμό των πρακτικών (MVRDV, 1999, σελ. 19).

Η πόλη των δεδομένων βασίζεται μόνο στα δεδομένα. Είναι μια πόλη που θέλει να περιγράφεται από πληροφορία. Μια πόλη χωρίς δοσμένη τοπογραφία, ιδεολογία, αναπαράσταση, περιβάλλον. Μόνο αμέτρητα, αγνά δεδομένα. Η πόλη των δεδομένων ακολουθεί την κλασσική προσέγγιση καθορισμού των ορίων μιας πόλης, ότι δηλαδή το αστικό μέγεθος ισούται με μία ώρα ταξιδιού. Σήμερα, με τα τραίνα πολύ υψηλών ταχυτήτων η πόλη των δεδομένων μπορεί να καθοριστεί ως μια πόλη 400χμ. επί 400χμ., καλύπτοντας επιφάνεια 160.000.000.000.τ.μ. Με 1.477 κατοίκους ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, η πόλη των δεδομένων είναι η πιο πυκνοκατοικημένη περιοχή στη γη. Είναι μια πόλη 241.000.000 κατοίκων. Οι ΗΠΑ σε μια πόλη. Είναι αυτάρκης. Δε γνωρίζει ξένες χώρες. Έτσι πρέπει να υποστηρίζεται μόνη της και τα προβλήματά της να λύνονται

μέσα στα όριά της. Η πόλη των δεδομένων είναι πάντα σε πρόοδο. Η εξέλιξή της δεν τελειώνει ποτέ. Είναι μονίμως υπό κατασκευή (MVRDV, 1999, σελ. 58 – 59).

2.3.3. Η ΣΥΜΠΑΓΗΣ ΠΟΛΗ (COMPACT CITY)

Έχει διατυπωθεί ότι η αειφόρος, βιώσιμη πόλη πρέπει να χαρακτηρίζεται από μορφή και κλίμακα κατάλληλη για περπάτημα, ποδηλασία και αποτελεσματικές δημόσιες μεταφορές, και από μια συμπύκνωση που θα ενθαρρύνει την κοινωνική αλληλεπίδραση. Οι μορφές που έχουν προταθεί ποικίλουν από μεγάλα συμπυκνωμένα κέντρα, μέχρι αποκεντρωμένους αλλά πυκνούς οικισμούς συνδεδεμένους με συστήματα μαζικής μεταφοράς και στρατηγικές για διασπορά σε αυτόνομες κοινότητες. Στις ήδη υπάρχουσες πόλεις, η έννοια της συμπύκνωσης προκύπτει μέσα από τις διαδικασίες που εντείνουν την ανάπτυξη και ελκύουν περισσότερους ανθρώπους που τις αναζωογονούν. Οι ιδέες γύρω από τη συμπαγή πόλη είναι ένα σημαντικό στοιχείο στην προσπάθεια εξεύρεσης βιώσιμων αστικών μορφών (Jenks, Burton και Williams, 1996/1998, σελ. 5).

Το όραμα της συμπαγούς πόλης έχει δεχτεί επιδράσεις από το μοντέλο του πυκνά ανεπτυγμένου πυρήνα πολλών ιστορικών Ευρωπαϊκών πόλεων. Αυτοί φαίνονται ως ιδανικά μέρη για ζωή και για να βιώσει κανείς το σφρίγος και την ποικιλία της αστικής ζωής. Ο κίνδυνος είναι ότι αυτό είναι μια ρομαντική φαντασίωση που δήθεν οδηγεί σε μια βιώσιμη και ήπια αστική ζωή. Ωστόσο, οι πολιτικές που έχουν κατά καιρούς προταθεί βασίστηκαν περισσότερο στη θεωρία και λιγότερο στην πράξη. Η θεωρία είναι μέχρι ένα βαθμό ρυθμιστικός παράγοντας του αστικού περιβάλλοντος, επιχειρώντας να παρέχει μια συγκέντρωση κοινωνικά βιώσιμων μικτών χρήσεων, να βελτιώσει τις κυκλοφοριακές συνθήκες, να συμβάλλει στην εξοικονόμηση ενέργειας και τη βιωσιμότητα των υπηρεσιών. Από την άλλη πλευρά όμως, η συμπαγής πόλη μπορεί να καταστεί υπερβολικά πυκνοκατοικημένη και να υποστεί απώλεια της αστικής της ποιότητας, με λιγότερους κοινόχρηστους χώρους, περισσότερη συμφόρηση και μόλυνση και απλά να μην αντιπροσωπεύει το είδος του περιβάλλοντος στο οποίο οι περισσότεροι άνθρωποι θα ήθελαν να ζουν αν μπορούσαν να διαλέξουν. (Jenks, Burton και Williams, 1996/1998, σελ. 5).

Με έννοιες και θεωρίες συχνά συγκρουόμενες, αυτό που χρειάζεται είναι γνώση προερχόμενη από έρευνα και πρακτική που θα παρέχει μια πιο ξεκάθαρη κατανόηση της πιο σύνθετης πραγματικότητας. Η βιώσιμη πόλη δεν βασίζεται σε μια ιδεαλιστική εκδοχή οικισμών του παρελθόντος, ούτε προέρχεται από τη ριζοσπαστική χαλάρωση της δικής της πολιτιστικής, οικονομικής και φυσικής ταυτότητας στο όνομα της πρόσφατης περαστικής μόδας της αστικής αλλαγής (Jenks, Burton και Williams, 1996/1998, σελ. 5).

3. ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Τις τελευταίες δύο, κυρίως, δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα *οι αλλαγές σε οικονομικό επίπεδο αλλά και η ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών και της τεχνολογίας*, γενικότερα, οδήγησαν και σε αλλαγές στη ζωή των ανθρώπων παγκοσμίως. Από τη μια διαπιστώνεται η ολοκλήρωση της οικονομίας σε παγκόσμιο επίπεδο, η λεγόμενη *παγκοσμιοποίηση*. Από την άλλη, διαμορφώνεται ένας καινούριος χώρος ανθρώπινης δραστηριότητας (εργασίας, ψυχαγωγίας, ενημέρωσης, επικοινωνίας κλπ.), ο οποίος ονομάστηκε *κυβερνοχώρος* ή ακόμα και *τριτογενές περιβάλλον*, σε αντιδιαστολή προς το πρωτογενές και δευτερογενές περιβάλλον, που είναι η φύση και η πόλη, αντίστοιχα.

Οι αλλαγές αυτές επηρέασαν και επηρεάζουν κυρίως τις μεγάλες πόλεις. Ο λόγος είναι ότι σε αυτές εδρεύουν όλοι οι παράγοντες που μετέχουν στις παραπάνω διαδικασίες. Πράγματι, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, οργανισμοί, εταιρίες παροχής τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών κλπ. έχουν την έδρα τους στις μεγαλύτερες πόλεις του κόσμου.

Οι θεωρίες αυτής της ομάδας εξετάζουν το παρόν και το μέλλον της πόλης σε αυτόν τον μεταβαλλόμενο κόσμο, καθώς και τη σχέση της με τον κυβερνοχώρο. Στην ομάδα αυτή ανήκει η θεωρία των *οικουμενουπόλεων*, για τις οποίες μίλησε πρώτος ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης, αλλά και η Saskia Sassen, η Τηλέπολη του Javier Etxebarria, οι *Κυβερνοπόλεις*, καθώς και οι *Πόλεις των Δικτύων (Network Cities)*, και οι *Χώροι Ροών (Space of Flows)* και οι *Τεχνοπόλεις (Technopoles)* του Manuel Castells.

3.1. ΟΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΟΥΠΟΛΕΙΣ

Ο όρος *οικουμενόπολη* χρησιμοποιήθηκε από δύο διαφορετικούς επιστήμονες, σε δύο διαφορετικές εποχές, για να δηλώσει δύο διαφορετικά πράγματα. Πρώτα χρησιμοποιήθηκε από τον Έλληνα αρχιτέκτονα και πολεοδόμο Κωνσταντίνο Δοξιάδη το 1969 ως *'ecumenopolis'* και έπειτα από την Αμερικανίδα κοινωνιολόγο Saskia Sassen το 1991 ως *'global city'*.

Το ερέθισμα ήταν διαφορετικό σε κάθε περίπτωση. Ο Δοξιάδης αναφέρθηκε στην *οικουμενόπολη* ως την *παγκόσμια πόλη*. Μίλησε για την *αναπόφευκτη συνένωση όλων*

των αστικών κέντρων σε μια πόλη – κόσμο, εξαιτίας της τρομακτικής αστικής εξάπλωσης. Η Sassen αντίθετα, 22 χρόνια μετά, αναφέρθηκε στην οικουμενόπολη ως την πόλη με τον παγκόσμιο ρόλο. Μίλησε για πόλεις που ακτινοβολούν και επηρεάζουν πέρα από τα εθνικά τους σύνορα λόγω της κυρίαρχης θέσης τους στον νέο παγκόσμιο οικονομικό ιστό.

3.1.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Όσον αφορά την οικουμενόπολη του Δοξιάδη, ο Έλληνας αρχιτέκτονας και πολεοδόμος πίστευε ότι οι κύριες τάσεις της τεχνολογικής και οικονομικής προόδου δεν μπορούσαν, και δεν θα έπρεπε, να αναιρεθούν. Επιπλέον, θεωρούσε πολλά από τα σχέδια των άλλων, όπως την κατάργηση των αυτοκινητοδρόμων, την αποίκιση του διαστήματος, τις κινήσεις επιστροφής στη φύση, τις δομές μεγάλου μεγέθους και την ίδρυση κοινόχρηστων ουτοπιών, ως *απλές λύσεις διαφυγής*. Με πιο επικίνδυνες εκείνες που πρότειναν την επιστροφή στις μικρές πόλεις. Αποφεύγοντας τις τάσεις διαφυγής σε όλες τις μορφές τους, και δεχόμενος αυτό που ένιωθε ως τη μόνη εναλλακτική, ο Δοξιάδης πίστευε ότι η πιο πιθανή, λογική και πρακτική λύση είναι η προοδευτική επέκταση του παρόντος τύπου πόλης ως αποτέλεσμα της μαζικής συγκέντρωσης ενός συνεχώς αυξανόμενου πληθυσμού. Έτσι έβλεπε την *οικουμενόπολη ως το αναδυόμενο παγκόσμιο σύστημα ζωής και ως το μοναδικό παγκόσμιο οικισμό*. Καλύπτοντας τις παραλιακές περιοχές και τις πιο ευνοούμενες περιοχές της ενδοχώρας σε κάθε ήπειρο, η οικουμενόπολη θα έφτανε ένα πληθυσμό ανάμεσα στα 15 και 25 δισεκατομμύρια κατοίκους μέχρι το 2200. Ουσιαστικά, αυτό που έβλεπε ο Δοξιάδης ήταν η περαιτέρω και συνεχής επέκταση, παγκοσμίως, αυτού που ο Jean Gottman είχε ονομάσει ως ‘Μεγαλόπολη’ από τη Βοστώνη ως την Ουάσιγκτον κατά μήκος της ανατολικής ακτής των ΗΠΑ (LeGates και Stout, 1996/1997, σελ. 458-459).

Πιο συγκεκριμένα ο Δοξιάδης θεωρούσε ότι κάτω από τις αυξανόμενες πιέσεις διαφόρων δυνάμεων – οικονομικών, βιολογικών, δημογραφικών κλπ. – δημιουργείται σταδιακά ένα όλο και μεγαλύτερο σύστημα οικισμών. Ένα σύστημα που αν αφεθεί να

αναπτυχθεί τυχαία θα χειροτερεύει καθημερινά και θα οδηγήσει στην καταστροφή. Αυτό το σύστημα γρήγορα θα λάβει παγκόσμιες διαστάσεις. Από τη μεγαλούπολη θα περάσουμε σε πόλεις που θα εκτείνονται πέρα από τις ηπείρους, δηλαδή στην οικουμενόπολη ή την *πόλη – κόσμο*. Ο ερχομός της είναι αναπόφευκτος. Δεν υπάρχει τίποτα λογικό ή πρακτικό που μπορεί να γίνει για να αποφευχθεί (Doxiadis, 1969/1997, σελ. 463-464).

Η οικουμενόπολη θα σχηματιστεί από τις δυνάμεις που γεννούνται στις παρούσες πόλεις, καθώς αυτές θα προσελκύουν τεράστιους πληθυσμούς στο μέλλον. Αυτή η παγκόσμια πόλη που θα ‘αγκαλιάσει’ το σύνολο της ανθρωπότητας θα είναι ένα *τρομακτικό αστικό συνεχές*, αλλά δεν υπάρχει καμία ένδειξη ότι θα μπορούσε έτσι κι αλλιώς να υπάρχει μια καλύτερη μορφή πόλης. Αφού, λοιπόν, αυτή η πόλη είναι αναπόφευκτη, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι αν χτιστεί με τις παρούσες τάσεις θα είναι μια πόλη καταδικασμένη στην καταστροφή. ‘Πρέπει λοιπόν’, καταλήγει ο Δοξιάδης, ‘να αποδεχθούμε τις ευθύνες μας και να αρχίσουμε να εργαζόμαστε για κάτι που πρέπει να γίνει σωστά. Για να συμβεί αυτό, πρέπει να καταλάβουμε ότι η *αληθινή πρόκληση δεν έγκειται στο αν θα δημιουργήσουμε ή όχι την παγκόσμια πόλη. Έγκειται στο να τη δημιουργήσουμε σωστά, λαμβάνοντας υπόψη τον ανθρώπινο παράγοντα.*’ (Doxiadis, 1969/1997, σελ. 464-465).

Η Sassen από την άλλη πλευρά διατυπώνει τη θεωρία της για τις οικουμενουπόλεις – *global cities* – σε διαφορετικό πλαίσιο. Το πλαίσιο αυτό έχει να κάνει με τη λεγόμενη *παγκοσμιοποίηση*, την ολοκλήρωση δηλαδή της οικονομίας σε παγκόσμια κλίμακα.

Μέχρι πρόσφατα η οικονομία δεν αποτελούσε ενιαίο *πλανητικό γεγονός*, καθώς εμπεριείχε σαφείς γεωγραφικές υποδιαιρέσεις, σε κάθε μία από τις οποίες δεν δραστηριοποιούντο οι ίδιοι παράγοντες και δεν ίσχυαν οι ίδιοι κανόνες. Στον ενιαίο πλέον οικουμενικό οικονομικό χώρο δεν εντάσσονται όλες οι περιοχές της γης ούτε στον ίδιο βαθμό, ούτε με την ίδια ένταση. Ωστόσο, ακόμη και αυτή η διαφοροποιημένη ένταξη είναι αποτέλεσμα της *ισχύος ενιαίων κανόνων* και της χωρίς σύνορα κυριαρχίας των ίδιων οικονομικών παραγόντων (Μαλούτας, 1999, σελ. 4-1).

Οι οικουμενοπόλεις αποτελούν κέντρα στρατηγικής διαχείρισης της παγκόσμιας οικονομίας στις νέες συνθήκες. Είναι *θέσεις κλειδιά* για τις προηγμένες υπηρεσίες και τις

τηλεπικοινωνιακές εξυπηρετήσεις οι οποίες είναι αναγκαίες για τη διαχείριση των οικονομικών δραστηριοτήτων σε οικουμενικό επίπεδο. Τείνουν, επίσης, να συγκεντρώνουν τα κεντρικά γραφεία των μεγάλων πολυεθνικών επιχειρήσεων. Η αύξηση των διεθνών επενδύσεων και του εμπορίου, και η ανάγκη χρηματοδότησης και υποστήριξής τους, διόγκωσε αυτές τις δραστηριότητες στο χώρο των σημαντικότερων πόλεων (Μαλούτας, 1999, σελ. 4-2).

Αν μετρήσουμε τη συγκέντρωση των εδρών των πολυεθνικών εταιριών, των μεγάλων τραπεζών και ασφαλειών, καθώς και το μέγεθος των χρηματιστηρίων, τότε εμφανίζεται μια αδιαμφισβήτητη τριάδα οικουμενοπόλεων με σημαντική απόσταση από τις υπόλοιπες. Αυτές είναι το Τόκιο, η Νέα Υόρκη και το Λονδίνο. Είναι οι βασικές οικουμενοπόλεις, οι σημαντικότεροι στρατηγικοί κόμβοι στο δίκτυο διαχείρισης του ενιαίου οικονομικού χώρου (Μαλούτας, 1999, σελ. 4-3).

Ο ενιαίος οικονομικός χώρος δημιουργεί νέες σχέσεις και ιεραρχίες μεταξύ των πόλεων. Υπάρχουν τα παραδοσιακά εθνικά και περιφερειακά αστικά δίκτυα, που δομούνται με βάση το ρόλο των πόλεων στον εθνικό και περιφερειακό τους χώρο. Παράλληλα, δομείται μια νέα ιεραρχία με βάση το ρόλο στον ενιαίο οικονομικό χώρο, όπου ηγετική θέση κατέχουν οι οικουμενοπόλεις. Η ιεραρχία αυτή συμπληρώνεται με κέντρα που παίζουν ανάλογο ρόλο με εκείνο των οικουμενοπόλεων σε μικρότερη γεωγραφική κλίμακα και με κέντρα εξειδικευμένα σε επιμέρους σημαντικές λειτουργίες (Μαλούτας, 1999, σελ. 4-3 – 4-4).

Η πρόοδος της βιομηχανίας της πληροφορίας και η ανάπτυξη μιας παγκόσμιας οικονομίας συνέβαλλαν σε μια νέα γεωγραφία κεντρικότητας και ορίων. Αυτή η νέα γεωγραφία εν μέρει αναπαράγει υπάρχουσες ανισότητες, αλλά είναι επίσης και το αποτέλεσμα μιας συγκεκριμένης δυναμικής των σύγχρονων μορφών της οικονομικής ανάπτυξης. Παίρνει διάφορες μορφές και λειτουργεί σε διάφορα επίπεδα, από την διανομή των υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών ως τη δομή της οικονομίας και της απασχόλησης. Οι οικουμενοπόλεις συγκεντρώνουν τεράστιες ποσότητες οικονομικής δύναμης, ενώ πόλεις που ήταν κάποτε μεγάλα βιομηχανικά κέντρα παρακμάζουν. Τα κέντρα και οι βιομηχανικές περιοχές στις μητροπόλεις δέχονται μαζικές επενδύσεις σε ακίνητα και τηλεπικοινωνίες ενώ οι περιοχές χαμηλών εισοδημάτων έχουν έλλειψη πόρων. Οι υπάλληλοι με ανώτατη μόρφωση στις εταιρίες βλέπουν τα εισοδήματά τους να

αυξάνονται σε ασυνήθιστα υψηλά επίπεδα, ενώ οι υπάλληλοι με χαμηλή ή μέτρια ειδίκευση βλέπουν τα δικά τους να μειώνονται συνεχώς. Οι οικονομικές υπηρεσίες παράγουν τεράστια κέρδη ενώ οι βιομηχανικές υπηρεσίες μόλις που επιβιώνουν (Sassen, 2000).

Η πιο ισχυρή από αυτές τις νέες γεωγραφίες της κεντρικότητας και των ορίων συνδέει μεταξύ τους τα μεγάλα διεθνή οικονομικά κέντρα – Νέα Υόρκη, Λονδίνο, Τόκιο, Παρίσι, Φρανκφούρτη, Ζυρίχη, Άμστερνταμ, Λος Άντζελες, Σίντνεϊ, Χονγκ Κονγκ μεταξύ άλλων. Αυτή η γεωγραφία όμως περιλαμβάνει σήμερα και άλλες πόλεις, όπως η Μπανγκόγκ, η Ταϊπέι, το Σάο Πάολο και η Πόλη του Μεξικό. Η ένταση των συναλλαγών ανάμεσα σε αυτές τις πόλεις, ιδιαίτερα μέσω των οικονομικών αγορών, και της συναλλαγής υπηρεσιών και επενδύσεων έχει αυξηθεί ραγδαία. Ταυτόχρονα παρατηρήθηκε μια αυξανόμενη ανισότητα στη συγκέντρωση των στρατηγικών πόρων και δραστηριοτήτων ανάμεσα σε κάθε μια από αυτές τις πόλεις και άλλες της χώρας τους (Sassen, 2000).

Παράλληλα με αυτές τις νέες παγκόσμιες και περιφερειακές ιεραρχίες των πόλεων, συναντάμε μια τεράστια περιοχή που γίνεται όλο και περισσότερο περιφερειακή, όλο και περισσότερο αποκλεισμένη από τις μεγάλες οικονομικές διαδικασίες που προωθούν την οικονομική ανάπτυξη στο νέο παγκοσμιοποιημένο οικονομικό χώρο. *Πρώην σημαντικά μεταποιητικά κέντρα και λιμάνια χάνουν τις λειτουργίες τους και παρακμάζουν, όχι μόνο στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες αλλά ακόμη και στις πιο ανεπτυγμένες οικονομίες* (Sassen, 2000).

3.1.2. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Σχετικά με την οικουμένωπολη του Δοξιάδη, θα μπορούσε να πει κανείς ότι το όραμα αυτό ήταν ένα απλό ζήτημα προβολής στο μέλλον των τρεχουσών τάσεων πληθυσμιακής αύξησης, και της παθητικής αποδοχής των υπαρχουσών τεχνολογιών και των ανθρώπινων προτιμήσεων. Ωστόσο ο Δοξιάδης έχει προχωρήσει περισσότερο. Παρά το γεγονός ότι ένα μεγάλο κομμάτι της επιχειρηματολογίας του αφορά στην ισοπεδωτική κριτική των αποκεντρωτικών και βασισμένων σε μικρές πόλεις σχεδιαστικών οραμάτων,

αναγνωρίζει ότι την απόλυτη ανάγκη του ανθρώπου να ζει σε μικρές πόλεις. Αντιμέτωπος με τούτο το *παράδοξο* – την αναπόφευκτη κυριαρχία της οικουμενόπολης απέναντι στην ανάγκη του ανθρώπου για κοινότητες μικρής κλίμακας – προβλέπει ότι η οικουμενόπολη, η παγκόσμια αυτή πόλη, θα είναι μοναδιαία και συνεχής, αλλά συγκροτημένη από οικιστικά ‘κελιά’, μονάδες εγκατάστασης πληθυσμών ανάμεσα σε 30.000 και 50.000 κατοίκους. Ανεξάρτητα από το αν θα είναι πράγματι αυτή η δομή της, ο *Δοξιάδης* ήδη φαίνεται να είχε κάποιο δίκιο : για την ώρα, οι ολοένα επεκτεινόμενες πόλεις στην Ευρώπη, τη Βόρεια Αμερική, την Αυστραλία και την Ασία φαίνονται ασυγκράτητες. Η οικουμενόπολη του *Δοξιάδη* μπορεί να είναι το μέλλον (LeGates και Stout, 1996/1997, σελ. 459).

Όσον αφορά τις οικουμενοπόλεις της Sassen, καταρχήν η κριτική αφορά τον μάλλον απόλυτο τρόπο με τον οποίο υποστηρίζει τη μείωση του ρόλου των εθνικών κρατών και των ρυθμίσεων που μπορούν να επιφέρουν στις τοπικές αγορές εργασίας στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας (Μαλούτας, 1999, σελ. 4-7). Επιπλέον, η Sassen δεν παρέχει ικανοποιητικές εμπειρικές αποδείξεις για να υποστηρίξει τους ισχυρισμούς της. Γενικά, η φιλολογία των οικουμενοπόλεων (με την έννοια της Sassen – global cities) βασίζεται κυρίως σε υποθέσεις και γενικές θεωρητικές παρατηρήσεις και όχι σε αναλύσεις με στοιχεία (Townsend, 2001, σελ. 40). Τέτοιου είδους στοιχεία στη συγκεκριμένη περίπτωση θα μπορούσαν για παράδειγμα να είναι ο αριθμός των πολυεθνικών που εδρεύουν σε μια πόλη, το μέγεθος της χρηματαγοράς της, μετρημένο από τον αριθμό των εταιριών που είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριό της π.χ., η χωρητικότητα σε Mbps (Megabits per second) των γραμμών της στο διαδίκτυο κλπ. Πάντως όσον αφορά την κεντρική ιδέα της θεωρίας της, η Sassen σίγουρα έχει δίκιο : οι νέες αυτές οικουμενοπόλεις, με ακτίνα επιρροής πέρα από τα εθνικά τους σύνορα και όχι μόνο, είναι εδώ.

3.2. Η ΤΗΛΕΠΟΛΗ ΤΟΥ JAVIER ETXEBERRIA

Στη σύγχρονη πραγματικότητα τα νέα συστήματα επικοινωνιών προκαλούν μια έλλειψη παραδοσιακής χωροθέτησης. Οι μετακινήσεις και οι περίοδοι παραμονής

αρχίζουν να αντιστρέφουν τη σχέση τους με τον άνθρωπο, του οποίου οι καθημερινές μετακινήσεις στο χώρο είναι μικρότερες, αλλά οι διαδρομές του μεταξύ διαφορετικών σημείων του πλανήτη είναι κάθε φορά πιο συχνές (Etxeberria, 2001, σελ. 266).

Ένας επιμέρους νομαδισμός, *μια τριτογενής κίνηση*, που διογκώνεται από τη γεωμετρική αύξηση φαινομένων, όπως ο τουρισμός ή οι μετακινήσεις λόγω της συνεχούς εμπορικής αλληλεξάρτησης όλου του πλανήτη. Οι νέοι ταξιδευτές, με νέα και πιο γρήγορα μέσα και συστήματα επικοινωνίας, απαιτούν νέους χώρους για μια δραστηριότητα σαφώς δυναμική και, αντίστοιχα, οι νέες μορφές εργασίας εξ αποστάσεως γεννούν με τη σειρά τους νέους χώρους δραστηριότητας και παραμονής (Etxeberria, 2001, σελ. 266).

Η τεχνολογική πραγματικότητα εμφανίζεται ως καθοριστικός παράγοντας νέων στρατηγικών γύρω από τη σύγχρονη μητρόπολη. Δεν υπάρχει πλέον μόνο η φυσική πόλη, αλλά και η ηλεκτρονική πόλη, η εικονική πόλη, η *Τηλέπολη*, που ορίζει μια νέα μορφή χωρικής σύνταξης (Etxeberria, 2001, σελ. 266).

3.2.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Η Τηλέπολη αποτελεί το *τριτογενές περιβάλλον*, το *τηλεματικό*, το οποίο αντιπαραβάλλεται στα δύο άλλα μεγάλα περιβάλλοντα, στα οποία έχει προσαρμοστεί το ανθρώπινο είδος, τη φύση και την πόλη. Πρόκειται για μια καινούρια κοινωνική μορφή που καθιστά δυνατές τις δράσεις και αλληλεπιδράσεις εξ αποστάσεως. Για την ώρα ο χώρος της Τηλέπολης αντιστοιχεί σε δύο μόνο αισθήσεις, είναι δηλαδή οπτικοακουστικός. Όταν θα υπάρξει και η τηλεματική μετάδοση άλλων ψηφιακών αισθητηριακών εντυπώσεων, θα είναι δυνατός ένας *αυθεντικός τηλεχώρος* για τις πιο ποικίλες ανθρώπινες δράσεις. Οι παλιές δομές απαντούν αμυνόμενες και με επιφύλαξη μπροστά στην εισβολή της Τηλέπολης. Έτσι, η ανάπτυξη και το μέλλον της εξαρτώνται από την ικανότητα που θα επιδείξει σε ό,τι αφορά στην παραγωγή πλούτου σε αυτό το τριτογενές περιβάλλον (Etxeberria, 2001, σελ. 266 - 267).

Ο χρόνος, σύμφωνα με τον Leibniz, δεν είναι ουσία, αλλά μία τάξη σχέσεων. Όταν αυτή η τάξη των σχέσεων μεταβάλλεται, ο χρόνος επίσης μεταβάλλεται. Τα

τηλεματικά δίκτυα μεταφέρουν αυτήν την αλλαγή. Έτσι, όπως λέει και ο Virilio, ο χρόνος στην Τηλέπολη είναι πολύ πιο επιταχυμένος. Ωστόσο, συσκευές όπως το τηλέφωνο, το ραδιόφωνο και η τηλεόραση, που αποτελούν μερικές από τις πλευρές της Τηλέπολης, αποδεικνύουν ότι είναι δυνατό να διασυνδεθείς, να βλέπεις και να ακούς εξ αποστάσεως με τόση συγχρονικότητα, όση μπορεί να υπάρχει στη φύση ή στην κλασσική πόλη (Etxeberria, 2001, σελ. 267).

Ο κόσμος δεν πρόκειται να δραπετεύσει από τις πόλεις. Αυτό που συμβαίνει, είναι ότι κατασκευάζεται μια νέα σφαιρική πόλη – ηλεκτρονική, ψηφιακή – στην οποία θα τηλε – μεταναστεύσουν πολλοί άνθρωποι, χωρίς όμως να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και τις γειτονιές τους. Στην Τηλέπολη δεν μπορεί να κατοικήσει κανείς, γιατί δεν υπάρχει χώρος για το σώμα, αλλά μόνο για αναπαραστάσεις μονοαισθητηριακές ή διαισθητηριακές του σωματικού. Για αυτό το ανθρώπινο είδος συνεχίζει να κατοικεί στην ύπαιθρο, στα χωριά και τις πόλεις και όχι στην Τηλέπολη. Αυτό όμως δεν εμποδίζει τους ανθρώπους να περνούν κάθε φορά περισσότερο χρόνο στην Τηλέπολη, ή ακόμα και να εργάζονται σε αυτήν περισσότερο και από την πόλη στην οποία διαμένουν (Etxeberria, 2001, σελ. 267).

Η Τηλέπολη είναι *συμπληρωματική* προς τις πόλεις, γιατί επιτρέπει την ανάπτυξη καινούριων δραστηριοτήτων και, κυρίως, διευρύνει το πλαίσιο του διαλέγεσθαι, που πριν ήταν περιορισμένο σε ό,τι βρισκόταν κοντά. Η Τηλέπολη ξεπερνά τα τυπολογικά και μετρικά όρια των πόλεων, αλλά επίσης μεταφέρει τα βασικά προβλήματα της πόλης σε αυτό το τριτογενές τηλεματικό περιβάλλον. Ο διάλογος μεταξύ της Τηλέπολης και των πόλεων είναι απόλυτα δυνατός και υπάρχουν πολλοί που πιστεύουν ότι δε θα είναι τα κράτη, αλλά οι πόλεις καλά συνδεδεμένες μέσω τηλεματικών οδών, οι οποίες θα μπορούν πραγματικά να χρησιμοποιηθούν ως βάση για την ανάπτυξη της Τηλέπολης. (Etxeberria, 2001, σελ. 267).

Η Τηλέπολη δεν έχει γεωγραφία, αν θεωρήσουμε ως γεωγραφία την οριοθέτηση περιοχών, περιφερειών, χωρών, ηπείρων κτλ. Η τοπολογία της Τηλέπολης είναι δικτυακή, δεν είναι βασισμένη σε περικλειστούς χώρους με εσωτερικό, σύνορα και εξωτερικό. Τα δύο άλλα περιβάλλοντα, η φύση και η πόλη, είναι οργανωμένα στη βάση της προαναφερθείσας τοπολογίας. Το μέσο για να αναλυθεί η χωρική δομή της Τηλέπολης είναι η θεωρία των γραφικών παραστάσεων και όχι η ευκλείδειος γεωμετρία,

ούτε η τοπογραφία ή η γεωγραφία. Υπάρχουν δημιουργοί που μιλούν για *κυβερνογεωγραφία* και, χωρίς αμφιβολία, είναι δυνατή αυτή η επιστήμη, αλλά πάντα κατανοώντας ότι η Τηλέπολη είναι *μια πόλη αποεδαφοποιημένη* (Etxeberria, 2001, σελ. 268).

Η Τηλέπολη διαπλάθει όλο και περισσότερο την κατ' οίκον ζωή και τις δημόσιες δραστηριότητες κάθε τύπου, όπως την πολιτική, τον πόλεμο, το εμπόριο, την εργασία, το τραπεζικό σύστημα, το θέαμα, την ψυχαγωγία, το σεξ, την ιατρική, τη διασκέδαση, την επιστήμη και την τέχνη. Έτσι όλες αυτές οι δραστηριότητες προσαρμόζονται και αρχίζουν να μεταφέρονται στο τριτογενές περιβάλλον. Ο στοχασμός πάνω σε αυτές τις μεταβολές δεν είναι παρά στοχασμός πάνω στην πραγματικότητα (Etxeberria, 2001, σελ. 269).

Οι πολίτες της Τηλέπολης καταναλώνουν ιδεολογία, αλλά το σημαντικό είναι ότι η κατανάλωσή της είναι παραγωγική. Χάριν αυτής της κατανάλωσης, δημιουργούνται νέα οικονομικά κεφάλαια. Το σημαντικό είναι λοιπόν η ικανότητα της γέννησης πλούτου που συνδέεται με αυτήν την κατανάλωση. *Η ανάδυση και η ανάπτυξη της Τηλέπολης δε βασίζονται σε μια ιδεολογία, αλλά σε οικονομικές μορφές του καπιταλισμού που ανακαλύπτουν την πιθανότητα γέννησης μεγάλου πλούτου στο τριτογενές περιβάλλον.* Πράγμα που σημαίνει ότι υπάρχει μια ιδεολογία που τη στηρίζει. Η ιδεολογία αυτή θα μπορούσε να ορισθεί ως *‘πληροφορισμός’*, εννοώντας με αυτόν τον όρο τη συρρίκνωση όλων των πραγμάτων στην πληροφορία. Η Τηλέπολη δεν ανάγεται στην κοινωνία της πληροφορίας, αλλά το σημαντικό εδώ είναι η μετρική και τοπολογική αλλαγή των χώρων της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης, που έγινε πραγματικότητα από τις τεχνολογίες και τις τηλεπικοινωνίες, και συγκεκριμένα από την τηλεματική. Από τη στιγμή που διαπιστώνεται ότι σε αυτό το τριτογενές περιβάλλον, με τις δικτυακές και αποκεντρωτικές δομές του, είναι δυνατό να κάνει κανείς δουλειές και να αποκτήσει εξουσία και επιρροή, τότε έχει διευκολυνθεί η ανάπτυξη της Τηλέπολης και η συνακόλουθη ιδεολογία της (Etxeberria, 2001, σελ. 269 - 270).

Οι τηλεπολίτες δεν είναι φυλακισμένοι σε αυτή τη νέα μορφή χώρου. Ένας τηλεπολίτης μπορεί να σβήσει την τηλεόραση ή τον υπολογιστή και να βγει από το κελί του οποιαδήποτε στιγμή. Όποιος θέλει να συνεχίσει να ζει στην ύπαιθρο ή στην πόλη χωρίς τηλέφωνο, τηλεόραση, υπολογιστή, πιστωτική κάρτα, μπορεί να το κάνει. Αυτό

που συμβαίνει είναι ότι πολύς κόσμος επιθυμεί να μεταναστεύσει στην Τηλέπολη, γιατί αυτή η πόλη του προσφέρει μεγαλύτερες πιθανότητες εργασίας και διασκέδασης απ' ό,τι τα άλλα δύο περιβάλλοντα (Etcheberry, 2001, σελ. 270).

Η Τηλέπολη δίνει τη δυνατότητα μέρος της παραγωγής να αναπτυχθεί στο τριτογενές περιβάλλον και όχι στο δευτερογενές. Για αυτό οι Μητροπόλεις – και όχι οι πόλεις – χάνουν ένα κομμάτι της λειτουργίας τους. Οι ουρανοξύστες μπορεί να χάσουν τη λειτουργία τους και να μεταβληθούν σε ιστορικά μνημεία, όπως έχει ήδη γίνει με τα κάστρα, τα παλάτια και τους καθεδρικούς ναούς. Οι πόλεις μεσαίου μεγέθους, αν βρίσκονται καλά συνδεδεμένες με την Τηλέπολη και διατηρούν μια καλή αναλογία ανάμεσα στα τρία περιβάλλοντα, δεν θα έχουν πρόβλημα να διατηρηθούν. Αυτό που επίσης είναι προβλεπόμενο, είναι η *διασπορά των τηλεπολιτών στην ύπαιθρο*, δεδομένου ότι θα είναι όλο και λιγότερο αναγκαία μια μεγάλη πόλη για να κερδίσει κανείς τα προς το ζην (Etcheberry, 2001, σελ. 270).

Μέσα από μια οικολογική οπτική, και αν συγκριθεί η Τηλέπολη με τις μεγάλες βιομηχανικές ή εμπορικές Μητροπόλεις του 20^{ου} αιώνα, φαίνεται καθαρά ότι *οι επιπτώσεις στο πρωτογενές περιβάλλον είναι πολύ μικρότερες στην περίπτωση της Τηλέπολης*. Βέβαια και η Τηλέπολη γεννά σκουπίδια. Η μεγαλύτερη μόλυνση που προκαλεί στο πρωτογενές περιβάλλον βρίσκεται στην ατμόσφαιρα. Σήμερα δεν υπάρχει τεχνολογία ικανή να εξαφανίσει με καθαρό τρόπο τους επικοινωνιακούς δορυφόρους που περιφέρονται στην ατμόσφαιρα και στους οποίους βασίζεται η αρχιτεκτονική της Τηλέπολης. Η Τηλέπολη έχει τις βάσεις της στον αέρα. Για αυτό και τα απόβλητά της γεννιούνται κυρίως εκεί (Etcheberry, 2001, σελ. 271).

Η Τηλέπολη ακόμα δεν έχει κτιστεί, ούτε πολεοδομηθεί, και, πολύ λιγότερο, δεν έχει καν συνταχθεί και ενοποιηθεί. Μέχρι σήμερα βρίσκεται σε μια νεοφεουδαρχική κατάσταση, με μεγάλους χωροδеспότες του αέρα που μάχονται για τους δορυφόρους, τα δίκτυα και τις πλατφόρμες μέσω των οποίων ελέγχονται ζώνες της Τηλέπολης. Η Τηλέπολη είναι τόσο λίγο ενωμένη, όσο κατάφερνε να είναι η Ευρώπη τον 11^ο και 12^ο αιώνα. Για αυτό και ο όρος Τηλέπολη *εκφράζει μια επιθυμία* και θέλει να πει 'ας κτίσουμε μια πόλη στο τριτογενές περιβάλλον' (Etcheberry, 2001, σελ. 271).

3.2.2. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Η τηλεπόλη είναι το νέο αστικό και μη – αστικό τοπίο που συσχετίζεται με την εμφάνιση της ψηφιακής τεχνολογίας και εγκυμονεί μια *ριζική μετατροπή της οικιακής ζωής* και της έννοιας της κατοικίας, κυρίως μέσα από την τηλεργασία. Πρόκειται για μια νέα μορφή κοινωνικής αλληλεπίδρασης που αλλάζει βασικά στοιχεία της κοινωνικής ζωής, όπως παραγωγή, εργασία, εμπόριο, χρήμα, γράψιμο, σώμα, εικόνα, πολιτική, επιστήμη, πολιτισμός. Σύμφωνα με τον Ισπανό φιλόσοφο Javier Etxeberria ο όρος τηλεπόλη αναγνωρίζει μια διαφορά μεταξύ των κλασικών μορφών κοινωνικής οργάνωσης που θεμελιώνονται σε μια εδαφική βάση, στη γειτνίαση και την εγγύτητα των ανθρώπων, και μιας νέας πόλης, στην οποία οι ανθρώπινες διαδράσεις καθορίζονται από πολίτες που βρίσκονται σε απόσταση μεταξύ τους. Η τηλεπόλη είναι μια μη – εδαφική ή από – εδαφοποιημένη πόλη, και η βασική της δομή είναι ένα δίκτυο ατόμων που ενώνει σημεία γεωγραφικά σκορπισμένα, αλλά συνδεδεμένα μέσω τεχνολογίας. *Αυτή η νέα πόλη εναποτίθεται στα ήδη υφιστάμενα χωριά, πόλεις και μητροπόλεις, δίχως να τα καταστρέφει, αλλά μεταλλάσσοντας ριζικά την οικιακή ζωή*, με τη δημιουργία μιας μορφής ανοικτής κοινωνίας που βασίζεται στους τηλεκατοίκους (Σημαιοφορίδης, 1998, σελ. 140).

Ο Rem Koolhaas όπως είδαμε παραπάνω θεωρεί ότι η Γενική Πόλη είναι ό,τι απέμεινε από την πόλη όταν μεγάλα τμήματα της αστικής ζωής πέρασαν στον κυβερνοχώρο. Αυτά τα τμήματα της αστικής ζωής αποτελούν την Τηλέπολη του Javier Etxeberria. Με το συγκερασμό των δύο αυτών θεωριών θα έλεγε κανείς ότι καταλήγουμε, λοιπόν, στην ακόλουθη ‘μαθηματική’ σχέση :

$$\text{Πόλη} = \text{Γενική Πόλη} + \text{Τηλέπολη}$$

Οι παρατηρήσεις του Etxeberria είναι σε γενικές γραμμές σωστές. Ενδιαφέρον προκαλούν οι λόγοι που ισχυρίζεται ότι προκάλεσαν τη γέννηση της Τηλέπολης, δηλαδή οι δυνάμεις του καπιταλισμού και το κυνήγι του πλούτου. Μπορεί να πει κανείς έτσι ότι η Τηλέπολη είναι η *σύγχρονη άγνωστη Αμερική* (μόνο που δεν έχει ιθαγενείς Ινδιάνους) και οι άνθρωποι που συνδέονται σιγά – σιγά με αυτήν οι σύγχρονοι Χριστόφοροι Κολόμβοι, που μεταναστεύουν εκεί κυνηγώντας άλλοι τον πλούτο και τη δύναμη, και

άλλοι απλά νέες εμπειρίες. Στη νέα αυτή πόλη υπάρχει ‘γη’ για όλους – όποιος φτάσει πρώτος θα πάρει και τα καλύτερα ‘οικόπεδα’. Πράγματι, είναι γνωστές στο διαδίκτυο περιπτώσεις χρηστών που έχουν κατοχυρώσει περιζήτητες ονομασίες διαδικτυακών τόπων – www.worldcup2002.com για παράδειγμα – και τις πουλάνε!

Όπως, εξάλλου, συμπληρώνει ο Koolhaas το διαδίκτυο έχει καθιερώσει μιαν απίστευτα υπερχειλίζουσα συνεκτική κοινότητα, που βρίσκεται σε αναβρασμό. Δεν μπορεί όμως κανείς να είναι διαρκώς περιφερόμενος στον κυβερνοχώρο (το τριτογενές περιβάλλον του Etxeberria). Εφόσον οι άνθρωποι υπάρχουν σαν οντότητες, κάπου πρέπει να μένουν. Το θέμα σήμερα είναι αν μπορούμε να φανταστούμε υβρίδια του πραγματικού χώρου και του κυβερνοχώρου (Koolhaas, 1998, σελ. 30).

Ο κυβερνοχώρος μπορεί να διευρύνει και να συμπληρώνει, αλλά δεν υποκαθιστά τον πολιτισμό. Έτσι δεν θα καταστρέψει τις πόλεις. Η πρόσωπο με πρόσωπο επαφή θα είναι κυρίαρχο σημείο αναφοράς των πόλεων του μέλλοντος (Garreau, 1998, σελ. 42).

3.3. ΑΛΛΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

3.3.1. ΟΙ ΚΥΒΕΡΝΟΠΟΛΕΙΣ (CYBERCITIES)

Ο όρος ‘κυβερνοχώρος’ (cyberspace) διατυπώθηκε για πρώτη φορά το 1983 από τον συγγραφέα William Gibson στο βιβλίο του ‘Neuromancer’ ως μια ταυτόχρονη, ομαδική ψευδαίσθηση εκατομμυρίων ανθρώπων ανά τον κόσμο και συνάμα μια γραφική αναπαράσταση δεδομένων προερχόμενων από κάθε υπολογιστή, με απίστευτη, αδιανόητη πολυπλοκότητα. *Ο κυβερνοχώρος είναι μια κριτική σύνθεση του ανθρώπου και της μηχανής, του καλού και του κακού, του υποκειμένου και του αντικειμένου και εμπεριέχει τόσο την ουτοπία, αλλά και τη ‘δυστοπία’.* (Søby, 1998).

Ο κυβερνοχώρος μπορεί να θεωρηθεί ως μια εικονική ζώνη για (ανα-) κοινωνικοποίηση. Επίσης ως μια υπεραγορά πληροφορίας ή ακόμη και ως διαφημιστικός χώρος. *Ήδη ζούμε μερικώς στον κυβερνοχώρο.* Η τεχνολογία της πληροφορίας δεν είναι ένα ουδέτερο εργαλείο το οποίο μπορούμε να επιλέξουμε αν θα το θεωρούμε φίλο ή

εχθρό μας. Η τεχνολογία δεν είναι ποτέ ουδέτερη. Σύμφωνα με τον Αμερικανό φιλόσοφο Andrew Feenberg, η τεχνολογία της πληροφορίας δεν είναι τόσο κάτι που έχουμε, όσο ένα κοινωνικό γεγονός στο οποίο είμαστε μέσα και μέσω του οποίου θα μεταβαλλόμαστε συνεχώς. 'Είμαστε τεχνολογία. Είμαστε ήδη *μετά* – *άνθρωποι*' όπως είπε και ο William Gibson σε μια τηλεοπτική συνέντευξη. Τα μέσα ενημέρωσης και η τεχνολογία της πληροφορίας έχουν συνυφανθεί με τον άνθρωπο και επηρεάζουν την εργασία, την καθημερινή ζωή, τις ανάγκες και τις επιθυμίες του. Ο πολιτισμός ψηφιοποιείται. (Søby, 1998).

Μπροστά στην οθόνη του υπολογιστή οι άνθρωποι μεταφέρονται σε μια μετά – ανθρώπινη κατάσταση, η οποία είναι γνωστή ως *cyborg*, από τις λέξεις *cyber* και *organism*. Κάτι σαν οργανισμός του κυβερνοχώρου δηλαδή. Οι άνθρωποι γίνονται *cyborgs* σε μια κοινωνία δικτύων. Το μικρότερο δομικό στοιχείο του κυβερνοχώρου είναι το bit. Τα πιο εξελιγμένα οι υπολογιστές, το λογισμικό και το δίκτυο. Ο κυβερνοχώρος έχει αλλάξει τον τρόπο που ζούμε στην κοινωνία. Δίνει τη δυνατότητα για προώθηση της ανθρώπινης φύσης σε μια νέα φάση της πνευματικής και κοινωνικής της εξέλιξης. Οι *cyborgs* δε μένουν άπραγοι. Ρισκάρουν τους εαυτούς τους μέσα στα δίκτυα των υπολογιστών ανάμεσα στους δύο πύργους της υπόσχεσης και του κινδύνου, της αυτοματοποίησης και της αυτονομίας (Søby, 1998).

Σε αυτόν το χώρο, λοιπόν, της εικονικής ζώνης για κοινωνικοποίηση, έχουν ήδη κάνει την εμφάνισή τους και οι πρώτες πόλεις. Οι πόλεις αυτές ονομάζονται 'Κυβερνοπόλεις' (Cybercities), αφού ανήκουν στον Κυβερνοχώρο. Οι κυβερνοπόλεις επιχειρούν μια *σύνδεση του εικονικού με το πραγματικό*. Έχει ενδιαφέρον να εξετάσουμε τη δομή μιας από αυτές.

Η πόλη 'Virtualville' είναι, όπως οι ίδιοι οι δημιουργοί της ισχυρίζονται για αυτήν, η μεγαλύτερη κυβερνόπολη του κόσμου. Έχει τρεις τομείς στους οποίους καταρχήν χωρίζεται : (1) το δημαρχείο, (2) τον επιχειρηματικό τομέα, και, (3) τον τομέα κατοικίας. Σχεδόν όλη η δράση λαμβάνει χώρα στο δημαρχείο. Αυτό είναι το κύριο κομμάτι της Virtualville.

Το δημαρχείο χωρίζεται και αυτό με τη σειρά του σε επιμέρους τμήματα, ανάλογα με το τι ζητάει ο επισκέπτης ή κάτοικος αυτής της εικονικής πόλης. Έτσι, καταρχήν, υπάρχει το *κέντρο επισκεπτών*, που περιλαμβάνει το ιεραρχικό ευρετήριο –

χάρτη της πόλης. Υπάρχει το *ταχυδρομικό γραφείο*, που επικεντρώνεται στην προσφορά υπηρεσίας e-mail. Υπάρχει ακόμη και *μεισιτικό γραφείο*, που συνδέει τον επισκέπτη με sites από πραγματικά μεισιτικά γραφεία των ΗΠΑ¹. Ακολουθεί η *υπηρεσία ενημέρωσης*, η οποία είναι και εικονική, αλλά και πραγματική. Βρίσκει κανείς τόσο την εικονική εφημερίδα 'Virtualville Times', όσο και sites από πραγματικά πρακτορεία ειδήσεων, κανάλια κλπ. Στον τομέα της *διασκέδασης* προσφέρονται οι επιλογές για παιχνίδια, ταινίες, θέατρο, μουσική, μεταφυσικές ανησυχίες, κωμωδίες, τηλεόραση, αθλητισμό, συμβουλευτική υπηρεσία και προσωπικές αγγελίες. Υπάρχει ακόμη η *γκαλερί τέχνης*, με Clip Art εικονίδια, απλά εικονίδια και bullets. Μπορεί επίσης ο επισκέπτης να βρει τον *κατάλογο της Virtualville*, *βιβλιοθήκες* και *εικονική τράπεζα*. Στον τομέα *εργασίας*, υπάρχουν αγγελίες, υπηρεσίες εύρεσης εργασίας, συμβουλές για συνεντεύξεις, συμβουλές για τη γραφή βιογραφικού σημειώματος, και πρακτορεία εργασίας. Μπορεί ακόμη κανείς να επισκεφτεί το *εμπορικό κέντρο* για e-shopping, και τέλος τον τομέα *ταξιδιών*, με προορισμούς τόσο του κυβερνοχώρου, όσο και του πραγματικού χώρου.

Στον επιχειρηματικό τομέα υπάρχει το κέντρο υγείας Whole, τα 'γραφεία' της Thot Media (δημιουργοί της Virtualville), και άλλων εταιριών, ενώ στον τομέα κατοικίας βρίσκει κανείς τις προσωπικές σελίδες των δημιουργών. Την πόλη μπορεί κανείς να την επισκεφτεί στο site www.virtualville.com.

Ο άνθρωπος δε δύναται να υπάρξει μόνο στον κυβερνοχώρο. Έτσι, αναπόφευκτα αυτή η σύνδεση του εικονικού με το πραγματικό που επιχειρείται και στην Virtualville δε γίνεται να μην υπάρχει σε κάποια κυβερνόπολη. Αλλιώς δεν θα πρόκειται για κυβερνόπολη, αλλά για κάποιο παιχνίδι, role playing game ίσως, που θα καταντούσε γρήγορα βαρετό. Αντίθετα, με τις έξυπνες συνδέσεις που γίνονται με τον πραγματικό χώρο, το ενδιαφέρον του επισκέπτη μπορεί να συντηρείται – επαναλαμβάνοντας έτσι συχνά τις επισκέψεις του στις κυβερνοπόλεις.

¹ Ο κυβερνοχώρος είναι μεν ενιαίος, αλλά η διαίρεση του πλανήτη σε κράτη έχει μεταφερθεί και σε αυτόν, όπως μαρτυρούν οι καταλήξεις .com, .gr, .hr, .nl, co.uk, .ca, .za, .it, .jp κλπ. Η Virtualville ανήκει στον αμερικανικής προέλευσης κυβερνοχώρο, και έτσι το σύνολο των θεμάτων της αφορά αμερικανικής προέλευσης προϊόντα και υπηρεσίες.

3.3.2. ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ ΔΙΚΤΥΩΝ (NETWORK CITIES)

Η σύγχρονη πόλη είναι, περισσότερο από ποτέ, ένα *αμάλγαμα* στο οποίο οι σταθερές και χειροπιαστές όψεις της συνηθισμένης καθημερινής αστικής ζωής αλληλεπιδρούν συνεχώς με τις ηλεκτρονικές και μη χειροπιαστές. Τα παραδείγματα είναι πολλά, όπως οι ηλεκτρονικές χρηματαγορές, οι παγκόσμιες ροές των μέσων μαζικής ενημέρωσης, τα 'έξυπνα κτίρια', τα δίκτυα παρακολούθησης, η τηλεματική στις μεταφορές κλπ. Κατασκευές τόπων και κτιρίων στις πόλεις που συνδέονται με ηλεκτρονικά δίκτυα φαίνεται να καθορίζουν το σύγχρονο αστικό τοπίο. Η *τηλεματική* διαπλέκεται όλο και περισσότερο στο χτισμένο αστικό περιβάλλον (Graham και Marvin, 1996/2000, σελ. 575).

Τα *δίκτυα τηλεπικοινωνιών* είναι ένα βασικό συστατικό στοιχείο της αστικής υποδομής κατά τη δεκαετία του '90, επιτρέποντας το συντονισμό των ολοένα και πιο σύνθετων, πολύ – τοπικών και ευαίσθητων στο χρόνο παραγωγικών συστημάτων. Ωστόσο, παρά τη σπουδαιότητα αυτής της νέας υποδομής της πληροφορίας για την οικονομική και κοινωνική ευημερία των πόλεων, σχετικά μικρή είναι η προσπάθεια που έχει αφιερωθεί στη συστηματική ανάλυση της δομής της, της εξέλιξης και των μελλοντικών της επιπτώσεων (Townsend, 2001, σελ. 39).

Ένα *νέο δίκτυο δικτυωμένων μητροπολιτικών περιοχών αναδύεται*, το οποίο χρησιμοποιεί όλο και περισσότερο τα τηλεπικοινωνιακά συστήματα για να υπερνικήσει τα παραδοσιακά γεωγραφικά εμπόδια και να : (1) αποκτήσει πρόσβαση σε παγκόσμιες πηγές πληροφορίας, (2) να εμπορευτεί και να καταναίμει προϊόντα εξαιρετικά ειδικευμένης τεχνογνωσίας σε παγκόσμιο επίπεδο, και (3) να υποστηρίξει τις συνεχώς επεκτεινόμενες αστικές μορφές. Η έννοια της οικουμενόπολης βασίζεται στην υπόθεση ότι αυτές οι περιοχές είναι κατά κάποιο τρόπο ιδιαίτερες και ξεχωριστές γιατί παίζουν έναν συγκεκριμένο και μοναδικό ρόλο στην παγκόσμια οικονομία. Ωστόσο, *οι δείκτες της ανάπτυξης της υποδομής του διαδικτύου δεν δίνουν καμία ένδειξη για σημαντικό ρόλο των οικουμενοπόλεων* στη χωρική οργάνωση των νέων τηλεπικοινωνιακών δικτύων και του κυβερνοχώρου που αυτά παράγουν (Townsend, 2001, σελ. 42).

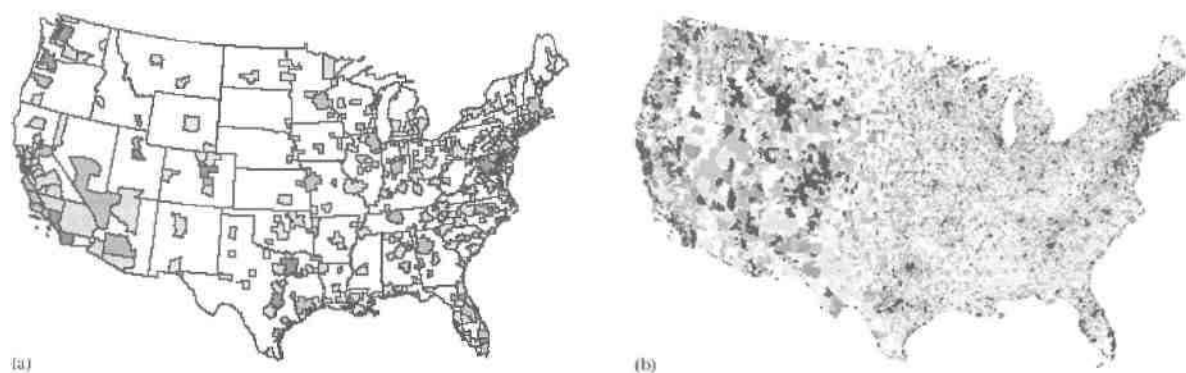
Το κύριο χαρακτηριστικό των πόλεων δικτύων είναι ότι παίζουν *σημαντικό ρόλο στη λειτουργία του διαδικτύου*. Έτσι, χαρακτηρίζονται από τη συγκέντρωση εταιριών που

εδρεύουν στο διαδίκτυο ή δραστηριοποιούνται και εκεί (domain names) και τη συγκέντρωση μεγάλης χωρητικότητας των δικτυακών κόμβων. Πραγματοποιώντας μια έρευνα στις ΗΠΑ, ο Townsend εξέτασε το κατά πόσο αυτές ταυτίζονται με τις οικουμενοπόλεις, που για τη συγκεκριμένη χώρα είναι η Νέα Υόρκη, το Σικάγο και το Λος Άντζελες. Το συμπέρασμα ήταν ότι οι πόλεις δικτύων δεν ταυτίζονται με τις οικουμενοπόλεις, αλλά είναι μικρότερες μητροπολιτικές περιοχές από αυτές, όπως το Σαν Φρανσίσκο και η Ουάσιγκτον, οι οποίες έχουν άριστη πρόσβαση σε δίκτυα υψηλής χωρητικότητας και διαδικτυακή δραστηριότητα η οποία διαχέεται σε όλο το εύρος του υψηλά εκπαιδευμένου πληθυσμού τους (Townsend, 2001, σελ. 53-55).

Metropolitan area	Population (millions)	Number of domains per 1000 persons
San Francisco/San Jose*	6.6	15.9
Austin	1.0	14.9
Provo, UT	0.3	12.6
Seattle*	3.4	12.4
San Diego	2.7	12.1
Miami*	3.5	11.9
Denver*	2.3	11.5
Las Vegas	1.1	11.1
Phoenix	2.5	11.1
Minneapolis	2.8	11.0
Gainesville, FL	0.2	11.0
Boston*	5.8	10.9
West Palm Beach, FL	1.0	10.8
Washington, DC*	7.2	10.7
Portland, OR*	2.0	10.7
Orlando, FL	1.4	10.1
Los Angeles*	15.7	9.8
Dallas - Fort Worth*	4.5	9.7
Atlanta	3.5	9.7
Houston*	4.2	9.0

Πίνακας 3.1. Κύριες μητροπολιτικές περιοχές των ΗΠΑ σε πυκνότητα domain names, Ιανουάριος 1999. Πηγή : Townsend, 2001.

Σχήμα 3.1. Πυκνότητες domain name τον Ιανουάριο 1999 ανά (α) μητροπολιτική περιοχή, και (β) ταχυδρομικό κώδικα. Όσο πιο σκούρο το χρώμα, τόσο μεγαλύτερη η πυκνότητα. Πηγή : Townsend, 2001.

Metropolitan area	Number of domains per 1000 persons	Number of domains (thousands)	Backbone capacity (Mbps)	Population (millions)
<i>The new network cities</i>				
<i>Tier 1</i>				
San Francisco/San Jose	15.9	106	28 297	6.6
Washington, DC	10.7	77	28 370	7.2
<i>Tier 2</i>				
Dallas	9.7	44	25 343	4.5
Houston	9.0	38	11 522	4.2
Atlanta	9.7	34	23 861	3.5
Boston	10.9	63	8 001	5.8
Seattle	12.4	42	7 288	3.4
<i>Tier 3</i>				
Miami	11.9	41	4 478	3.5
Minneapolis	11.0	30	1 545	2.8
San Diego	12.1	32	2 160	2.7
Phoenix	11.1	28	6 701	2.5
Denver	11.5	26	8 674	2.3
Las Vegas	11.1	13	4 791	1.1
<i>Established global cities</i>				
New York	7.9	156	22 232	19.8
Los Angeles	9.8	154	14 868	15.7
Chicago	7.5	64	23 340	8.5
<i>Information blackholes</i>				
Detroit	4.9	26	2 245	5.3
Philadelphia	6.9	42	4 280	6.0
Cleveland	4.2	12	6 201	2.9
St Louis	5.7	14	10 342	2.4

Mbps, megabits per second.

Πίνακας 3.2. Σύγκριση των δεικτών διαδικτύου ανάμεσα στις πόλεις δικτύων, τις οικουμενοπόλεις και σε μη δικτυωμένες πόλεις των ΗΠΑ. Πηγή : Townsend, 2001.

3.3.3. ΟΙ ΧΩΡΟΙ ΡΟΩΝ (SPACE OF FLOWS) ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΟΠΟΛΕΙΣ (TECHNOPOLES) ΤΟΥ CASTELLS

Η επανάσταση της πληροφορίας που σαράνει τον κόσμο σήμερα έχει προφανείς επιπτώσεις και στο μέλλον των πόλεων. Η δύναμη των ηλεκτρονικών υπολογιστών αυξάνεται, ενώ το κόστος τους μειώνεται με εκπληκτικούς ρυθμούς. Φαξ, μόντεμ, καλώδια οπτικών ινών, επικοινωνιακοί δορυφόροι, το παγκόσμιο σύστημα αλληλογραφίας στο διαδίκτυο (e-mail), η τηλεδιάσκεψη, το διαδίκτυο, οι λεωφόροι της πληροφορίας, η εικονική πραγματικότητα και τα πολυμέσα προοδεύουν γοργά (LeGates και Stout, 1996/1997, σελ. 493).

Ο Castells θεωρεί τις τεχνολογίες της πληροφορίας ως το *βασικό όργανο της νέας οργανωτικής λογικής που μετασχηματίζει τον κόσμο σήμερα*. Έτσι χρησιμοποιεί τον όρο *‘πληροφοριακή’ πόλη*, όπως χρησιμοποιήθηκαν για παράδειγμα οι όροι *‘βιομηχανική’* ή *‘αποικιακή’* πόλη κατά τον 19^ο αιώνα. Ο Castells ενδιαφέρεται για τον τρόπο με τον οποίο η τεχνολογία της πληροφορίας θα αναδομήσει τις σχέσεις ανάμεσα στις πλούσιες και τις φτωχές περιοχές, την εργασία και το κεφάλαιο, την συγκέντρωση και αποκέντρωση των υπηρεσιών, τις κυβερνήσεις και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις, το άτομο και την κοινωνία (LeGates και Stout, 1996/1997, σελ. 493).

Ο Castells θεωρεί ότι αυτό που αποκαλεί *‘χώροι ροών’* θα κατευθύνει όλο και περισσότερο τις δράσεις των εχόντων την εξουσία οργανώσεων, παρά ιδρύματα, τοπικά εγκατεστημένα, που λειτουργούν στο *‘χώρο των τόπων’*. Οραματίζεται ισχυρούς, μυστικοπαθείς, πολυεθνικούς θεσμούς, αδέσμευτους από οποιοδήποτε συγκεκριμένο τόπο, ως τους κυρίαρχους οργανισμούς στο μέλλον (LeGates και Stout, 1996/1997, σελ. 493).

Παρά όμως τις επικίνδυνες πιθανές συνέπειες της ανερχόμενης παγκόσμιας τάξης, το μέλλον της πληροφοριακής πόλης δεν είναι προκαθορισμένο. Εδαφικά καθορισμένες τοπικές κοινωνίες μπορούν να διατηρήσουν τις ταυτότητές τους. Οι τοπικές αρχές μπορούν να αναπτύξουν έναν κεντρικό ρόλο στην οργάνωση του κοινωνικού ελέγχου των τόπων, και να μη μείνουν παθητικά πιόνια σε μια παγκόσμια οικονομία που δεν θα καταλαβαίνουν και δεν θα ελέγχουν (LeGates και Stout, 1996/1997, σελ. 493 - 494).

Οι πληροφορίες της τεχνολογίας μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την επιδίωξη διαφόρων κοινωνικών και λειτουργικών σκοπών, γιατί αυτό που προσφέρουν, βασικά, είναι ευελιξία. Ωστόσο, για την ώρα η χρήση τους καθορίζεται από τη διαδικασία της κοινωνικοοικονομικής αναδόμησης του καπιταλισμού, και αποτελούν την απολύτως αναγκαία υλιστική βάση για την εκπλήρωση αυτής της διαδικασίας (Castells, 1989/1997, σελ. 494 – 495).

Ο παραγκωνισμός των τόπων από ένα δίκτυο ροών πληροφορίας είναι ένας πρωταρχικός στόχος της παραπάνω διαδικασίας αναδόμησης. Αυτό συμβαίνει γιατί η θεμελιώδης λογική της αναδόμησης βασίζεται στην αποφυγή των ιστορικά εγκατεστημένων μηχανισμών κοινωνικού, οικονομικού και πολιτικού ελέγχου από τις έχουσες την εξουσία οργανώσεις. Αφού οι περισσότεροι μηχανισμοί ελέγχου βασίζονται σε εδαφικά εγκατεστημένους κοινωνικούς θεσμούς, η αποφυγή της, σε οποιαδήποτε συγκεκριμένη τοποθεσία εμπεδωμένης, κοινωνικής λογικής καθίσταται το μέσο της απόκτησης της ελευθερίας σε ένα χώρο ροών ο οποίος συνδέεται μόνο με άλλους έχοντες τη δύναμη / εξουσία, και οι οποίοι μοιράζονται την κοινωνική λογική, τις αξίες, και τα κριτήρια για θεσμική απόδοση μέσα στα προγράμματα των πληροφοριακών συστημάτων που αποτελούν την αρχιτεκτονική των χώρων των ροών. Η εμφάνιση των χώρων ροών ουσιαστικά εκφράζει την αποκοπή των εδαφικά εγκατεστημένων κοινωνιών και πολιτισμών από τις οργανώσεις εξουσίας και παραγωγής που συνεχίζουν να κυριαρχούν την κοινωνία δίχως να υπόκεινται στον έλεγχό της. Τελικά, ακόμη και οι ίδιες οι δημοκρατίες καθίστανται ανίκανες όταν έρχονται αντιμέτωπες με την ικανότητα του κεφαλαίου να κυκλοφορεί παγκοσμίως, της πληροφορίας να μεταδίδεται μυστικά, των αγορών να διασπώνται ή να αμελούνται, των παγκόσμιων στρατηγικών της πολιτικής και στρατιωτικής εξουσίας να αποφασίζονται χωρίς τη γνώση των εθνών και των πολιτιστικών μηνυμάτων να εμπορεύονται, πακετάρονται και καταγράφονται στα μυαλά των ανθρώπων (Castells, 1989/1997, σελ. 495).

Αυτό που αναδύεται από αυτήν τη διαδικασία αναδόμησης και που διακηρύσσεται στους χώρους των ροών δεν είναι η προφητεία του Όργουελ για ένα δικτατορικό σύμπαν που θα ελέγχεται από το Μεγάλο Αδερφό με βάση τις τεχνολογίες της πληροφορίας. Είναι μια πιο περίπλοκη, και μέχρι ένα βαθμό ίσως και πιο καταστροφική, μορφή κοινωνικής αποσύνθεσης και ανασύνθεσης. *Δεν υπάρχει αισθητή*

καταπίεση, αναγνωρίσιμος εχθρός, κανένα κέντρο εξουσίας που να μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνο για συγκεκριμένα κοινωνικά ζητήματα. Το βασικό γεγονός είναι ότι το κοινωνικό νόημα εξαφανίζεται από τους τόπους, και επομένως και από την κοινωνία, και εξασθενίζει και διαχέεται στην λογική αναδόμησης των χώρων των ροών, των οποίων το προφίλ, η προέλευση και ο τελικός σκοπός είναι άγνωστα, ακόμη και για πολλές από τις οντότητες που εντάσσονται σε αυτό το δίκτυο συναλλαγών. Οι ροές της εξουσίας δημιουργούν την εξουσία των ροών, της οποίας η υλιστική πραγματικότητα επιβάλλει τον εαυτό της σαν ένα φυσικό φαινόμενο που δεν μπορεί να ελεγχθεί ή να προβλεφθεί, παρά μόνο να γίνει αποδεκτό και να διαχειριστεί. Αυτό είναι το πραγματικό νόημα της τρέχουσας διαδικασίας αναδόμησης, που υλοποιείται με βάση τις νέες τεχνολογίες της πληροφορίας, και εκφράζεται υλικά με το διαχωρισμό ανάμεσα στις λειτουργικές ροές και τα ιστορικά καθορισμένα μέρη, σαν δύο αποκομμένες σφαίρες της ανθρώπινης εμπειρίας. Οι άνθρωποι ζουν σε τόπους, η εξουσία κυβερνά μέσω ροών. (Castells, 1989/1997, σελ. 495).

Εξάλλου, τεχνολογικά και επιστημονικά πάρκα ή ακόμη και ολόκληρες πόλεις χτίζονται με επίκεντρο την υψηλή τεχνολογία και αναδύονται σε όλο τον κόσμο. Αυτά τα νέα κέντρα παράγουν πληροφορίες και καινοτόμες ιδέες. Ο ισπανός κοινωνιολόγος – σχεδιαστής Manuel Castells και ο βρετανός γεωγράφος – σχεδιαστής Peter Hall προτείνουν τον όρο 'Τεχνόπολη' για την περιγραφή πόλεων ή περιοχών σε πόλεις αφιερωμένες στην έρευνα και την καινοτομία στον τομέα της υψηλής τεχνολογίας (LeGates και Stout, 1996/1997, σελ. 475).

Όταν οι Τεχνοπόλεις επιτυγχάνουν παρέχουν εργασία, πλούτο και προοπτικές για το μέλλον. Ωστόσο υπήρξαν και περιπτώσεις Τεχνοπόλεων, περισσότερο βασισμένων στην ελπίδα και τον ενθουσιασμό και λιγότερο στην ανάλυση και το ρεαλισμό, που απέτυχαν. Σε κάθε περίπτωση πάντως οι Τεχνοπόλεις διαφέρουν από τις βιομηχανικές πόλεις του 19^{ου} αιώνα. Είναι καθαρές και κατοικούνται από υψηλά στρώματα, σε αντίθεση με τις πόλεις της βιομηχανικής επανάστασης που χαρακτηρίζονταν από τη μόλυνση του περιβάλλοντος και τις άθλιες και υποβαθμισμένες γειτονιές, που κρύβονταν πίσω από τις μεγάλες λεωφόρους όπου κατοικούσαν οι πλούσιοι (LeGates και Stout, 1996/1997, σελ. 475).

Γενικά, οι Τεχνοπόλεις είναι *προϊόντα σχεδιασμού*. Κάποιες είναι αμιγώς επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα, και αυτές είναι οι πιο πολυάριθμες και πιο βαρετές. Ένας άλλος σημαντικός αριθμός όμως από αυτές έχει προκύψει από *διάφορα είδη συνεργασίας ή συνεταιρισμού ανάμεσα στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα*. Αυτές προωθούνται από τις κεντρικές ή περιφερειακές ή τοπικές αρχές, συχνά σε συνεργασία με πανεπιστημιακά ιδρύματα, μαζί με τις ιδιωτικές εταιρίες που εδρεύουν εκεί. Οι Τεχνοπόλεις αυτές είναι και οι πιο ενδιαφέρουσες και η βασική τους λειτουργία είναι να παράγουν τα βασικά συστατικά στοιχεία της οικονομίας της πληροφορίας (Castells και Hall, 1994/1997, σελ. 476).

Στην πραγματικότητα οι Τεχνοπόλεις υπενθυμίζουν με σαφήνεια το γεγονός ότι πόλεις και περιοχές υφίστανται ριζικές μεταβολές στη δομή τους από τη συνδυασμένη δράση τριών σημαντικών, ιστορικών διαδικασιών :

1. *Της τεχνολογικής επανάστασης, που βασίζεται κυρίως στις τεχνολογίες της πληροφορίας, και η οποία είναι το λιγότερο το ίδιο σημαντική όσο και οι δύο βιομηχανικές επαναστάσεις που βασίστηκαν στην ανακάλυψη νέων πηγών ενέργειας.*
2. *Την ανάπτυξη της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, δηλαδή της δόμησης όλων των οικονομικών διαδικασιών σε πλανητική κλίμακα, αν και τα εθνικά σύνορα και οι κυβερνήσεις παραμένουν ακόμη βασικά στοιχεία και παράγοντες – κλειδιά στις στρατηγικές του διεθνούς ανταγωνισμού.*
3. *Την ανάδυση μιας νέας μορφής οικονομικής παραγωγής και διαχείρισης, που ονομάζεται πληροφοριακή. Χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι η παραγωγικότητα και ο ανταγωνισμός βασίζονται όλο και περισσότερο στην παραγωγή νέας γνώσης και στην πρόσβαση σε- και την επεξεργασία της – κατάλληλης πληροφορίας (Castells και Hall, 1994/1997, σελ. 477).*

4. ΑΝΘΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ

Ο χώρος είναι μια αφηρημένη έννοια, όπως και ο χρόνος, την οποία χρησιμοποιούμε για να περιγράψουμε τις πολύπλοκες εμπειρίες του προσανατολισμού, τη συσχέτιση με τους άλλους, την πραγματικότητα της ύπαρξης, και τα πολλά αισθήματα και συναισθήματα που ο εαυτός μας νιώθει. Γιατί όμως να είμαστε πάντα μέσα σε ένα 'χώρο'; Τι σημαίνει να βρίσκεται κανείς σε ένα χώρο; Αν και τα ερωτήματα αυτά θα έβρισκαν ίσως την απάντησή τους καλύτερα από τους φιλόσοφους, μπορούν να απαντηθούν και από μια ανθρωπολογική και ιστορική σκοπιά (Thornton, 1997).

Θεωρίες που εξετάζουν την πόλη και το χώρο από μια ανθρωπολογική οπτική είναι οι μη – τόποι (non places) του Marc Augé, η Κοσμόπολη (Cosmopolis) της Leonie Sandercock, καθώς και η πόλη κατ' επιλογή (a la carte) του Robert Fishman, η παγκόσμια οικουμένη (Global Ecumene) του Ulf Hannerz και, τέλος, η νομαδική ύπαρξη (Nomadic Existence) του Paul Virilio.

4.1. ΟΙ ΜΗ – ΤΟΠΟΙ ΤΟΥ ΜΑΡΚ ΑΥΓΕ

Ο Augé ονομάζει 'μη τόπους' τους χώρους που *στερούνται τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής πραγματικότητας* που τους διαφοροποιεί από τον αφηρημένο χώρο και τους διαποτίζει με το νόημα της 'ολότητας' και της σημασίας. 'Τόπος' για τον Augé σημαίνει ιστορικό μέρος με ένα σύνθετο ιστορικό και κοινωνικό περιβάλλον από άλλους χώρους στους οποίους λαμβάνει χώρα φυσιολογική κοινωνική αλληλεπίδραση (Thornton, 1997).

Σύμφωνα με τον Augé, η έννοια του μη τόπου αναφέρεται στην κοινωνιολογική έννοια του τόπου ως εγγεγραμμένου πολιτισμού σε χώρο και χρόνο και, συνεπώς, αν ο ανθρωπολογικός χώρος έτεινε στην αναγνώριση της ταυτότητας, της διάδρασης και της ιστορικής αναφοράς, τότε ένας τόπος που δεν θα έχει αυτά τα προσιδιάζοντα γνωρίσματα, θα είναι ένας μη τόπος. Η υπερ – μοντερνικότητα παράγει μη τόπους, τόπους που δεν είναι ανθρωπολογικοί, που δεν ενσωματώνουν παλαιότερους καταξιωμένους τόπους της μνήμης: αεροδρόμια, σιδηροδρομικούς σταθμούς, πάρκα

αναψυχής, δίκτυα διανομής, τηλεπικοινωνιακά δίκτυα, δεν είναι τόποι γιατί στερούνται της ποιότητας του κοινωνικού γεγονότος (Σημαιοφορίδης, 1998, σελ. 141).

4.1.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Οι ενδιάμεσοι χώροι είναι πάντα εδώ και πάντα εκεί, γεφυρώνοντας τους πολιτιστικά εκπονημένους και ιστορικά ευρισκόμενους χώρους που φαίνονται πολύ πιο αληθινοί. Επιπλέον, είναι πάντα του παρόντος, και επομένως φαινομενικά σύγχρονοι με όλα. Αυτοί οι τόποι δεν είναι και τόσο τόποι, αλλά αποκτούν την ταυτότητά τους ευρισκόμενοι στο δρόμο για άλλους τόπους, κοντινούς ή μακρινούς. Αυτό το φαινόμενο ο Auge το ονομάζει *‘συχρονικότητα’* ή *‘υπερμοντερνικότητα’* (contemporaneity, supermodernity) (Thornton, 1997).

Αυτό που διακρίνει τη σύγχρονη ζωή, είναι η επιτάχυνση των διαφορών στο χώρο και το χρόνο που οδήγησε σε μια υπερπληθώρα χώρου, και η επιτάχυνση των μεταφορών που μας επιτρέπει να βιώσουμε την πληθώρα αυτή. Η αίσθηση της αλλαγής δεν οφείλεται τόσο στη διάβρωση προηγούμενων πραγματικοτήτων, όσο στην υπερμεγέθη αναπαραγωγή άλλων, πολλαπλών και ταυτόσημων χώρων και γεγονότων που γίνεται εφικτή με την τεχνολογία (Thornton, 1997).

Ειρωνικά, αυτός ο πολλαπλασιασμός των υπαρχόντων δημιουργεί τη δική του άρνηση, το είδος του χώρου που ο Auge ονομάζει μη τόπο. Οι αληθινοί χώροι της καθημερινής ζωής φαίνονται πιο αληθινοί γιατί είναι πολυλειτουργικοί, ενώ *οι μη τόποι της υπερμοντερνικότητας είναι μονολειτουργικοί*. Εξυπηρετούν μονάχα ένα σκοπό, παρόλο που έχουν μια μαγική πληθώρα νοημάτων και μπορούν να οδηγήσουν οπουδήποτε στον κόσμο. Όμως όλες οι δραστηριότητες της καθημερινής ζωής που εκδηλώνονται στα συνηθισμένα μέρη (σεξ, πίστη, καθημερινή ζωή, θάνατος, αρρώστια, αποκλίνουσα συμπεριφορά) αποκλείονται αυστηρά στους μη τόπους. Αν μια γυναίκα γεννούσε το παιδί της σε έναν μη τόπο για παράδειγμα, θα αποτελούσε πρωτοσέλιδο στις τοπικές, τουλάχιστον, εφημερίδες (Thornton, 1997).

Ο Auge λοιπόν παρατηρεί *τρία σχήματα πλεονάσματος* μέσα από τα οποία μπορούμε να προσπαθήσουμε να χαρακτηρίσουμε την κατάστασή μας : υπερπληθώρα χρόνου και γεγονότων, με την επιτάχυνση χρήσης της Ιστορίας, υπερπληθώρα χώρου, από τους αστικούς μετασχηματισμούς σε σχέση με τα νέα συστήματα μεταφορών και τεχνολογίας) και εξατομίκευση των αναφορών, από συστήματα αναπαράστασης συσχετισμένα με την ταυτότητα και την ετερότητα. Οι μη τόποι αναφέρονται σε συγκεκριμένους φυσικούς χώρους, αλλά και στις σχέσεις που αναπτύσσουν τα άτομα – ταξιδιώτες με αυτούς (Σημαιοφορίδης, 1998, σελ. 140 – 141).

Για την καλύτερη κατανόηση της θεωρίας του Auge, θα εξετάσουμε την αντίθεση ανάμεσα στις έννοιες του τόπου και του μη τόπου στη γνωστή κινηματογραφική ταινία *'You've got mail'*, στην οποία πρωταγωνιστούν η Meg Ryan και ο Tom Hanks. Στην ταινία η διχοτόμος σχέση των ανθρωπολογικών τόπων και των μη τόπων παρουσιάζεται με την 'μάχη' για επιβίωση του μικρού, οικογενειακού βιβλιοπωλείου *'Store Around the Corner'* και του υποκαταστήματος της μεγάλης αλυσίδας βιβλιοπωλείων *'Fox Books'*. Το μικρό βιβλιοπωλείο κατατάσσεται στους ανθρωπολογικούς τόπους, γιατί έχει τη δική του ταυτότητα, αυτή που του έδωσαν οι ιδρυτές του – αποτελεί μια 'επινόηση'. Αντίθετα, αφού κάθε κατάστημα της αλυσίδας *'Fox Books'* είναι το ίδιο, και κανένα δεν έχει μια ξεχωριστή ταυτότητα, κατατάσσονται στους μη τόπους λόγω της 'αωνυμίας' τους. Το βιβλιοπωλείο *'Store Around the Corner'* έχει μια ιδιαίτερη παράδοση και φημίζεται για την προσωπική του εξυπηρέτηση. Αντίθετα, στο *'Fox Books'* οι υπάλληλοι σπάνια μιλούν με τους εργαζόμενους εκεί, παρά μόνο αγοράζουν ότι είναι στη βιτρίνα. Το κατάστημα είναι ανεξάρτητο από τις προσωπικότητες των ανθρώπων που εργάζονται εκεί (The Dichotomy of Place and Non – Place in *'You've Got Mail'*).

Επιπλέον, στην ίδια ταινία η σχέση μέσω του διαδικτύου των δύο πρωταγωνιστών αποτελεί παράδειγμα για την έννοια της 'υπερμοντερνικότητας', αν και για να προχωρήσει η σχέση τους παραπέρα είναι ακόμα αναγκαίος ο ανθρωπολογικός τόπος. Τα *chat rooms* του διαδικτύου είναι μη τόποι, αφού είναι στην ουσία ανύπαρκτα και υπάρχουν μόνο στα λόγια. Οι πρωταγωνιστές είναι ανώνυμοι μέσα σε αυτήν την υπερμοντερνική σχέση και παραμένουν έτσι, αφού δεν αποκαλύπτουν τίποτα προσωπικό ο ένας στον άλλο. Στο τέλος βέβαια το 'ζευγάρι' αποφασίζει να συναντηθεί. Για να

4.3.2. Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΥΜΕΝΗ (GLOBAL ECUMENE) ΤΟΥ ULF HANNERZ

Ο Ulf Hannerz το 1992 διατύπωσε τον όρο ‘παγκόσμια οικουμένη’ (global ecumene). Η ιδέα αυτή *απαρρίπτει την παγκόσμια ομοιογενοποίηση*. Οι παγκόσμιες πολιτιστικές ροές φτάνουν στις διαφορετικές τοποθεσίες με πολύ διαφορετικό τρόπο και αναμειγνύονται με τα τοπικά νοήματα. Για το λόγο αυτό, μοναδικά, ξεχωριστά νέα μίγματα πολιτισμού έρχονται στην επιφάνεια, που με τη σειρά τους μπορεί να ξαναμπούν στις παγκόσμιες ροές (Urban Glossary).

Στο περιβάλλον της παγκόσμιας οικουμένης, η έμφαση στην κουλτούρα ως μια κοινωνική οργάνωση προοπτικών, σημαίνει ότι οι προοπτικές δε διαφέρουν μόνο ανάλογα με το από πού βλέπει κανείς τα πράγματα. Κάποιος μπορεί να βλέπει σε διαφορετική απόσταση κάθε φορά. Με διαφορετικές προοπτικές σε διαφορετικούς ορίζοντες. Κάποιοι άνθρωποι εμπλέκονται πολύ περισσότερο από άλλους σε μακρινές, ακόμη και διεθνικές επαφές. Η γνωστή διχοτομία μεταξύ κοσμοπολιτών και ντόπιων τραβάει την προσοχή σε αυτό το σημείο. Αλλά υπάρχουν επί πλέον διαφοροποιήσεις στον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις αλληλοσυσχετίζονται. *Ακόμα και στην παρούσα φάση της παγκοσμιοποίησης, ένα μεγάλο τμήμα της ανθρωπότητας είναι σε μεγάλο βαθμό, αν όχι τελείως, προσκολλημένο στο τοπικό, σε περιβάλλοντα πρόσωπο με πρόσωπο*. Παρ’ όλα αυτά, έστω και λίγο, οι προοπτικές τους φτάνουν πέρα από τις τοπικές κοινότητες, και τα δίκτυά τους μπορεί να περιλαμβάνουν και άλλους των οποίων οι ορίζοντες είναι σχετικά διαφορετικοί (Hannerz, 1992).

4.3.3. Η ΝΟΜΑΔΙΚΗ ΥΠΑΡΞΗ (NOMADIC EXISTENCE) ΤΟΥ PAUL VIRILIO

Η λέξη ‘νομάδας’ είναι ελληνική και έχει ως ρίζα το ρήμα ‘νέμω’. Η πρωταρχική της σημασία ήταν η μετακίνηση για το χειμώνα, η αναζήτηση νέων βοσκοτόπων, κατά τη σκληρή συμβίωση του ανθρώπινου είδους με βόδια, γίδες, πρόβατα και καμήλες. Στην

Ευρώπη, για χιλιετίες ο νομαδισμός είχε την έννοια της μετακίνησης των κοπαδιών το χειμώνα από τις ορεινές περιοχές στα βοσκοτόπια των κοιλάδων και το καλοκαίρι ξανά πίσω στα ορεινά. Οι βοσκοί που τα συνόδευαν είχαν υιοθετήσει αυτήν την ημινομαδική κτηνοτροφία. Η πρακτική αυτή όμως είναι σχεδόν σίγουρο ότι εξαφανίστηκε στην Ευρώπη νωρίς, κατά το πρώτο μισό της πρώτης χιλιετίας με το φεουδαρχικό σύστημα προσάρτησης και ιδιοκτησίας. Οι βοσκοί και οι κυνηγοί, οι δύο κατηγορίες των πρώτων νομάδων, εξαφανίστηκαν στην ολότητα τους κάτω από τις κοινωνικές και οικονομικές πιέσεις της αναδυόμενης οικονομίας (McAteer, 2000).

Ο Paul Virilio το 1982 μίλησε για τη *νομαδική ύπαρξη* (nomadic existence). Σύμφωνα με την ιδέα αυτή, *οι τρόποι ζωής μπορεί να μη συνδέονται καν με συγκεκριμένους τόπους*. Φανερώθηκε η κυριαρχία ενός μεταμοντέρνου τοπίου μη τόπων, πνίγοντας την κλασσική ταυτότητα της πόλης, του χωριού, ακόμη και του προαστίου, και μην αντικαθιστώντας τη με κάτι άλλο που θα είχε νόημα. *Οι άνθρωποι ζουν ως νομαδικές υπάρξεις σε έναν κόσμο όπου οι τόποι δεν τους προσφέρουν πια μια πραγματική αίσθηση ταυτότητας, μια αίσθηση του πού βρίσκονται* (Urban Glossary).

4.3.4. ΕΤΕΡΟΠΟΛΗ (HETEROPOLIS)

Η ετερόπολη είναι μια παγκόσμια πόλη με περισσότερους από 8 εκατομμύρια κατοίκους και με υψηλή συγκέντρωση πολυεθνικών επιχειρήσεων, με ποικιλία οικονομικών τομέων, πολλαπλούς τρόπους ζωής και διαφοροποιημένο πληθυσμό που οδηγείται σε σχηματισμό μειονοτήτων. Και πάνω από όλα είναι ένα μέρος με ετερογένεια πολιτισμών. Από ένα σημείο και μετά όμως η ετερογένεια γίνεται ένας θετικός λόγος οικονομικής και πολιτισμικής ανάπτυξης, ένας λόγος μετακόμισης προς την πόλη (Jencks, 1996, σελ. 47).

Η ετερόπολη έχει και τη δική της αρχιτεκτονική, την οποία ο Jencks ονομάζει ετεροαρχιτεκτονική. Οι ιδέες της ετερόπολης και της ετεροαρχιτεκτονικής είναι ενδιαφέρουσες προτάσεις. Ωστόσο, η προσέγγιση του Jencks παραμένει πολύ προσηλωμένη στην λεγόμενη υψηλή κουλτούρα. Ένα σημαντικό κομμάτι της ανομοιογένειας συνδέεται και με τις αστικές λαϊκές κουλτούρες. Είναι απαραίτητος έτσι

ένας διάλογος ανάμεσα στην υψηλή και τη χαμηλή κουλτούρα, ο οποίος όμως συχνά παίρνει απρόσμενες μορφές. (Jencks, 1996, σελ. 47).

5. ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Από το 18^ο αιώνα και μέχρι λίγες δεκαετίες πριν, η μορφή των περισσότερων μεγάλων πόλεων ήταν σταθερή και δεδομένη. Υπήρχε το κέντρο, που συνήθως έδινε στέγη στις δραστηριότητες του εμπορίου, της εργασίας, των υπηρεσιών, μια μέση ζώνη μικτών χρήσεων, όπου βρισκόταν και η κατοικία των μέσων στρωμάτων, και τα προάστια, που ως επί το πλείστον εξυπηρετούσαν την κατοικία των υψηλών στρωμάτων. Τις τελευταίες δεκαετίες όμως, και με επίκεντρο τις ΗΠΑ, άρχισε να αναδύεται ένα νέο είδος πόλης. Αυτή η νέα πόλη προέκυψε από τη μεγέθυνση των αποστάσεων καταρχήν ανάμεσα στο κέντρο της πόλης και στα προάστια, και τη μεταφορά των λειτουργιών της εργασίας, του εμπορίου κλπ. που ακολούθησαν.

Σχετικά με την πόλη έξω από την πόλη, την πόλη στα όρια της πόλης ή όπως αλλιώς ονομάζεται η νέα αυτή πόλη, αναφέρθηκαν ο Joel Garreau με τις Πόλεις των Ορίων (Edge Cities), ο Robert Fishman με τα τεχνολογικά προάστια (technoburbs), ο Edward Soja με την Εξώπολη (Exopolis) και οι Friedman και Miller με το αστικό πεδίο (Urban Field).

5.1. ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ (EDGE CITIES) ΤΟΥ JOEL GARREAU

Ένα από τα πιο πρόσφατα φαινόμενα στην ιστορία των Αμερικανικών πόλεων είναι η αναγνώριση ενός νέου τύπου πόλης, της 'Πόλης των Ορίων'. Οι πόλεις αυτές αναπτύχθηκαν στα όρια των προαστίων των μητροπολιτικών περιοχών και έχουν μεγαλώσει τόσο, στα τελευταία δέκα με είκοσι χρόνια, ώστε να είναι τόσο μεγάλες και ποικίλες που να υπερκαλύπτουν λειτουργικά την κεντρική πόλη από την οποία αρχικά αναπτύχθηκαν (Rybczynski, 1991).

Σε παραδείγματα όπως η γωνιά Tyson, η Virginia και η Galleria κοντά στο Χιούστον, τέτοιες πόλεις έχουν εμπορικά κέντρα μεγαλύτερα από τα μητροπολιτικά, αλλά περιλαμβάνουν ακόμη και μεγάλα κέντρα με γραφεία, περιοχές κατοικίας και όλες τις απαραίτητες υπηρεσίες και λειτουργίες μιας πλήρους πόλης. Ωστόσο ακόμη δεν έχουν αναγνωριστεί ως πόλεις, και δεν έχουν ταχυδρομικό κώδικα ή διοικητική αρχή (Rybczynski, 1991).

Οι πόλεις των ορίων συνήθως ξεκινούν σαν ένα εμπορικό κατάστημα στη διασταύρωση δύο δια – ομοσπονδιακών αυτοκινητοδρόμων. Το κατάστημα γίνεται εμπορικό κέντρο, προστίθενται χώροι γραφείου, ένα ξενοδοχείο. Μερικές επιχειρήσεις εγκαθιστούν τα αρχηγεία τους εκεί κοντά. Οι υπάλληλοι χρειάζονται σπίτια, και τα σπίτια σημαίνουν σχολεία, κέντρα γειτονιάς, γήπεδα γκολφ και ιατρικές υπηρεσίες. Σύντομα, η διασταύρωση των δύο αυτοκινητοδρόμων παρέχει εργασία και υπηρεσίες σε χιλιάδες ανθρώπους (Rybczynski, 1991).

5.1.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Έχουν ονομαστεί προαστιακές επιχειρησιακές περιφέρειες, μεγάλα διαφοροποιημένα κέντρα, προαστιακοί πυρήνες, μίνι πόλεις, προαστιακά κέντρα δραστηριοτήτων, πόλεις των σφαιρών επιρροής, πόλεις γαλαξίες, αστικά υπόκεντρα, περιμετρικές πόλεις, αστικά χωριά κλπ., αλλά το πιο συνηθισμένο όνομα για τις πόλεις που όλοι οι παραπάνω όροι περιγράφουν είναι οι πόλεις των ορίων. Ο όρος αυτός διατυπώθηκε από τον δημοσιογράφο της Washington Post Joel Garreau στο βιβλίο που εξέδωσε το 1991 με τίτλο 'Η Πόλη των Ορίων : Η Ζωή στο Νέο Σύνορο' (Edge Cities).

Μία πόλη πρέπει να πληροί *πέντε κανόνες* για να θεωρείται πόλη των ορίων :

- Πρέπει να περιλαμβάνει πάνω από 465.000 τ.μ. χώρους γραφείων
- Πρέπει να περιλαμβάνει πάνω από 55.000 τ.μ. χώρους λιανικού εμπορίου
- Ο πληθυσμός πρέπει να αυξάνεται κάθε πρωί και να μειώνεται κάθε απόγευμα (δηλαδή υπάρχουν περισσότερες θέσεις εργασίας από κατοικίες)
- Πρέπει να τα έχει όλα : διασκέδαση, αγορές, αναψυχή κλπ.
- Δεν πρέπει να θύμιζε σε τίποτα πόλη πριν από 30 χρόνια.

Η δημιουργία των πόλεων αυτών έγινε σε *τρία στάδια* σύμφωνα με τον Garreau. Πρώτα, μετακινήθηκαν στα προάστια οι κατοικίες, στη συνέχεια τα εμπορικά καταστήματα και, τέλος, οι θέσεις εργασίας (Edge Cities).

Οι πόλεις των ορίων είναι το αποκορύφωμα του ιδιαίτερου συστήματος αξιών μιας γενιάς Αμερικανών για τον καλύτερο τόπο ζωής, εργασίας και παιχνιδιού. Οι πόλεις είναι το προϊόν των δυνάμεων της αγοράς και σήμερα η αγορά θέλει τις πόλεις των ορίων να επικρατούν των κεντρικών πόλεων. Ωστόσο η σχέση ανάμεσα στις πόλεις των ορίων και στα κέντρα των μητροπόλεων από τις οποίες αναπτύχθηκαν μπορεί να είναι ευεργετική για τα δεύτερα. Πράγματι, πολλά κέντρα γνώρισαν ραγδαία ανάπτυξη καθώς αναπτύσσονταν οι πόλεις των ορίων τους. Ανακουφισμένα από την ευθύνη του να τα προσφέρουν όλα σε όλους, μπόρεσαν να επικεντρωθούν σε ό,τι έκαναν καλύτερα (Garreaus' Edge City).

Οι πόλεις πρέπει να εκπληρώνουν επτά λειτουργίες σύμφωνα με τον Garreau : (1) βιομηχανία, (2) διοίκηση, (3) εμπόριο, (4) ασφάλεια, (5) πολιτισμός, (6) συντροφικότητα, και (7) θρησκεία. Οι πόλεις των ορίων λειτουργούν ανάμεσα σε αυτά ακριβώς τα πλαίσια και σε συμφωνία με τους νέους νόμους της οικονομίας και της τεχνολογίας (Garreaus' Edge City).

Εξάλλου, ο *Edward Soja* αναφέρει ότι έχει συμβεί μια σημαντική αλλαγή, αν όχι μεταμόρφωση, στις μοντέρνες μητροπόλεις, αλλά και στον τρόπο με τον οποίο καταλαβαίνουμε, βιώνουμε και μελετούμε τις πόλεις (Soja, 2000). Για τις νέες αυτές πόλεις, προτείνει τον όρο Εξώπολη (Exopolis). Τα κύρια χαρακτηριστικά της Εξώπολης είναι η ατέλειωτη εξάπλωση, η έλλειψη δομής και η απουσία κεντρικού πυρήνα (Urban Glossary). Ουσιαστικά, η Εξώπολη είναι μια πιο συγκεκριμένη περίπτωση Πόλης Ορίων, με ιδιαίτερη αναφορά στο μητροπολιτικό συγκρότημα του Λος Άντζελες.

5.1.2. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Η έννοια των πόλεων των ορίων του Garreau αγνοεί τις σύνθετες κοινωνικές οικολογίες των μεταπροαστιακών περιοχών. Καθορίζοντας τις πόλεις αυτές κυρίως από τα κέντρα τους, τους χώρους δηλαδή όπου λαμβάνουν χώρα οι εμπορικές δραστηριότητες, συσκοτίζει εντελώς την ουσία των μεταπροαστιακών περιοχών, αφού αγνοεί τη βασικά αποκεντρωμένη ή πολυκεντρική φύση των αναδυόμενων αυτών περιοχών. Τα κριτήριά του δεν επιτρέπουν να σχεδιάσουμε τα όρια γύρω από τις πόλεις

των ορίων ή να αντιληφθούμε τις σχέσεις ανάμεσα σε αυτά τα νέα κέντρα. Οι πόλεις των ορίων του, επομένως, δεν αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Έτσι χάνουν πολύ από τον βασικό αποκεντρωμένο και διαδραστικό χαρακτήρα που κάνει τις μεταπροαστιακές περιοχές τόσο σύνθετες, ασυνάρτητες και δυναμικές. Το εμπόριό τους, οι αγορές, οι τέχνες, η κατοικία, και οι θρησκευτικές τους δραστηριότητες διεξάγονται όλα σε διαφορετικά μέρη που βρίσκονται πάνω σε έναν ιστό από συνδεδεμένα μονοπάτια, όπως οι αυτοκινητόδρομοι (Kling, Olin και Poster, 1995).

Σήμερα, εξάλλου, ο Garreau θεωρεί ότι βρίσκεται σε εξέλιξη το *τέταρτο στάδιο* στη δημιουργία των πόλεων των ορίων. Αυτό το στάδιο έχει να κάνει με την αλλαγή του τοπίου των πόλεων αυτών. Η αστικοποίηση έρχεται στα προάστια (Garreau, 1998, σελ. 41). Πάντως η ανάδυση αυτής της νέας μορφής πόλης είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός, κυρίως στις ΗΠΑ, που αποτέλεσαν και το πεδίο έρευνας του Garreau.

5.2. ΤΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΑΣΤΙΑ (TECHNOBURBS) ΤΟΥ ROBERT FISHMAN

Κατά την περίοδο του Μεσαίωνα και μέχρι το 18^ο αιώνα τα προάστια ήταν συμπλέγματα κατοικιών στα όρια της πόλης, όπου κατοικούσαν οι φτωχοί. Όταν τα προάστια άρχισαν να σχεδιάζονται για τη μέση και την υψηλή τάξη το ιδανικό ήταν η τέλεια σύνθεση της αστικής κουλτούρας με τα πλεονεκτήματα της υπαίθρου. Τα προάστια ήταν λοιπόν μια ουτοπία, *η ουτοπία της μέσης τάξης*. Τα τεχνολογικά προάστια σήμερα αποτελούν το τέλος των προαστίων με την παραδοσιακή τους έννοια και τη δημιουργία ενός νέου είδους αποκεντρωμένης πόλης. Το γεγονός ότι τα προάστια έγιναν τα ίδια πόλεις είναι *ίσως η τελική ειρωνεία της μοντέρνας αστικοποίησης* (Le Gates και Stout, 1996/1997, σελ. 484).

5.2.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Από το ξεκίνημά τους τον 18^ο αιώνα στο Λονδίνο, τα προάστια θεωρούνται σαν μια εξειδικευμένη μερίδα των επεκτεινόμενων μητροπόλεων. Άσχετα αν ήταν μέσα ή έξω από τα διοικητικά όρια της κεντρικής πόλης, πάντα ήταν λειτουργικά εξαρτημένα

από τον κεντρικό πυρήνα. Έτσι, η ανάπτυξη των προαστίων πάντα σήμαινε ενδυνάμωση των εξειδικευμένων υπηρεσιών του πυρήνα (Fishman, 1996/1997, σελ. 485).

Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο στην Αμερική παρατηρήθηκε σχεδόν ταυτόχρονη αποκέντρωση της κατοικίας, της βιομηχανίας, των εξειδικευμένων υπηρεσιών και των εργασιών γραφείου. Και στη συνέχεια ο *συνεπακόλουθος αποχωρισμός της αστικής περιφέρειας από ένα κέντρο που πια δεν της χρειάζεται*. Ακολούθησε η δημιουργία ενός αποκεντρωμένου περιβάλλοντος που παρ' όλα αυτά κατέχει όλο τον οικονομικό και τεχνολογικό δυναμισμό μιας πόλης. Αυτό το φαινόμενο, μοναδικό και αξιοσημείο, δεν είναι προαστιοποίηση αλλά *δημιουργία νέων πόλεων*. (Fishman, 1996/1997, σελ. 485).

Δυστυχώς δεν υπάρχει ένα όνομα για αυτήν τη νέα πόλη, που έχει διαμορφωθεί στα όρια όλων των μεγάλων αστικών κέντρων. Ο Fishman χρησιμοποιεί τον όρο 'technoburb' και 'technocity'. Με τον όρο technoburb εννοεί *‘μια περιφερειακή ζώνη, ίσως τόσο μεγάλη όσο μια επαρχία, που αναδύθηκε ως μια βιώσιμη κοινωνικοοικονομική μονάδα’*. Αυτή περιλαμβάνει εμπορικά κέντρα, βιομηχανικά πάρκα, συγκροτήματα γραφείων που θυμίζουν πανεπιστημιούπολη, νοσοκομεία, σχολεία και όλο το εύρος τύπων κατοικίας. Οι κάτοικοί της υπολογίζουν στο άμεσο περιβάλλον τους για τις θέσεις εργασίας τους και τις ανάγκες τους, παρά στην κεντρική πόλη. Και οι βιομηχανίες της βρίσκουν εκεί όχι μόνο το εργατικό δυναμικό που χρειάζονται, αλλά και τις απαιτούμενες εξειδικευμένες υπηρεσίες (Fishman, 1996/1997, σελ. 485).

Η νέα πόλη είναι ένα technoburb (τεχνολογικό προάστιο) όχι μόνο γιατί βιομηχανίες υψηλής τεχνολογίας έχουν εκεί τις έδρες τους, όπως στη Silicon Valley στη βόρεια Καλιφόρνια και στη Route 128 στη Μασαχουσέτη. *Η ίδια η ύπαρξη αυτής της αποκεντρωμένης πόλης είναι δυνατή μόνο μέσα από την προηγμένη τεχνολογία τηλεπικοινωνιών που έχει εκτοπίσει τελείως την πρόσωπο με πρόσωπο επαφή της παραδοσιακής πόλης* (Fishman, 1996/1997, σελ. 485).

Με τον όρο 'technocity' αποδίδεται όλη η μητροπολιτική περιοχή, η οποία μεταβάλλεται με την ανάπτυξη του τεχνολογικού προαστίου. Η technocity συνήθως εξακολουθεί να φέρει το όνομα της αρχικής της πόλης, για παράδειγμα *‘η μητροπολιτική περιοχή της Νέας Υόρκης’*. Αλλά *η οικονομική και κοινωνική ζωή της περιοχής συνεχώς παρακάμπτει περισσότερο τον υποτιθέμενο πυρήνα της*. Η νέα πόλη είναι πολυκεντρική,

ακολουθώντας τα χνάρια του Λος Άντζελες. Τα τεχνολογικά προάστια, που μπορεί να φτάνουν και πάνω από 100 χιλιόμετρα απόσταση από τον πυρήνα προς κάθε κατεύθυνση, συχνά έχουν πιο άμεση επικοινωνία μεταξύ τους, ή με άλλες *technocities* της χώρας, παρά με τον πυρήνα τους. Οι περιφερειακοί αυτοκινητόδρομοι της πόλης φέρουν σε επαφή κάθε σημείο της αστικής περιφέρειας με όλα τα υπόλοιπα χωρίς καν να περνάει κανείς από το κέντρο (Fishman, 1996/1997, σελ. 485 – 486).

Η παραδοσιακή μορφή του προαστίου, που σήμαινε μετάβαση με συνεχώς αυξανόμενο κόστος στο κέντρο, όπου οι διαθέσιμοι πόροι μόλις που θα ήταν ίσοι με τους διαθέσιμους πολύ κοντύτερα στο σπίτι, γίνεται όλο και πιο σπάνια. Σε αυτήν την μεταβαλλόμενη αστική οικολογία, η ιστορία του προαστίου φτάνει στο τέλος της (Fishman, 1996/1997, σελ. 486).

5.2.2. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Μεγάλο μέρος της συζήτησης γύρω από τα προάστια ήταν υπερβολικά αρνητικό απέναντι σε αυτά. Και ενώ πολλοί, όπως ο Lewis Mumford, η Jane Jacobs και η Dolores Hayden, αποστρέφονται τα σύγχρονα προάστια θεωρώντας τα πολιτιστικές χωματερές, άλλοι τα κατακρίνουν ως περιβαλλοντική και οικολογική καταστροφή, που απογυμνώνει την ύπαιθρο με τη συνεχή επέκταση. Αυτό που καμιά από τις παραπάνω αναλύσεις όμως δεν αναγνωρίζει, είναι η δύναμη που ο Fishman ονομάζει *‘ασυνήθιστο έλεγχο του νου της μέσης τάξης’* από τα προάστια (Le Gates και Stout, 1997, σελ. 484). Ο Fishman εκφράζει μια νοσταλγία για την παραδοσιακή – χωρίς γραφεία – μορφή των προαστίων. Για αυτό ίσως επέλεξε και τον σχετικά άσχημο όρο *‘technoburb’* (Urban Glossary). Η προσέγγιση αυτή του τεχνολογικού προαστίου μπορεί να θεωρηθεί ως μια εναλλακτική προσέγγιση των Πόλεων των Ορίων του Garreau.

5.3. ΑΛΛΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

5.3.1. ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ (URBAN FIELD) ΤΩΝ FRIEDMAN ΚΑΙ MILLER

Ο όρος αυτός διατυπώθηκε από τον John Friedman σε μια προσπάθεια να υπερβεί μια απλή περιγραφή της πόλης από λειτουργική άποψη. Το νόημα του αστικού πεδίου περιέχει τρεις όψεις : την φυσική μορφή, το κοινωνικοοικονομικό περιεχόμενο, καθώς επίσης και τις πολιτικές επιπτώσεις. *Αστικό πεδίο σημαίνει μια τεράστια πολυκεντρική περιοχή με σχετικά χαμηλή πυκνότητα, που η μορφή της εξελίσσεται από ένα σύνθετο ιστό οικονομικών και κοινωνικών δεσμών.* Τα φυσικά χαρακτηριστικά είναι ο πολυκεντρισμός, η οικιστική διασπορά, σχέσεις με μορφή ιστού, συνύπαρξη άχτιστων και χτισμένων περιοχών, με διάφορες πυκνότητες. Από κοινωνικοοικονομική άποψη, αυτό το φαινόμενο είναι το αποτέλεσμα μιας σταδιακής εγκατάλειψης της παραδοσιακής πόλης, με διάφορα κίνητρα. Από διοικητικής απόψεως, σύμφωνα με τον Friedman είναι ανάγκη να εγκαταλειφθεί η κεντρικότητα της εξουσίας και να αντικατασταθεί από μια δημοκρατία ‘από τα κάτω’, βασισμένη στη γειτονιά. (Urban Field).

Σύμφωνα με έναν άλλο ορισμό, ‘μια συγκεκριμένη περιοχή μπορεί να θεωρείται *αστικό πεδίο* όταν τα κομμάτια στα οποία συνίσταται εκτείνονται σε χώρο μεγαλύτερο από μια πόλη και ταυτόχρονα είναι αρκετά κοντά το ένα στο άλλο ώστε να υποδηλώνουν «αστική» πυκνότητα. Επιπλέον, πρέπει να υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις χωρικής αποκέντρωσης της κατοικίας, των επιχειρήσεων και του εμπορίου, καθώς και ένα μέσο επίπεδο χωρικής εξειδίκευσης των λειτουργιών, σε τέτοιο βαθμό που το πεδίο να μπορεί να θεωρείται βασικά πολυκεντρικό, μαρτυρώντας δικτυακές σχέσεις στις ροές των ανθρώπων, των αγαθών, του χρήματος και της πληροφορίας.’ (Metaal).

Τρία χαρακτηριστικά είναι τα βασικά του αστικού πεδίου : η *εγγύτητα*, η *πυκνότητα* και το *μέγεθος*. *Εγγύτητα* μιας αστικής περιοχής σε σχέση με κάποια άλλη. Η εγγύτητα εκφράζεται τόσο στους χάρτες, αλλά και στο έδαφος με τους δρόμους και τους αυτοκινητόδρομους. Η *πυκνότητα* θεωρείται επίσης σημαντική. Για παράδειγμα, πυκνότητα 500 κατοίκων ανά τετραγωνικό μίλι είναι το ελάχιστο για μια ‘Μεγαλόπολη’. Αν και τέτοιες μετρήσεις είναι σχετικά αυθαίρετες, δύσκολα μπορεί να καλείται μια

περιοχή αστική αν δεν έχει συγκεκριμένες πυκνότητες. Το μέγεθος, είναι επίσης αυθαίρετο, αλλά απαραίτητο. Αν και μια ακτίνα 100 μιλίων έχει νόημα για τις περισσότερες περιοχές των ΗΠΑ, αυτό το μέγεθος δεν μπορεί να εφαρμοστεί στις πολύ μικρότερες Ευρωπαϊκές περιοχές. Σίγουρα, όμως, ένα αστικό πεδίο πρέπει να ξεπερνά το μέγεθος μιας πόλης μόνης της (Metaal).

Η εγγύτητα, η πυκνότητα και το μέγεθος δεν καθορίζουν εντελώς το φαινόμενο. Επομένως, χαρακτηριστικά όπως η *αποκέντρωση* είναι πιο χρήσιμα για έναν ακριβή ορισμό. Αυτή έχει να κάνει τόσο με την προαστιοποίηση της κατοικίας όσο και με την αποκέντρωση της εργασίας, της βιομηχανίας, του εμπορίου και των υπηρεσιών. Επιπρόσθετα, η *πολυκεντρικότητα* προκύπτει από το συνδυασμό της αποκέντρωσης και της ανάπτυξης πόλεων που πλησιάζουν η μία την άλλη (Metaal).

Πολλοί θεωρητικοί πιστεύουν ότι η *εξειδίκευση* είναι άλλο ένα χαρακτηριστικό των αστικών πεδίων. Συγκεκριμένες οικονομικές και πολιτιστικές λειτουργίες περιορίζονται σε συγκεκριμένες περιοχές, και έτσι τα αστικά πεδία διαχωρίζονται από περιοχές όπου το κέντρο προσφέρει όλες τις λειτουργίες. Επίσης, στα πεδία αυτά απαντώνται σχέσεις δικτυακές, με τη μορφή ιστού. Η κυκλοφορία συνεχώς ρέει αυξανόμενη από προάστιο σε προάστιο, συμπληρώνοντας έτσι, και εν μέρει αντικαθιστώντας, το ταξίδι από το κέντρο στην περιφέρεια. Επιπρόσθετα, οι αλληλοσυνδέσεις επεκτείνονται μέσα από πιο ρευστές δομές, όπως οικονομικά και χρηματικά δίκτυα (Metaal).

5.3.2. ΤΟ ΕΝΔΙΑΜΕΣΟ ΤΟΠΙΟ (MIDDLE LANDSCAPE) ΚΑΙ Η ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΠΟΛΗ

Το ενδιάμεσο τοπίο είναι η ονομασία που δίνει ο Peter Rowe στα προάστια. Ασχολείται με το μορφολογικό και το τυπολογικό φάσμα του σχεδιασμού τους και ψάχνει να βρει την ανατομία της εξάπλωσης των πόλεων. Το ενδιάμεσο τοπίο δεν είναι ούτε αστικό, ούτε αγροτικό. Είναι μια αισθητική και κοινωνική κατάσταση στην οποία είναι δύσκολο να εστιάσει κανείς, εξαιτίας της ίδιας της ιστορικής αναποφασιστικότητας. Όσον αφορά τους τύπους κατοικίας, διακρίνει έξι κατηγορίες. Συμπεραίνει ακόμη ότι καθένας από τους τύπους αυτούς, θα συνεχίσει να υπάρχει ακόμη και μετά το τέλος των

κοινωνικών συνθηκών από τις οποίες προήλθε, λόγω της συντηρητικής φύσης της βιομηχανίας ακινήτων (Ingersoll, 1995).

Μια έννοια πολύ κοντινή στο ενδιάμεσο τοπίο είναι η ενδιάμεση πόλη. Όπου η πόλη και η ύπαιθρος δεν είναι πια εύκολα διακριτές η μια από την άλλη, εκεί όπου ο χώρος δεν είναι ούτε αστικός, μα ούτε και αγροτικός, και όπου η ιδιότητα του προαστιακού είναι ακαθόριστη, οι διαφορές ανάμεσα στην πόλη και την εξοχή, και μ' αυτές οι ζώνες μεταβολών στα άκρα των πόλεων, χάνονται. Η ίδια οικονομία που εξαλείφει τις ζώνες μεταβολών στο χώρο παράγει όλο το χώρο ως μια συνολική μεταβολή. Οι παλιές διχοτόμες δομές στο χώρο αρχίζουν να διαλύονται, να μετατρέπονται στην 'ενδιάμεση πόλη', στην οποία το κέντρο δεν αναγνωρίζεται πια εύκολα (Hofmeister, 2002, σελ. 115).

Η δημιουργία αυτών των μεταβατικών χώρων παρέχει μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία για επανασχεδιασμό του χώρου. Η έμφαση πρέπει να δοθεί στο μείγμα του χτισμένου και του άκτιστου. Από το μείγμα αυτό προκύπτει ένα μοντέρνο δίκτυο νέων μοντέλων τάξης, που είναι πιο κατάλληλα για τις πλουραλιστικές μας, δημοκρατικές κοινωνίες από ότι τα παλιά μοντέλα που βασιζόνταν στο κέντρο (Hofmeister, 2002, σελ. 115).

Τα παραπάνω έρχονται σε αντίθεση με την έννοια της συμπαγούς πόλης που εξετάστηκε στο κεφ. 2.3.3. Οι υποστηρικτές της συμπαγούς πόλης ερμηνεύουν τα νέα χωρικά μοντέλα ως αποτέλεσμα της επιταχυνόμενης χρήσης του τοπίου, η οποία πρέπει να αντιμετωπιστεί για να διατηρηθεί ένα ποικίλο εύρος τοπίων. Η ενδιάμεση πόλη συγκρούεται με το μοντέλο της αειφορικής ανάπτυξης. Ο στόχος δεν πρέπει να είναι μόνο η πρόληψη της διαδοχικής απώλειας περιοχών γης από την ανάπτυξη, αλλά και η πρόληψη της αύξησης της κυκλοφοριακής κίνησης και της αυξανόμενης χρήσης πρώτων υλών και ενέργειας (Hofmeister, 2002, σελ. 115 – 116).

6. ΚΟΙΝΟΣ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο παρουσιάστηκαν οι σημαντικότερες από τις πρόσφατες θεωρίες για τις πόλεις και το μέλλον τους. Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται η αξιολόγηση, σύνθεση και ο κοινός σχολιασμός τους.

Στην πρώτη ταξινόμηση των θεωριών που έγινε στο 2^ο κεφάλαιο για λόγους πρακτικούς, αυτές χωρίστηκαν σε 4 κύριες ομάδες, με κριτήριο την οπτική γωνία από την οποία εξετάζει καθεμιά την πόλη. Οι ομάδες αυτές είναι οι ακόλουθες :

1. Θεωρίες σε σχέση με τη μορφή της πόλης.
2. Θεωρίες σε σχέση με τις τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις.
3. Ανθρωποκεντρικές θεωρίες.
4. Θεωρίες σε σχέση με την εξάπλωση των πόλεων.

Ας δούμε τα κύρια χαρακτηριστικά της κάθε ομάδας αναλυτικότερα.

Οι θεωρίες της πρώτης ομάδας παίρνουν αφορμή από τις πρόσφατες και συνεχείς αλλαγές στη μορφή της πόλης και στη μεταμόρφωση των αστικών τρόπων ζωής. Τα κύρια ερεθίσματά τους είναι η εξάλειψη της ταυτότητας των πόλεων για τη Γενική Πόλη, η μεταβολή της αστικής ζωής που προήλθε από την εξάπλωση της πόλης και τις τεχνολογικές εξελίξεις για τη Μετάπολη και οι μαζικές αλλαγές στις βιομηχανικές πόλεις λόγω οικονομικών αιτιών για την πόλη των 100 μιλίων. Μια σημαντική διαφορά ανάμεσα στον Sudjic και τους Koolhaas, Ascher, είναι ότι ο πρώτος θεωρεί την *εργασία ως την κύρια δύναμη αλλαγής των πόλεων*. Δεν εξετάζει όμως τους λόγους που ωθούν σε αλλαγές την εργασία, ώστε με τη σειρά της να αλλάζει την πόλη. Αν τους εξέταζε ίσως να συμφωνούσε με τους Koolhaas και Ascher, καθώς και με πολλούς άλλους από τους θεωρητικούς της πόλης που παρουσιάζονται στη συγκεκριμένη εργασία. Τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγουν οι θεωρίες της ομάδας αυτής ποικίλουν, από τα πολύ απλά ως τα πολύ σύνθετα. Πολύ απλά είναι αυτά του Sudjic, ο οποίος συμπεραίνει ότι λόγω των μετακινήσεων κατοίκων και επιχειρήσεων, κατά τη δεκαετία του 1980, άλλες πόλεις ήκμασαν και άλλες, με οικονομία προσανατολισμένη στη μεταποίηση, παρήκμασαν. Ο Koolhaas προχωράει αρκετά περισσότερο, με συμπεράσματα που περιλαμβάνουν όλες τις πρόσφατες εξελίξεις στην πόλη, όπως, πέρα από την απώλεια

ταυτότητας που υποστηρίζει, την ανάπτυξη πόλεων περιμετρικά από τις μεγάλες μητροπόλεις, τη μεταφορά σημαντικού μέρους της αστικής δραστηριότητας στον κυβερνοχώρο, τη δημιουργία πολυφυλετικών πόλεων κλπ. Τέλος, ο *Ascher* καταλήγει σε πιο λεπτομερή και σύνθετα συμπεράσματα, αφού εξετάζει κυρίως τη μεταβολή της ζωής του ανθρώπου στη νέα μετάπολη. Πέρα, λοιπόν, από τις αλλαγές στα ίδια τα χαρακτηριστικά της πόλης, όπως στην πυκνότητα και την προσπελασιμότητα, μιλά και για το φαινόμενο της τηλεργασίας, τη χρονοπολεοδομία, που αφορά στον προγραμματισμό των δραστηριοτήτων του ανθρώπου στην πόλη, και για νέα αντιμετώπιση όλων των εκδηλώσεων της ζωής σε αυτή.

Οι θεωρίες της ομάδας των τεχνολογικών και οικονομικών εξελίξεων έχουν ως αρχικό ερέθισμα για τη διατύπωσή τους είτε την *ολοκλήρωση της οικονομίας* σε παγκόσμιο επίπεδο, δηλαδή την παγκοσμιοποίηση, είτε την *ανάπτυξη του κυβερνοχώρου και της τηλεματικής, και των τεχνολογιών της πληροφορίας* γενικότερα. Τα δύο αυτά αίτια σαφώς συνδυάζονται, αφού χωρίς την ανάπτυξη των τεχνολογιών της πληροφορίας δε θα ήταν δυνατή η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, που απαιτεί έλεγχο των διαφόρων συντελεστών της οικονομίας εξ αποστάσεως. Ο έλεγχος αυτός είναι δυνατός μόνο με τέτοιες τεχνολογίες, όπως το διαδίκτυο, η τηλεδιάσκεψη κλπ. Τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγουν οι θεωρίες της ομάδας αυτής είναι στην ουσία ένα, με διάφορες εκφράσεις. Το συμπέρασμα αυτό είναι η *συνύπαρξη πλέον του τριτογενούς περιβάλλοντος, του κυβερνοχώρου, με το πραγματικό*. Η ζωή των ανθρώπων είναι πια ένα υβρίδιο, μια διασταύρωση της καθημερινής ζωής και της ζωής on-line.

Ξεκινώντας τώρα από αυτήν την αφετηρία, κάθε θεωρία προχωρά και προς μια διαφορετική κατεύθυνση. Έτσι, οι οικουμενοπόλεις της *Sassen* καταλήγουν στις νέες ιεραρχίες και σχέσεις πόλεων σε αυτόν τον νέο παγκόσμιο οικονομικό χώρο. Η Τηλέπολη του *Etcheberria* διακηρύσσει τη συμπληρωματικότητά της προς τις πραγματικές πόλεις, κάτι που ισχύει και για τις κυβερνοπόλεις. Οι πόλεις των δικτύων παίζουν σημαντικό ρόλο στο διαδίκτυο και δεν θέλουν να συγχέονται με τις οικουμενοπόλεις. Οι χώροι ροών είναι περισσότερο ανθρωπολογικοί, μιλούν για την πληροφοριακή πόλη που σημαίνει την εξαφάνιση του κοινωνικού νοήματος από τους τόπους. Τέλος, οι τεχνοπόλεις, είναι οι νέες πόλεις που προκύπτουν από το συνδυασμό της τεχνολογικής επανάστασης, της παγκοσμιοποίησης στην οικονομία και της πρόσβασης στην

πληροφορία. Όλα σε ένα! Πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι η ταξινόμηση της οικουμενόπολης του Δοξιάδη σε αυτήν την ομάδα στο κεφάλαιο 2, έγινε για λόγους πρακτικούς, για να αναλυθούν οι δύο οικουμενοπόλεις μαζί. Στην πραγματικότητα, η οικουμενόπολη του Δοξιάδη ανήκει στην 4^η ομάδα των θεωριών της αστικής εξάπλωσης, και εκεί θα αναλυθεί.

Οι ανθρωποκεντρικές θεωρίες για την πόλη βασίζονται στις κοινωνιολογικές μεταβολές του αστικού χώρου και στις ανθρώπινες επιλογές. Πιο συγκεκριμένα η αφετηρία τους είναι η απώλεια της κοινωνικής ταυτότητας και της ιστορίας για τους μη τόπους και τη νομαδική ύπαρξη, η συνύπαρξη πολλών εθνοτήτων μέσα στην πόλη για την κοσμόπολη, η σημασία της ανθρώπινης επιλογής για την πόλη κατ' επιλογή και η διαφορετικότητα για την παγκόσμια οικουμένη. Πρόκειται σίγουρα για πολύ ενδιαφέρουσες προσεγγίσεις. Τα συμπεράσματά τους κινούνται κυρίως γύρω από την ταυτότητα της πόλης και μέσω αυτής και των κατοίκων της. Ειδικότερα, οι θεωρίες αυτής της ομάδας μιλούν είτε για την απώλεια από τους χώρους της ταυτότητάς τους, είτε για τον καθορισμό αυτής από τις προσωπικές επιλογές του καθένα.

Οι θεωρίες της αστικής εξάπλωσης έχουν κυρίως ως χώρο αναφοράς τις ΗΠΑ, και πιο συγκεκριμένα τις νέες πόλεις που δημιουργούνται γύρω από τις μεγάλες μητροπόλεις με την ανάπτυξη των – άλλοτε – προαστίων. Όσον αφορά τα αίτια αυτής της γένεσης νέων πόλεων, υπάρχει πλήρης συμφωνία - η μεταφορά της κατοικίας, του εμπορίου και της εργασίας από το κέντρο της μητρόπολης στα προάστια. Το αποτέλεσμα της διαδικασίας αυτής είναι τεράστιες πολυκεντρικές περιοχές, με οικιστική διασπορά και με πόλεις – δορυφόρους που συχνά υπερκαλύπτουν λειτουργικά την αρχική μητρόπολη. Εξάλλου, στις θεωρίες αυτής της ομάδας ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει η οικουμενόπολη του Δοξιάδη, η παγκόσμια πόλη ή πόλη – κόσμος αλλιώς. Αυτή, είναι η ένωση όλων των πόλεων σε μία και μοναδική, αποτέλεσμα της αυξανόμενης αστικής εξάπλωσης σε κάθε γωνιά του πλανήτη.

Τέλος, από τις δευτερεύουσες θεωρίες που παρουσιάζονται στο υποκεφάλαιο λοιπές θεωρίες του 2^{ου} κεφαλαίου, η συμπαγής πόλη μπορεί να ταξινομηθεί στις θεωρίες σε σχέση με τη μορφή της πόλης και τη ζωή σε αυτήν, αφού αφορά στην προσπάθεια δημιουργίας βιώσιμων αστικών κέντρων, κυρίως στον Ευρωπαϊκό χώρο. Η ετερόπολη, που προέρχεται από την ανομοιογένεια των πολιτισμών ταξινομείται στις θεωρίες της 3^{ης}

ομάδας, στις ανθρωποκεντρικές. Το ενδιαμέσο τοπίο αφορά τα προάστια, οπότε ανήκει στις θεωρίες της 4^{ης} ομάδας, σε σχέση με την εξάπλωση των πόλεων, ενώ η πόλη των δεδομένων είναι μια εξερεύνηση για το μέλλον της νέας πόλης, μια προσπάθεια ψηλάφησης του μέλλοντος με αριθμητικά δεδομένα και δεν ταξινομείται σε καμιά από τις παραπάνω ομάδες.

Τα παραπάνω παρουσιάζονται συνοπτικά στον πίνακα 6.1.

Πίνακας 6.1. : Συνοπτική παρουσίαση των κυριότερων πρόσφατων θεωριών για την πόλη.

ΟΜΑΔΑ ΘΕΩΡΙΩΝ	ΘΕΩΡΙΑ - ΕΝΝΟΙΑ	ΑΦΟΡΜΗ ΔΙΑΤΥΠΩΣΗΣ	ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ
ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΤΗ ΖΩΗ ΣΕ ΑΥΤΗ	Γενική Πόλη	Εξάλειψη της ταυτότητας	Πόλεις χωρίς ταυτότητα, χωρίς ιστορία, πόλεις γενικές – ίδιες.
	Μετάπολη	Μεταμόρφωση των αστικών τρόπων ζωής	Αλλαγές σε χαρακτηριστικά της πόλης, νέα αντιμετώπιση των εκδηλώσεων ζωής σε αυτή.
	Πόλη των 100 μιλίων	Αλλαγές στις βιομηχανικές πόλεις λόγω οικονομικών αιτιών	Ακμή νέων πόλεων, παρακμή παλαιών.
	Πόλη των Δεδομένων	Εξερεύνηση για το μέλλον της μετάπολης	Η πόλη ως δεδομένα. Περιγραφή μόνο από πληροφορία.
	Συμπαγής Πόλη	Αναζήτηση της βιωσιμότητας στους αστικούς χώρους	Η βιωσιμότητα έχει άμεση σχέση με την πυκνότητα και την κλίμακα των αστικών χώρων.
ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ	Οικουμενόπολη (global city)	Παγκοσμιοποίηση της οικονομίας	Νέες σχέσεις και ιεραρχίες πόλεων – παρακμή σημαντικών μεταποιητικών κέντρων.
	Τηλέπολη	Ανάπτυξη Κυβερνοχώρου και τηλεματικής	Συμπληρωματικότητα δευτερογενούς και τριτογενούς περιβάλλοντος.
	Κυβερνόπολη	Ανάπτυξη Κυβερνοχώρου	Προσπάθεια σύνδεσης του εικονικού με το πραγματικό.
	Πόλη των Δικτύων	Αλληλεπίδραση σταθερών και ηλεκτρονικών όψεων της ζωής	Σημαντικό ρόλο στη λειτουργία του διαδικτύου – κόμβοι κλειδιά.
	Χώροι των Ροών	Μετασχηματισμός του κόσμου από τις τεχνολογίες πληροφορίας	Πληροφοριακή Πόλη – Εξαφάνιση κοινωνικού νοήματος από τους τόπους.
Τεχνοπόλεις	Τεχνολογική επανάσταση και πρόσβαση στην πληροφορία	Πόλεις για παραγωγή πληροφορίας και καινοτόμων ιδεών.	

	ΘΕΩΡΙΑ - ΕΝΝΟΙΑ	ΕΡΕΘΙΣΜΑ ΔΙΑΤΥΠΩΣΗΣ	ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ
ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ	Μη Τόποι	Απώλεια της κοινωνικής ταυτότητας και της ιστορίας	Αντίθεση τόπων – μη τόπων, συγχρονικότητα και υπερμοντερνικότητα.
	Κοσμόπολη	Πολιτισμική συνύπαρξη	Ουτοπία πολυφυλετικής συνύπαρξης – σεβασμός στη διαφορετικότητα.
	Πόλη Κατ' Επιλογή	Σημασία της ανθρώπινης επιλογής	Προσωπική πόλη για τον καθένα, ανάλογα με τους συνήθειες προορισμούς του.
	Παγκόσμια Οικουμένη	Απόρριψη παγκόσμιας ομοιογενοποίησης	Διαφορετικός τρόπος λήψης των πολιτιστικών ροών σε κάθε τόπο – νέα πολιτιστικά μίγματα.
	Νομαδική Ύπαρξη	Κυριαρχία μη τόπων	Ζωή ως νομαδικές υπάρξεις σε τόπους χωρίς καμιά αίσθηση ταυτότητας.
	Ετερόπολη	Ανομοιογένεια πολιτισμών στην πόλη	Ποικιλία μορφών ζωής στην πόλη – εμφάνιση μειονοτήτων.
	ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΣΤΙΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΗ	Πόλη των Ορίων	Νέες πόλεις στα όρια των παλαιών μητροπόλεων
Τεχνολογικά Προάστια		Μετασηματισμός των κλασικών προαστίων	Νέες πόλεις στα προάστια – πολυκεντρική τεχνόπολη.
Αστικό Πεδίο		Κοινωνικοοικονομικές μεταβολές στον αστικό χώρο	Τεράστιες πολυκεντρικές οικιστικές διασπορές, με δικτυακές ροές και αποκέντρωση λειτουργιών.
Οικουμενόπολη (ecumenopolis)		Αστική εξάπλωση	Πόλη – κόσμος : ένα τρομακτικό αστικό συνεχές.
Ενδιάμεσο Τοπίο		Μεταβολές στα προάστια	Νέος χώρος : ούτε αστικός, ούτε αγροτικός – ενδιάμεσος.

Πηγή : Ιδία επεξεργασία.

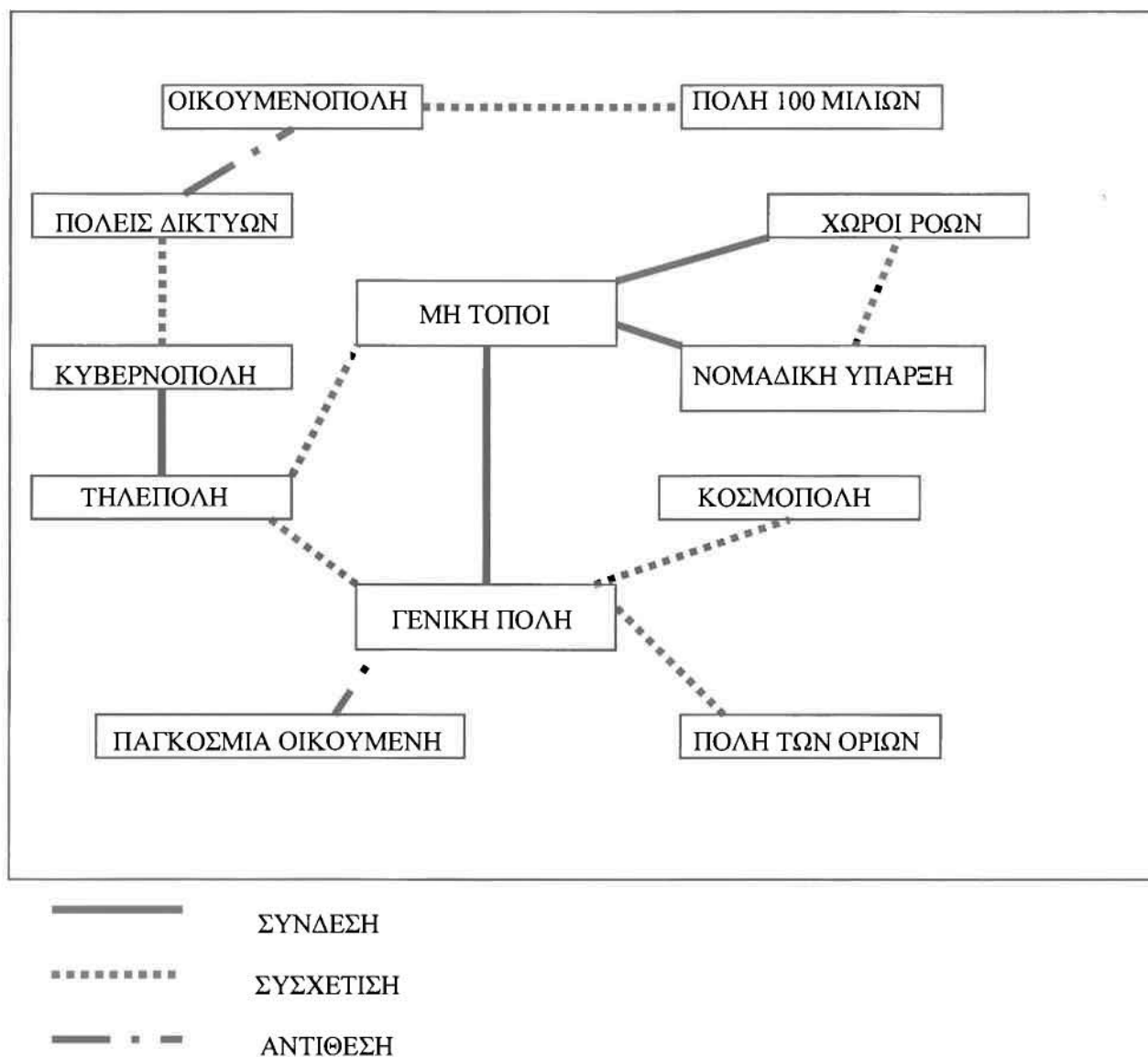
Από μια προσεκτικότερη ανάλυση του πίνακα, αλλά και από όσα ειπώθηκαν στα προηγούμενα, προκύπτουν *αρκετές ομοιότητες αλλά και αντιθέσεις* ανάμεσα σε θεωρίες της ίδιας ή και διαφορετικών ομάδων. Καταρχήν, λοιπόν, η Γενική Πόλη έχει ομοιότητες στις παρατηρήσεις της για την πόλη με την Κοσμόπολη, τους μη τόπους, την Τηλέπολη και τις πόλεις των ορίων. Όσον αφορά την Κοσμόπολη, είναι και αυτή μια πόλη πολυφυλετική και πολυπολιτισμική, όπως η Γενική, με τη διαφορά όμως ότι η Sandercock οραματίζεται το σεβασμό της διαφορετικότητας, ενώ ο Koolhaas δεν κάνει κανένα σχόλιο επ' αυτού. Από την άλλη, εφόσον η Γενική Πόλη είναι μια πόλη που έχει χάσει την ταυτότητά της και μοιάζει με όλες τις άλλες Γενικές Πόλεις, μπορούμε να πούμε ότι αποτελείται από ανθρωπολογικούς μη τόπους του Auge. Εξάλλου, όπως αιτιολογήθηκε και στο 2^ο κεφάλαιο, η κλασική πόλη είναι η σύνθεση της Τηλέπολης του Etxeberria και της Γενικής Πόλης του Koolhaas, αφού όπως λέει ο τελευταίος η Γενική Πόλη είναι ό,τι απέμεινε από την πόλη όταν μεγάλα τμήματα της αστικής ζωής πέρασαν στον κυβερνοχώρο. Τέλος, ο ισχυρισμός του Koolhaas για τη δημιουργία δακτυλίου νέων πόλεων γύρω από τη Γενική Πόλη, θυμίζει τις πόλεις των ορίων του Garreau. Ωστόσο, η άποψη του Koolhaas ότι η έλλειψη ταυτότητας καθιστά τη Γενική Πόλη παγκόσμιο φαινόμενο, έρχεται σε μερική αντίθεση με την παγκόσμια οικουμένη του Hannerz, ο οποίος δε δέχεται την παγκόσμια ομοιογενοποίηση και επομένως την ισοπέδωση της ταυτότητας που ισχυρίζεται ο Ολλανδός αρχιτέκτονας και πολεοδόμος.

Η Sassen φαίνεται να συμφωνεί με τον Sudjic ότι στις νέες συνθήκες της ανάπτυξης και της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας πολλά σημαντικά μεταποιητικά κέντρα παρήκμασαν. Ωστόσο ο Townsend διαφωνεί με τη Sassen ως προς τη σπουδαιότητα του ρόλου των οικουμενοπόλεων στις λειτουργίες του διαδικτύου, και διαχωρίζει τις πόλεις των δικτύων από αυτές. Ο Sudjic εξάλλου συμφωνεί με τον Koolhaas ως προς τον ρόλο των αεροδρομίων για μια πόλη, δηλαδή ότι στη σημερινή πραγματικότητα με τις ολοένα αυξανόμενες μετακινήσεις, πολλές φορές το αεροδρόμιο είναι το μοναδικό μέρος που επισκέπτεται κανείς σε μία πόλη ή χώρα, όντας στο δρόμο για κάποιο άλλο προορισμό. Έτσι το αεροδρόμιο πρέπει να φέρει κάτι από την ταυτότητα της πόλης ή της χώρας στην οποία βρίσκεται.

Οι χώροι των ροών του Castells έχουν χάσει το κοινωνικό τους νόημα και δημιουργούν θεσμούς ανεξάρτητους από συγκεκριμένους τόπους. Έτσι διαπιστώνεται

μεγάλη συγγένεια της έννοιας αυτής με τους μη τόπους του Auge και τη νομαδική ύπαρξη του Virilio. Οι μη τόποι είναι χώροι που απώλεσαν την κοινωνική τους ταυτότητα και την ιστορία τους, ενώ η νομαδική ύπαρξη είναι αποτέλεσμα της κυριαρχίας των μη τόπων. Οι άνθρωποι ζουν νομαδικά, ανεξάρτητα από τους τόπους, οι οποίοι δεν τους προσφέρουν πια καμία αίσθηση ταυτότητας. Εξάλλου η έννοια της υπερμοντερνικότητας του Auge βρίσκεται στην καρδιά της Τηλέπολης του Etcheberria, αφού αφορά σε δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο τριτογενές περιβάλλον. Όλες οι παραπάνω παρατηρήσεις παρουσιάζονται σχηματικά στο ακόλουθο σχήμα (6.1.):

Σχήμα 6.1. : Σχέσεις μεταξύ των βασικότερων θεωριών για την πόλη.

Πηγή : Ιδία επεξεργασία

7. ΟΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Καταρχήν, μιας και η αναφορά σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται για την ελληνική αστική πραγματικότητα, θα ασχοληθούμε με το ελληνικό σύστημα αστικών κέντρων. Πιο συγκεκριμένα θα αναφερθούμε στη μορφή του, τα προβλήματα και τις προοπτικές του. Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί η μορφή της ελληνικής πόλης συνοπτικά, ώστε να καταλήξουμε στη σχέση της ελληνικής πόλης με τις πρόσφατες θεωρίες για την πόλη παγκοσμίως και σε κάποιες σκέψεις για το μέλλον της ελληνικής πόλης.

7.1. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ

Η Ελλάδα, με την κυριαρχία του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Πρωτευούσης στον υπόλοιπο αστικό πληθυσμό, παρουσιάζει ένα από τα πλέον ανισοκατανεμημένα συστήματα αστικών κέντρων διεθνώς. Υπάρχουν εκτιμήσεις ότι η μητροπολιτική συγκέντρωση έχει αρχίσει να υποχωρεί με τη σταθεροποίηση του πληθυσμού της Αθήνας και ταχεία αύξηση πληθυσμού μικρότερων πόλεων, αλλά και εκτιμήσεις ότι οι τάσεις τριτογενοποίησης και διεθνοποίησης της οικονομίας δημιουργούν ένα συγκριτικό πλεονέκτημα για την Αθήνα που είναι πιθανόν να οδηγήσει σε τάσεις επιστροφής στη μητρόπολη (Πετράκος και Μαρδάκης, 1999, σελ. 46).

Η πραγματικότητα είναι κάπου ενδιάμεσα. Η διαπίστωση είναι για αποδυνάμωση των τάσεων συγκέντρωσης στα μεγάλα αστικά κέντρα και ταχύτερη ανάπτυξη των μικρών κυρίως πόλεων. Ωστόσο, οι μικρές πόλεις με τους ταχύτερους ρυθμούς αύξησης κατά τη δεκαετία του 1990 ήταν ως επί το πλείστον πόλεις – δορυφόροι των δύο μεγάλων αστικών κέντρων, της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Ο δυναμισμός της Θεσσαλονίκης εξάλλου αναμένεται να συνεχιστεί και στο μέλλον ιδιαίτερα με το νέο Βαλκανικό προσανατολισμό της και την επέκταση της οικονομικής ενδοχώρας της και πέρα από τα βόρεια σύνορα. Όσο για την Αθήνα, από τη μια πλευρά η προφανής λειτουργική αναποτελεσματικότητα του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Πρωτευούσης, που οφείλεται κυρίως στον κορεσμό των δικτύων και την περιβαλλοντική υποβάθμιση, δημιουργεί σαφείς αποκεντρωτικές τάσεις. Από την άλλη όμως πλευρά, οι έντονες τάσεις

τριτογενοποίησης της οικονομίας και οι ανάγκες του νέου τριτογενούς τομέα για συνύπαρξη με σημαντικό αριθμό άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων και μεγάλα μεγέθη αγορών, λειτουργεί ανασταλτικά στις τάσεις αυτές και φαίνεται να τις περιορίζει στον άμεσο περιαστικό χώρο. Παράλληλα, φαίνεται ότι οι προοπτικές των μεσαίων πόλεων του αστικού συστήματος, που θα μπορούσαν να στηρίξουν μια τάση αποσυγκεντροποίησης, δεν είναι ιδιαίτερα ευνοϊκές (Πετράκος και Μαρδάκης, 1999, σελ. 59 – 62).

Η Αττική, λοιπόν, συγκεντρώνει σήμερα πάνω από το 1/3 του συνολικού πληθυσμού της χώρας και παραγωγικές δραστηριότητες που ξεπερνούν κατά πολύ σε ποσοστό την αναλογία πληθυσμού της. Οι πλέον σημαντικοί παράγοντες που επιδρούν στο βαθμό μητροπολιτικής συγκέντρωσης είναι : (1) η επίδραση της διεθνοποίησης και της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, (2) η επίδραση των διαρθρωτικών μεταβολών, (3) η επίδραση των οικονομικών κύκλων, και, (4) η επίδραση των πολιτικών παραγόντων (Πετράκος και Τσουκαλάς, 1999, σελ. 251 – 255).

Για την *άμβλυνση των διαφορών* ανάμεσα στη μητρόπολη της Αθήνας, τα μεγάλα αστικά κέντρα και τις μεσαίες και μικρότερες πόλεις του ελληνικού αστικού συστήματος, μπορούν και πρέπει να ληφθούν μια σειρά από μέτρα. Πιο συγκεκριμένα, για τη μητρόπολη, αλλά και τα άλλα 3 – 4 μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, άμεση προτεραιότητα θα πρέπει να δοθεί στη δημιουργία εκείνων των υποδομών που είναι απαραίτητες για την προσέλκυση μεταβιομηχανικών δραστηριοτήτων και υπηρεσιών υψηλού επιπέδου και διεθνούς εμβέλειας. Για την περιφέρεια το επίκεντρο της πολιτικής θα πρέπει να είναι η ενίσχυση των ήδη υπαρχόντων τάσεων αποκέντρωσης της βιομηχανίας, μέσω διατήρησης και ενίσχυσης των κινήτρων περιφερειακής ανάπτυξης και της δημιουργίας της ελάχιστης υποδομής υποστήριξης της βιομηχανικής παραγωγής (soft infrastructure) [Πετράκος και Τσουκαλάς, 1999, σελ. 264].

7.2. Η ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ

Η σύγχρονη ελληνική πόλη παρουσιάζει *χαρακτηριστικά που τη διαφοροποιούν από άλλες δυτικοευρωπαϊκές ή βορειοαμερικανικές πόλεις*, σχεδιασμένες σε μικρότερο ή

μεγαλύτερο βαθμό. Το άμορφο, αόριστο και άτοπο ελληνικό αστικό τοπίο υποτάσσει κάθε αισθητικό, και άρα μορφικό, λόγο, στην αναζήτηση δραστηριοτήτων. Παρόλο που είναι ασχεδιάστο, παραμένει εξαιρετικά ζωντανό (Αίσωπος και Σημαιοφορίδης, 2001, σελ. 28).

Η ελληνική πολυκατοικία είναι ένας κατασκευαστικός τύπος που προσφέρει απλότητα και οικονομία κατασκευής, καθώς και διάρκεια ζωής, ένα πρότυπο προς επ' αόριστον επανάληψη. Αν και αρχικά προδιαγεγραμμένη ως κατοικία, η πολυκατοικία μέσα από το ευέλικτο δομικό της σύστημα προσφέρει αμέτρητες εναλλακτικές προγραμματικές επιλογές : κατοικία, γραφείο, υπουργείο, κατάστημα, βιοτεχνία, ιατρείο κλπ. Η πολυκατοικία, ως ένα 'ανοικτό' κατασκευαστικό σύστημα, προσφέρει τη μέγιστη δυνατή άνεση στον ελάχιστο χώρο (Αίσωπος και Σημαιοφορίδης, 2001, σελ. 29).

Η ελληνική πόλη αποτελεί την υπερβολικά φιλόδοξη μετατροπή ενός σχετικά μικρού κτισμένου συνόλου σε μια αστική υπερσυγκέντρωση, μέσα από τη συνεχή επανάληψη μιας μονάδας. Της πολυκατοικίας με τον μικρομεσαίο κατασκευαστή. Αυτή η ιδιωτική διαδικασία αστικοποίησης εφαρμόζεται μέσα από το σύστημα της αντιπαροχής. Η έλλειψη οποιουδήποτε οργανωτικού μηχανισμού προσδιορίζει και την εξάπλωση της ελληνικής πόλης - 'ριπές κατά βούληση' νέων πολυκατοικιών περιγράφουν το τυχαίο της διαδικασίας (Αίσωπος και Σημαιοφορίδης, 2001, σελ. 36).

Η επιφανειακή και μακροσκοπική μορφική ομοιογένεια της ελληνικής πόλης είναι απατηλή. Ενώ όλη η πόλη μοιάζει ίδια, αντίθετα, είναι εντελώς διαφορετική σε κάθε σημείο της. Η φαινομενική αμορφία της ελληνικής πόλης είναι ουσιαστικά η αδυναμία αναγνώρισης και αποσαφήνισης μιας συγκεκριμένης και κυρίαρχης μορφής. Και, όπως συνήθως συμβαίνει όταν η αναγνώριση είναι αδύνατη, η αμορφία αυτή προκαλεί στους περισσότερους ανησυχία και, τελικά, αποστροφή (Αίσωπος και Σημαιοφορίδης, 2001, σελ. 40).

Η ελληνική πόλη είναι συνεχής. Το τεράστιο στρώμα του κτισμένου καλύπτει αδιάκριτα τη φυσική τοπογραφία, δημιουργώντας ένα νέο, συνεχές και επεκτεινόμενο συνθετικό τοπίο, μια νέα πραγματικότητα. Μόνες ασυνέχειες σε αυτό το τεχνητό περιβάλλον παραμένουν τα υπολείμματα του φυσικού : μεγάλοι βράχοι, λόφοι και βουνά, αρχαιολογικοί χώροι και μικρά βυζαντινά εκκλησάκια, αποξηραμένοι χείμαρροι και ρέματα. Η ελληνική κοινωνία, εξ ορισμού ατομικιστική, θεμελιωμένη στη λογική της

προς τα κάτω εξίσωσης – της ισότητας στο χαμηλότερο δυνατό επίπεδο – αρνείται να αναγνωρίσει σε οποιονδήποτε τη δυνατότητα πραγματοποίησης του ‘άλλου’, της τομής στη συνέχεια. *Η τεχνητή ασυνέχεια είναι αδύνατη* (Αίσωπος και Σημαιοφορίδης, 2001, σελ. 48).

Είναι δυνατόν λοιπόν να υπάρξει στη σύγχρονη ελληνική πόλη μια άμορφη, αόριστη και άτοπη αρχιτεκτονική που, ωστόσο, να περιέχει το μορφικό που επιθυμεί να προσδιορίσει και να κατασκευάσει τόπους; Για να συμβεί κάτι τέτοιο, είναι μάλλον αναγκαίο να αναπτυχθεί και να ενδυναμωθεί μια *νέα αστική συνείδηση*, ικανή να επινοήσει εκ νέου τη σχέση της με την Ιστορία και το ελληνικό αστικό τοπίο (Αίσωπος και Σημαιοφορίδης, 2001, σελ. 53).

7.3. ΟΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ

Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, οι θεωρίες που παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία, δεν είναι και τόσο εύκολο να συμπεριλάβουν την ελληνική πόλη. Και αυτό γιατί η ελληνική πόλη διαφοροποιείται, όπως προαναφέρθηκε, για μια σειρά από λόγους από τη δυτικοευρωπαϊκή και τη βορειοαμερικανική πόλη. Ας δούμε όμως την ελληνική πόλη σε σχέση με τις πρόσφατες θεωρίες για την πόλη πιο αναλυτικά.

Είναι σχεδόν βέβαιο ότι η ελληνική πόλη, καταρχήν, δεν θα αποτελέσει πεδίο εφαρμογής ουτοπικών εμπνεύσεων. *Η Ελλάδα δε βρίσκεται στην πρωτοπορία*, αλλά μάλλον στην ουρά, των εξελίξεων και αυτό δεν επιτρέπει την ανάληψη του οικονομικού, κοινωνικού, αλλά και πολιτικού κόστους που τέτοια εγχειρήματα απαιτούν (Αραβαντινός, 2001, σελ. 158).

Όσον αφορά τη διατήρηση της ταυτότητάς της και την αντίσταση σε όποιες αλλοιώσεις της μορφής της, καταρχήν πρέπει να εξεταστεί πόσες ελληνικές πόλεις έχουν κάποια συγκεκριμένη ταυτότητα. Το δομημένο περιβάλλον στην Ελλάδα αποτελείται στην πλειοψηφία του από νέες πόλεις. Πρόκειται για έναν οικοδομικό όγκο που κατασκευάστηκε τα τελευταία 50 χρόνια. Οι εξαιρέσεις είναι γνωστές : κάποιες νησίδες

ιστορικών πυρήνων στα κέντρα ορισμένων πόλεων, καθώς και ένα πλέγμα διατηρητέων οικισμών στην ηπειρωτική και νησιωτική ύπαιθρο. Όμως και αυτές οι εξαιρέσεις συμμετέχουν όλο και λιγότερο στον οικοδομικό όγκο της Ελλάδας (Αραβαντινός, 2001, σελ. 158).

Η ελληνική πόλη θα υποστεί πάντως σίγουρα επιπτώσεις από τις διεθνείς μεταβολές και από ανατροπές των καταστάσεων. Οι μεγάλες μετακινήσεις λαών και οι ανατροπές στις πληθυσμιακές ισορροπίες, η πολυπολιτισμικότητα, οι αλλαγές στις εργασιακές θέσεις και στη χρήση του χώρου, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, η ανάδυση της μετάπολης είναι σίγουρο ότι θα επηρεάσουν και την ελληνική πόλη (Αραβαντινός, 2001, σελ. 152 και 159).

Έτσι ίσως ήδη μπορεί να γίνει λόγος για την *εμφάνιση της Γενικής Πόλης, της Μετάπολης, της Τηλέπολης και της Οικουμενόπολης στην Ελλάδα*. Όσον αφορά τη Γενική Πόλη, ως τέτοιες θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν οι περισσότερες μικρές και μεσαίες πόλεις της χώρας που δε διαθέτουν κάποιο ιδιαίτερο, ιστορικό για παράδειγμα, χαρακτηριστικό, που να τις κάνει να ξεχωρίζουν από τις υπόλοιπες. Όλες οι άλλες πόλεις, οι χωρίς το 'κάτι διαφορετικό', είναι ίδιες, χωρίς ταυτότητα. Οι ίδιας μορφής πολυκατοικίες παντού, είτε βρίσκεται κανείς στην Ορεστιάδα, είτε στις Σέρρες, είτε στην Κοζάνη, είτε στο Βόλο, είτε στα Ιωάννινα, είτε στη Λαμία, είτε στην Πάτρα και τα Χανιά. Η μόνη διαφορά, ίσως οι σκεπές από κεραμίδια στις ταράτσες των πολυκατοικιών στα βόρεια της χώρας για προστασία από το χιόνι το χειμώνα. Βέβαια ο Koolhaas έθεσε και μία τάξη μεγέθους πληθυσμού των 15 εκατομμυρίων κατοίκων, έτσι στη συγκεκριμένη περίπτωση έχουμε πολύ μικρές, ελάχιστες Γενικές Πόλεις – υποείδος της καθαυτό Γενικής Πόλης.

Μεταπόλεις μπορούν να χαρακτηριστούν η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη. Ο Ascher κάνει λόγο για πληθυσμό μεγέθους εκατοντάδων χιλιάδων τουλάχιστον κατοίκων και τα δύο σημαντικότερα αστικά συγκροτήματα της χώρας καλύπτουν το κριτήριο αυτό. Όπως καλύπτουν και τα άλλα, αφού οι αλλαγές στην καθημερινή ζωή των κατοίκων στις πόλεις για τις οποίες κάνει λόγο ο Ascher εμφανίζονται ήδη, με αργούς ρυθμούς, και στην Ελλάδα. Τηλεργασία, αύξηση των καλυπτόμενων αποστάσεων, ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών, νέες μορφές κοινωνικότητας κλπ.

Εξάλλου η Τηλέπολη είναι ήδη συμπληρωματική, ως το τριτογενές περιβάλλον, προς όλες τις ελληνικές πόλεις, και ιδίως τις μεγάλες και τις μεσαίες, που σχεδόν όλες πια έχουν και δικούς τους κόμβους στο διαδίκτυο. Ένα μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού της χώρας περνά μεγάλο μέρος του χρόνου του για εργασία και διασκέδαση στο τριτογενές περιβάλλον του Etxebarria. Τέλος, η Αθήνα, αν και σε μικρό, ελάχιστο βαθμό για τα παγκόσμια δεδομένα, αρχίζει να αποκτά το χαρακτήρα της οικουμενόπολης, με χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, εγκατάσταση πολυεθνικών εταιριών κλπ.

Ενδιαφέρον θα είχε για την Αθήνα, για παράδειγμα, και η προσέγγιση του Robert Fishman για την πόλη κατ' επιλογή. Σύμφωνα με αυτήν, αν οι καθημερινές διαδρομές των περισσότερων κατοίκων της πόλης δεν περνούν, π.χ. από την Ακρόπολη, τότε η Ακρόπολη δεν υπάρχει για τους περισσότερους Αθηναίους και η Αθήνα χάνει για αυτούς το σημαντικότερο κομμάτι της ταυτότητάς της. Αυτό θα είχε και επιπλέον επιπτώσεις, αφού χάνοντας την ταυτότητά της η Αθήνα μετατρέπεται σε μη τόπο, σε μια Γενική Πόλη! Είναι, λοιπόν, εξαιρετικά ενδιαφέρων ο τρόπος με τον οποίο συνδέονται οι θεωρίες για την πόλη μεταξύ τους.

Όσον αφορά, λοιπόν, το μέλλον της ελληνικής πόλης, υπάρχουν οι αισιόδοξες και οι απαισιόδοξες προοπτικές. Προοπτικές που έχουν να κάνουν με τις γενικότερες συγκυρίες, το σχεδιασμό, την εφαρμογή ή μη καινοτομιών και τη συμπεριφορά του ανθρώπινου παράγοντα σε θέματα χρήσης του χώρου και του περιβάλλοντος κλπ. Για ένα μέρος των προϋποθέσεων – που σχετίζονται με τις παγκόσμιες συνθήκες – δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα. Ωστόσο η μεγιστοποίηση των αισιόδοξων προοπτικών και η ελαχιστοποίηση των απαισιόδοξων περνά για κάθε τόπο μέσα από τη θετική ενεργοποίηση δύο πόλων : *της πολιτείας και των πολιτών*. Το έργο αυτό δεν είναι εύκολο και έτσι οι εξελίξεις σε κάθε πόλη θα είναι έντονα διαφοροποιημένες (Αραβαντινός, 2001, σελ. 160 – 166).

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι κύριες δυνάμεις που φαίνεται να μετασχηματίζουν τις πόλεις είναι πολλές και ποικίλες : α) Η αστική εξάπλωση, που έχει άμεσες επιπτώσεις στη μορφή των αστικών σχηματισμών, β) Η ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών και της τεχνολογίας της πληροφορίας, η οποία μετασχηματίζει την καθημερινή ζωή, αλλά και τις υπηρεσίες, τη λειτουργία της βιομηχανίας, της παραγωγής, του εμπορίου και όλες σχεδόν τις εκδηλώσεις ζωής στην πόλη, γ) Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, η οποία προσφέρει νέες δυνατότητες στις πόλεις και αλλάζει τις ιεραρχίες, δ) Η απώλεια της ταυτότητας των χώρων στα αστικά τοπία η οποία προκαλεί νέες κοινωνιολογικές προσεγγίσεις. Τα αστικά τοπία του μέλλοντος θα προκύψουν από τη συνδυασμένη επιρροή αυτών των παραγόντων σε κάθε τόπο.

Οι θεωρίες που εξετάστηκαν χωρίστηκαν σε τέσσερις ομάδες, ανάλογα με την οπτική γωνία από την οποία εξετάζουν την πόλη και την αφορμή διατύπωσης. Η πρώτη ομάδα εξετάζει τις πόλεις σε σχέση με τη μορφή της πόλης και τη ζωή σε αυτή. Εδώ εντάσσονται η Γενική Πόλη που προβλέπει πόλεις χωρίς ταυτότητα και χωρίς ιστορία (πόλεις παρόμοιες), και η Μετάπολη που παρουσιάζει τις αλλαγές στα χαρακτηριστικά της πόλης και τις νέες εκδηλώσεις ζωής σε αυτήν. Επίσης, η Πόλη των 100 μιλίων που διαπιστώνει την ακμή νέων πόλεων και την παρακμή παλαιών (λόγω της βιομηχανικής παρακμής), και η Συμπαγής Πόλη που αναζητά την κατάλληλη κλίμακα και πυκνότητα των αστικών χώρων για μια βιώσιμη πόλη.

Η δεύτερη ομάδα αφορά τις τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις. Εδώ συναντώνται η Οικουμενόπολη της Sassen με την παγκοσμιοποίηση και τις νέες ιεραρχίες πόλεων που αυτή γεννά, η Τηλέπολη που έρχεται ως τριτογενές περιβάλλον να συμπληρώσει το δευτερογενές, η Κυβερνόπολη που προσπαθεί να συνδέσει εικονικό και πραγματικό, αλλά και οι Πόλεις των Δικτύων που αποτελούν σημαντικούς κόμβους στη λειτουργία του διαδικτύου. Επίσης εδώ ανήκουν οι Χώροι Ροών με την Πληροφοριακή Πόλη, και οι Τεχνοπόλεις στις οποίες παράγονται πληροφορία και καινοτόμες ιδέες.

Η τρίτη ομάδα είναι οι ανθρωποκεντρικές θεωρίες, με τους Μη Τόπους που έχουν χάσει το κοινωνικό τους νόημα, το όραμα της Κοσμόπολης και την Πόλη κατ' Επιλογή που αποτελεί μια προσωπική πόλη για τον καθένα. Ακόμη εδώ εντάσσονται η

Παγκόσμια Οικουμένη που απορρίπτει την πολιτιστική ομοιογένεια, η Νομαδική Ύπαρξη που μιλά για τόπους χωρίς καμία αίσθηση ταυτότητας, και η Ετερόπολη που αφορά στην ποικιλία μορφών ζωής στην πόλη.

Η τέταρτη και τελευταία από τις ομάδες θεωριών για την πόλη σχετίζεται με την εξάπλωση των πόλεων και των προαστίων τους. Εδώ ανήκουν η Πόλη των Ορίων που είναι νέα πόλη προερχόμενη από την ανάπτυξη των προαστίων, τα Τεχνολογικά Προάστια που αποτελούν μετασχηματισμό των κλασσικών προαστίων, καθώς και το Αστικό Πεδίο που αφορά σε τεράστιες πολυκεντρικές οικιστικές διασπορές. Ακόμη, η Οικουμενόπολη του Δοξιάδη, η Πόλη Κόσμος, και το Ενδιάμεσο Τοπίο με την Ενδιάμεση Πόλη.

Οι θεωρίες και τα σενάρια που παρουσιάστηκαν δίνουν μια μάλλον μελαγχολική εικόνα για τις πιθανές κατευθύνσεις της αστικοποίησης του μέλλοντος. Όλες αντανακλούν δυναμικές διαδικασίες αστικοποίησης που συμβαίνουν σήμερα στις πόλεις και καμιά δεν είναι αναπόφευκτη. Η αστική ανάπτυξη δεν θα αντανακλά απλά το ένα ή το άλλο από τα μοντέλα που παρουσιάστηκαν. Θα είναι διαφορετική για κάθε πόλη. Αυτό που θα συμβεί θα είναι ένας *συνδυασμός των διαφόρων θεωριών, διαφοροποιημένος για κάθε πόλη ανάλογα με τις τοπικές συνθήκες*. Και δεν θα γίνει χωρίς καμιά αντίσταση. Η αστικοποίηση στην πορεία της ίσως δημιουργήσει και συγκρουόμενες μεταξύ τους δυνάμεις. Η μάχη για την υπεροχή, τόσο στο τοπικό όσο και στο παγκόσμιο επίπεδο, θα συνεχιστεί και ίσως προκύψουν και νέες μορφές πόλεων στο μέλλον (Hall, 1998, σελ. 164).

Οι επόμενες γενιές θα ζήσουν καταλυτικές μεταμορφώσεις των πόλεων : όχι μόνο 'ασθένειες', αλλά και μαρασμό και 'θάνατο' κάποιων πόλεων. Από την άλλη μεριά, θα υπάρξει σε άλλες πόλεις μία νέα ακμή, μια ουσιαστική αναγέννηση, η οποία θα συνδυάζει όχι μόνο τη βελτίωση των γνωστών κοινωνικοοικονομικών δεικτών, αλλά και την πολιτιστική ανύψωση και την ποιότητα ζωής. Ας ελπίσουμε ότι και οι ελληνικές πόλεις θα κατευθυνθούν προς αυτήν την κατεύθυνση (Αραβαντινός, 2001, σελ. 166).

Πιο συγκεκριμένα το μέλλον των ελληνικών πόλεων θα εξαρτηθεί από το συνδυασμό διαφόρων παραγόντων και συγκυριών. Θα είναι πραγματικά μια ευχάριστη αλλαγή στην πραγματικότητα της ελληνικής πόλης η προς τη σωστή κατεύθυνση σχεδιασμένη δράση του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Για να συμβεί κάτι τέτοιο όμως

πρέπει να αλλάξει η νοοτροπία τόσο του κρατικού μηχανισμού, όσο και των πολιτών, πρέπει να εγκαταλειφθεί δηλαδή η νοοτροπία της εξίσωσης των πάντων στο κατώτερο επίπεδο. Ήδη αυτή η αλλαγή έχει αρχίσει να παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, κυρίως με τις διαδικασίες σχεδιασμού στα πλαίσια προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι, είναι πολύ πιθανό στα χρόνια που έρχονται οι ελληνικές πόλεις να κερδίσουν το στοίχημα, με αποτέλεσμα τη βελτίωση τόσο από λειτουργική όσο και από αισθητική άποψη.

Ενδεικτικές εξάλλου είναι οι σκέψεις του Nathan Gardels, διευθυντή της αμερικανικής έκδοσης του NPQ (*New Perspectives Quarterly*), για το μέλλον της μεταμοντέρνας πόλης:

Το μέλλον υπόσχεται να μετατρέψει σε κομμάτια το παρελθόν, καθώς οι παλιές πόλεις αποδεικνύονται πολύ μικρές για να τις κατοικήσουμε. Στον 21^ο αιώνα η παραδοσιακή οικιστική μορφή θα δώσει τη θέση της στη γενική εξάπλωση των μεγαλουπόλεων. Θα πρόκειται για ένα πολυφυλετικό συνονθύλευμα μιας υπερχειλίζουσας ανθρωπότητας και μιας νέας παγκόσμιας κουλτούρας που θα απομυζά φυσικούς πόρους και θα γεννά μόλυνση. Η ταυτότητα κάθε τόπου, όπως και η διαφορά ανάμεσα στην πόλη και την ύπαιθρο, θα εξαφανιστούν από την ανεξέλεγκτη αυτή επέκταση. Η κοινωνική επικοινωνία θα αναπτυχθεί μεν σε παγκόσμιο επίπεδο, θα συρρικνωθεί όμως σε τοπικό επίπεδο, καθώς η ελίτ του αιώνα της πληροφορικής θα μεταναστεύσει στην Ηλεκτρονική Πόλη του κυβερνοχώρου, τη στιγμή που ο εξαθλιωμένος πληθυσμός θα αναζητά καταφύγιο στα νεκροταφεία περασμένων μεγαλείων ή ακόμα και στους σκουπιδοτόπους. Η μεσαία τάξη θα προσπαθήσει να κατοχυρώσει τις πιο ασφαλείς περιοχές ανάμεσα στα δύο άκρα. Στα χρόνια που θα έρθουν η ζωή θα προσαρμοστεί σε αυτήν τη μετα-αστική περιγραφή, δεδομένου ότι η πληθυσμιακή έκρηξη είναι πλέον γεγονός (Gardels, 1998, σελ. 26).

Σίγουρα, λοιπόν, η αυξανόμενη αστικοποίηση, η πληθυσμιακή έκρηξη και η τεχνολογική και οικονομική ανάπτυξη δημιουργούν ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο το μέλλον της πόλης φαντάζει δυσοίωνο. Η ανάπτυξη των πόλεων στον 21^ο αιώνα αποτελεί μία πρόκληση για τους σχεδιαστές, και ειδικά για τους νέους. Στο χέρι μας είναι, επομένως, να μεγιστοποιήσουμε τους θετικούς παράγοντες και να ελαχιστοποιήσουμε τους αρνητικούς, ώστε η ζωή στις πόλεις του μέλλοντος να είναι ακόμη καλύτερη για όλους.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
(ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ)

Auge, Marc

Είναι διευθυντής της Σχολής Ανώτερων Σπουδών των Κοινωνικών Επιστημών στο Παρίσι. Ίσως ο πιο σημαντικός ενεργός Γάλλος ανθρωπολόγος σήμερα. Γνωστός και σεβαστός ως Αφρικανιστής, στα πρόσφατα χρόνια έχει συνεισφέρει σημαντικά στην ανθρωπολογία της μοντερνικότητας.

Πηγή : <http://styluspub.com/books/book4106.html>

Castells, Manuel

Είναι καθηγητής κοινωνιολογίας και σχεδιασμού στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια, στο Μπέρκλεϊ. Έχει γράψει πάνω από 20 βιβλία και είναι χωρίς αμφιβολία από τους πιο καινοτόμους σύγχρονους στοχαστές. Θεωρείται από πολλούς ο σημαντικότερος θεωρητικός της αστικής κοινωνιολογίας αυτή τη στιγμή στον κόσμο.

Πηγή : <http://www.che.org.za/newsletter/nl2000.html>

Δοξιάδης, Κωνσταντίνος (1913-75)

Έλληνας πολεοδόμος, σχεδιαστής και σύμβουλος οικιστικής, της επιστήμης των ανθρώπινων οικισμών. Στην Αθήνα κατείχε δημόσιες και ακαδημαϊκές θέσεις στον τομέα του πολεοδομικού σχεδιασμού. Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο δημιούργησε πολλά τολμηρά σχέδια για πόλεις και οικισμούς σε όλη την Ελλάδα. Οι ιδέες του έχουν βρει απήχηση σε τόσο διαφορετικούς μεταξύ τους τόπους, όπως το Ισλαμαμπάντ, πρωτεύουσα του Πακιστάν, και η Φιλαδέλφεια των ΗΠΑ.

Πηγή : <http://www.infoplease.com/ce6/people/A0816033.html>

Etxeberria, Javier

Είναι καθηγητής φιλοσοφίας, απόφοιτος της Σχολής Ανθρώπινων Επιστημών του Πανεπιστημίου της Σορβόνης, με πτυχίο μαθηματικού. Διδάσκει Φιλοσοφία των Επιστημών στο Πανεπιστήμιο της Χώρας των Βάσκων στο Σαν Σεμπασιάν, στην Ισπανία.

Πηγή : <http://www.arq.upv.es/easa/Sesam98/Echevarria.htm>

Fishman, Robert

Είναι καθηγητής αρχιτεκτονικής στο Κολέγιο Taubman και διδάσκει αστικό σχεδιασμό και πολεοδομία. Πήρε πτυχίο ιστορίας από το Πανεπιστήμιο του Stanford και μεταπτυχιακό δίπλωμα και διδακτορικό στην ιστορία από το Πανεπιστήμιο του Harvard. Είναι ειδικός σε θέματα που αφορούν την αστική ιστορία και τον αστικό σχεδιασμό. Έχει γράψει δύο βιβλία με θέμα την ιστορία των πόλεων.

Πηγή : <http://www.tcaup.umich.edu/charrette/2002/participants.html>

Garreau, Joel

Είναι συντάκτης της εφημερίδας Washington Post και ήταν υποψήφιος δύο φορές για το βραβείο Pulitzer, για την παρουσίαση της ανάδυσης των πόλεων των ορίων. Είναι επίσης επίτιμος καθηγητής στο Πανεπιστημιακό Κέντρο για την Περιφερειακή Ανάλυση George Mason, στο Fairfax της Βιρτζίνια.

Πηγή : <http://dkc.mse.jhu.edu/City/Mockup/History/8.html>

Hannerz, Ulf

Είναι καθηγητής Ανθρωπολογίας στο Πανεπιστήμιο της Στοκχόλμης, στη Σουηδία και έχει διδάξει σε διάφορα πανεπιστήμια της Ευρώπης, της Αμερικής και της Αυστραλίας. Είναι μέλος της Βασιλικής Σουηδικής Ακαδημίας Επιστημών και της Αμερικανικής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών. Η έρευνά του επικεντρώνεται κυρίως στην αστική ανθρωπολογία, την ανθρωπολογία των μέσων ενημέρωσης και τις διαπολιτισμικές διαδικασίες.

Πηγή : http://www2.rz.hu-berlin.de/amerika/projects/newurbanism/nu_pt_hannerz.html

Koolhaas, Rem

Γεννήθηκε στο Ρότερνταμ το 1944. Έζησε στην Ινδονησία από το 1952 ως το 1956, πριν γυρίσει στο Άμστερνταμ και αρχίζει να δουλεύει ως δημοσιογράφος για την εφημερίδα Den Haagse Post και στη συνέχεια ως σεναριογράφος. Το 1968 πήγε στο Λονδίνο, όπου σπούδασε Αρχιτεκτονική. Το 1972 μια υποτροφία του έδωσε τη δυνατότητα να πάει για να συνεχίσει τις σπουδές του στη Νέα Υόρκη. Το 1975 γύρισε στο Λονδίνο και δημιούργησε το Γραφείο Μητροπολιτικής Αρχιτεκτονικής (OMA). Από το 1995 είναι καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Harvard.

Πηγές : <http://provost.syr.edu/lectures/koolhaas.asp> και
<http://www.ivarhagendoorn.com/personal/scndcareers.html>

Sandercock, Leonie

Είναι καθηγήτρια Ανθρώπινων Οικισμών στο τμήμα Αρχιτεκτονικής, Οικοδομικής και Σχεδιασμού του Πανεπιστημίου της Μελβούρνης και διευθύντρια του Τμήματος Τοπίου, Περιβάλλοντος και Σχεδιασμού του Βασιλικού Ινστιτούτου Τεχνολογίας της Μελβούρνης στην Αυστραλία.

Πηγές : <http://hallgovernment.com/politics/1152.shtml> και
<http://puffin.curtin.edu.au/conferences/plenary-speakers-sandercock.shtml>

Sassen, Saskia

Είναι καθηγήτρια Κοινωνιολογίας και Κοινωνικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Σικάγο και επισκέπτρια καθηγήτρια στη Σχολή Οικονομικών του Λονδίνου. Ως ειδικός της πολιτικής οικονομίας μελετά κυρίως τις κοινωνικές και πολιτικές επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης.

Πηγή : http://www.monomedia.hdk-berlin.de/redner/english/sassen_e.html

Sudjic, Dejan

Ήταν για ένα χρόνο διευθυντής της Πόλης της Αρχιτεκτονικής και Σχεδιασμού της Γλασκόβης. Έχει ποικίλη καριέρα στην αρχιτεκτονική και το σχεδιασμό και έχει εργαστεί ως κριτικός, διευθυντής, δημοσιογράφος και συντάκτης.

Πηγή : http://www.bbc.co.uk/worldservice/sci_tech/features/essentialguide/vis_hab.shtml

Virilio, Paul

Γεννήθηκε το 1932 στο Παρίσι, όπου και σπούδασε Αρχιτεκτονική. Από το 1968 είναι Καθηγητής Αρχιτεκτονικής στην Ειδική Σχολή Αρχιτεκτονικής του Παρισιού, της οποίας έγινε Πρύτανης το 1989. Το 1987 πήρε το Μεγάλο Εθνικό Βραβείο της Αρχιτεκτονικής Κριτικής.

Πηγή : <http://caad.arch.ethz.ch/teaching/nds/2000/dbfiles/lib.phtml?profile=115>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Αίσωπος Γιάννης και Σημαιοφορίδης Γιώργος (επ.), (2001), *ΜΕΤΑΠΟΛΙΣ 2001 – Η Σύγχρονη (Ελληνική) Πόλη*, Αθήνα, Metapolis Press.
- Αραβαντινός Αθανάσιος, (2001), ‘Η Ευρωπαϊκή και η Ελληνική Πόλη στον 21^ο Αιώνα’, στο *συγχρό1*, Όμιλος Προβληματισμού για τον Εκσυγχρονισμό της Κοινωνίας μας Ηρακλείου, Ηράκλειο, σελ. 158 – 166.
- Ascher Francois, (1998) ‘Μερικές Διερευνητικές Σκέψεις Σχετικά με την Εξέλιξη των Πόλεων και των Αστικών Κοινοτήτων’, στο F. Infussi και Γ. Σημαιοφορίδης (επ.) *Οι Προκλήσεις της Ελληνικής Πόλης – Πρόγραμμα ΗΡΑΚΛΗΣ*, Αθήνα, Α.Γ.Ε.Τ. «ΗΡΑΚΛΗΣ», σελ. 120 – 129.
- Gardels Nathan, (1998), ‘Πόλη : Η Μεταμοντέρνα Συζήτηση’, *ΝΡQ*, τεύχος 8, σελ. 26.
- Garreau Joel, (1998), ‘Όταν ο Πολιτισμός Φτάνει στα Προάστια’, *ΝΡQ*, τεύχος 8, σελ. 40 – 42.
- Etxeberria Javier, (2001) ‘Τηλέπολις’, στο Γ. Αίσωπος και Γ. Σημαιοφορίδης (επ.) *ΜΕΤΑΠΟΛΙΣ 2001, Η Σύγχρονη (Ελληνική) Πόλη*, Αθήνα, Metapolis Press, σελ. 266 – 271.
- Koolhaas Rem, (1998), ‘Σγκαπούρη ή Bladerunner;’, *ΝΡQ*, τεύχος 8, σελ. 26 – 30.
- Koolhaas Rem, (2001) ‘Η Γενική Πόλη’, στο Γ. Αίσωπος και Γ. Σημαιοφορίδης (επ.) *ΜΕΤΑΠΟΛΙΣ 2001, Η Σύγχρονη (Ελληνική) Πόλη*, Αθήνα, Metapolis Press, σελ. 252 – 264.
- Μαλούτας Θωμάς, (1999) *Γεωγραφία Αστικού Χώρου – Σημειώσεις*, Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, σελ. 4-1 – 4-7.
- ΜΕΤΑΠΟΛΙΣ, (1997), ‘Απ’ τη Μητρόπολη στη Μετάπολη’, σελ. 4 – 5.
- Πάπαρη Αναστασία, (1999), ‘Το Ουράνιο Αστικό Τόξο της Θεσσαλονίκης’, *Το Βήμα*, 31 – 01 – 1999.
- Πετράκος Γιώργος και Μαρδάκης Πρόδρομος, (1999), ‘Οι Πρόσφατες Μεταβολές στο Ελληνικό Σύστημα Αστικών Κέντρων’, στο Οικονόμου Δημήτρης και Πετράκος Γιώργος (επ.) *Η Ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων – Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις*

Αστικής Ανάλυσης και Πολιτικής, Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας – Gutenberg, σελ. 46 – 62.

Πετράκος Γιώργος και Τσουκαλάς Διονύσιος, (1999), ‘Μητροπολιτική Συγκέντρωση στην Ελλάδα : Μια Εμπειρική Διερεύνηση’, στο Οικονόμου Δημήτρης και Πετράκος Γιώργος (επ.) *Η Ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων – Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις Αστικής Ανάλυσης και Πολιτικής*, Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας – Gutenberg, σελ. 251 – 264.

Σημαιοφορίδης Γιώργος, (1998), ‘Η Ελληνική Πόλη και οι Νέες Αστικές Συνθήκες’, στο F. Infussi και Γ. Σημαιοφορίδης (επ.) *Οι Προκλήσεις της Ελληνικής Πόλης – Πρόγραμμα ΗΡΑΚΛΗΣ*, Αθήνα, Α.Γ.Ε.Τ. «ΗΡΑΚΛΗΣ», σελ. 140 – 142.

ΔΙΕΘΝΗΣ

Angeles Leonora, (2000), ‘Social Perspectives on Sustainability’, www.interdchange.ubc.ca/dorcey/00540A/nora_mod1_lecture.htm

Ascher Francois, (1996), ‘Mobility and Evolution of Use : Metapolis or the End of the Outskirts’, www.archi.fr/EUROPAN/e4/tex/ptde_asc.htm#Ascher.

Bide Josie, (1992) ‘Review of Dejan Sudjics’ 100 mile City’, www.students.bath.ac.uk/ab0iejb/100milecityreview.html

Castells Manuel, (1989/1997), ‘The reconstruction of Social Meaning in the Space of Flows’, στο Le Gates R. και Stout F (επ.) *The City Reader*, London/New York, Routledge, σελ. 494 – 495.

Castells Manuel & Hall Peter, (1994/1997), ‘Technopoles : Mines and Foundries of the Informational Economy’, στο Le Gates R. και Stout F (επ.) *The City Reader*, London/New York, Routledge, σελ. 476 – 477.

City a la Carte, parole.aporee.org/work/print.php?words_id=150

Cosmopolis, parole.aporee.org/work/print.php?words_id=53

Davis Kingsley, (1965/1997), ‘The Urbanization of the Human Population’, στο Le Gates R. και Stout F (επ.) *The City Reader*, London/New York, Routledge, 2 - 5.

De Klerk Len, (1999) 'Review of the Third Megacities Lecture – About Urbanization and Urban Identity', www.megacities.nl/coref_sudjic.htm

Doxiadis Constantin, (1969/1997), 'Ecumenopolis, World City of Tomorrow', στο Le Gates R. και Stout F (επ.) *The City Reader*, London/New York, Routledge, σελ. 463 – 465.

Edge Cities, About.com, geography.miningco.com/library/weekly/aa020700a.htm

Fishman Robert, (1987/1997), 'Beyond Suburbia : The Rise of the Technoburb', στο Le Gates R. και Stout F (επ.) *The City Reader*, London/New York, Routledge, σελ. 485 – 486.

Garreaus' Edge City, www.sinc.sunysb.edu/class/plo327/garreau%20edge%20cities.doc

Goldberger Paul, (2000), 'The Architecture of Rem Koolhaas', *Architectural Digest*, The Hyatt Foundation.

Graham Stephen και Marvin Simon, (1996/2000), 'Telecommunications and Urban Futures', στο Le Gates R. και Stout F (επ.) *The City Reader, second edition*, London/New York, Routledge, σελ. 575.

Gronlund Bo, (1999), 'Rem Koolhaas' Generic City and a modernist dilemma of 'urbanisation' vs. 'urbanity' in avant-garde architecture'.

Hall Tim, (1998), *Urban Geography*, London/New York, Routledge.

Hannerz Ulf, (1992), 'The Global Ecumene', www.ualberta.ca/~vessela/Webpage/culture_files/Hannerz.html

Hofmeister Sabine, (2002), 'Intermediate "Time-spaces" : The Rediscovery of Transition in Spatial Planning and Environmental Planning', στο *Time & Society*, vol. 11 No.1, SAGE.

Ingersoll Richard, (1995), 'The Disappearing Suburb', *The Sprawl Net*.

Jencks Charles, (1996), 'Hetero-architecture and the L.A. School', στο Edward Soja και Allen Scott, *The City. Los Angeles and Urban Theory at the End of the Twentieth Century*, Berkeley, University of California Press.

Jenks Mike, Burton Elizabeth και Williams Katie (επ.), (1996/1998), *The Compact City*, London/New York, Routledge.

Kling Rob, Olin Spencer και Poster Mark, (1995), 'Beyond the Edge : The Dynamism of Postsuburban Regions', University of California Press, www.ics.uci.edu/~kling/postedge.html

Koolhaas Rem, (1997), Συνέντευξη στον Tom Fecht, Workspace at Orangerie, Kassel.

Le Gates Richard και Stout Frederic (επ.), (1996/1997) *The City Reader*, London/New York, Routledge.

McAteer Bernard, (2000), 'Sub Specie Ludi Neo – Nomadic Desire Lines', vcm.mdx.ac.uk/spatialculture/mcateeressay1.html

Metaal Stefan, 'Urban Field, A Geographical Definition', members.ams.chello.nl/smetaal/ufdf.htm

Moeller J., (2000), 'Rem Koolhaas', design.art.utexas.edu/projects/miodrag/fall2000/des320/jmoeller/theory.html

MVRDV(Winy Maas, Jacob van Rijs, Nathalie de Vries), (1999) *Metacity/Datatown*, Rotterdam, 010 Publishers.

Rybczynski Witold, (1991), 'Edge Cities : The Peoples' Answer to Planners', *The New York Times*, 17 Νοεμβρίου 1991, σελ. 36 – Η.

Sandercock Leonie, (2000), 'When Strangers Become Neighbors : Managing Cities of Difference', ar.utexas.edu/students/cadlab/wilson/Sandercock.html

Sandercock Leonie, (2002), 'Dreaming Cosmopolis : Practicing Utopia in Birmingham', www.cix.co.uk/~ecotrend/ahowell/City%20Futures/Dreaming-bham.html

Sassen Saskia, (2001), 'The Global City : Strategic Site / New Frontier', www.india-seminar.com/2001/503/503%20saskia%20sassen.htm

Søby Morten, (1998), 'Collective Intelligence - Becoming Virtual', folk.uio.no/mortenso/collective.intelligence.html

Soja Edward, (2000), 'Postmetropolis – Critical Studies of Cities and Regions', home.earthlink.net/~osfavela2002/sunshine/postmetropolis.html

The Dichotomy of Place and Non – Place in 'You've Got Mail', www.brynmawr.edu/hart/oneill/299/g-1.pdf

Thornton Robert, (1997), 'Taphonomies of Topography: from the death of 'place' to its hyphenated apotheosis', www.wits.ac.za/fac/arts/socanth/places_review.html

Townsend Anthony, (2001), 'The Internet and the Rise of New Network Cities', *Environment and Planning B : Planning and Design*, Volume 28, σελ. 39-55.

Urban Field, parole.aporee.org/work/print.php?words_id=198

Urban Glossary, by Metaal Stefan, members.ams.chello.nl/smetaal/ufgl.htm